

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výuka finanční gramotnosti na základní škole
Educating about financial literacy at primary schools

Lenka Šrumová

Vedoucí práce: PhDr. Milena Tichá, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N NJ-ZSV

2016

Prohlášení o samostatném zpracování diplomové práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Výuka finanční gramotnosti na základní škole* vypracovala pod vedením vedoucí PhDr. Mileny Tiché, CSc. samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Kadani, dne 01. 12. 2016

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování paní PhDr. Mileně Tiché, CSc. za její cenné rady a vstřícný přístup při vedení mé diplomové práce. Poděkovat bych chtěla také rodině za veškerou podporu po celou dobu studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce byla zaměřena na výuku finanční gramotnosti na druhém stupni základních škol a víceletých gymnáziích. Cílem práce bylo charakterizovat a zhodnotit vybrané internetové portály zabývající se výukou finanční gramotnosti a za účelem získání náhledu respondentů na dané vzdělávací projekty, ale i obecně na výuku finanční gramotnosti, provést kvalitativní šetření.

První část práce byla věnována teoretickému úvodu do problematiky financí, významu, definici, vymezení a složkám finanční gramotnosti. Důraz byl kladen také na vývoj finančního vzdělávání v České republice a strategické dokumenty, o které se výuka finanční gramotnosti opírá. Na potřebu zařazení finanční problematiky do Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a víceletá gymnázia poukázaly výzkumy související s úrovní finanční gramotnosti žáků a veřejnosti.

Praktická část diplomové práce se skládala ze dvou na sebe navazujících segmentů. Nejprve byly představeny a zhodnoceny tři online dostupné projekty, jejichž cílem je podpořit pedagogy při plánování výuky finanční gramotnosti. Poté byla předložena metodologie kvalitativního výzkumu provedeného za pomoci strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami a následně byly prezentovány výsledky plynoucí ze šetření.

KLÍČOVÁ SLOVA

Finanční vzdělávání, školní vzdělávání, vzdělávání, finanční gramotnost, internetové portály o finanční gramotnosti, kvalitativní výzkum, strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami.

ABSTRACT

This master's thesis focuses on the teaching of financial literacy at lower secondary schools in the Czech Republic. The main goal was to characterize and evaluate a selection of internet based programs that specialize in financial literacy in order to gain insight on how the users view the issue at hand and how they interact with these programs. The thesis employs a qualitative research method.

The first section is devoted to the theoretical introduction to finance, its definition, characteristics and the components of financial literacy. A special focus was also put on the development of financial literacy in the Czech Republic and the main documents in which it is grounded. The need for implementation of financial literacy into secondary schools' curriculums was based on surveys about the level of financial literacy among students and public.

The practical part of this thesis consists of two closely interrelated sections. Firstly, it outlines and examines three different online programs created to help teachers design their financial literacy courses more effectively. Secondly, the thesis presents a methodological research using structured interviews with open questions and concludes by demonstrating the results.

KEYWORDS

Financial education, school education, education, financial literacy, financial literacy websites, qualitative research, structured interview with open questions.

Obsah

Úvod	8
I. Teoretická část.....	10
1. Úvod do problematiky finanční gramotnosti.....	10
1.1 Význam finanční gramotnosti	10
1.2 Vymezení pojmu „gramotnost“ a „funkční gramotnost“	13
1.3 Definice a vymezení pojmu finanční gramotnost	15
1.4 Složky finanční gramotnosti	18
2. Vývoj finančního vzdělávání v České republice	20
3. Strategické dokumenty týkající se finanční gramotnosti	22
3.1 Ukotvení finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů.....	23
4. Výzkumy související s úrovní finanční gramotnosti	26
4.1 Aktuální úroveň finanční gramotnosti občanů České republiky	26
4.2 Úroveň finanční gramotnosti u učitelů.....	28
4.3 Testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA	32
II. Praktická část A	37
5. Internetové výukové materiály k finanční gramotnosti a jejich srovnání	37
5.1 Portál <i>Finanční gramotnost do škol</i>	37
5.1.1 Zpracované materiály pro výuku.....	39
5.1.2 Obsah materiálů s ohledem na Standardy finanční gramotnosti	42
5.1.3 Další aktivity projektu.....	45
5.1.4 Interaktivní hra - „Rozpočti si to!“	47
5.1.5 Rady a tipy portálu.....	49
5.1.6 Zhodnocení projektu a využitelnost materiálů ve výuce.....	50
5.2 Portál <i>Dnešní finanční svět</i>	53
5.2.1 Zpracované materiály pro výuku.....	55
5.2.1.1 Metodická podpora.....	59
5.2.2 Obsah materiálů s ohledem na Standardy finanční gramotnosti	63
5.2.3 Interaktivní hra - „Finanční svoboda“.....	65
5.2.4 Zhodnocení projektu a využitelnost materiálů ve výuce.....	68
5.3 Portál <i>Proč se finančně vzdělávat</i>	69
5.3.1 Obsah materiálů s ohledem na Standardy finanční gramotnosti	72
5.3.2 Zhodnocení projektu a využitelnost materiálů ve výuce.....	75

6. Srovnání tří charakterizovaných online portálů	77
II. Praktická část B	80
7. Kvalitativní výzkum.....	80
7.1 Teoretická a metodologická východiska šetření	80
7.1.1 Metody získávání dat v kvalitativním výzkumu	82
7.1.2 Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami	84
7.1.3 Analýza kvalitativních dat.....	85
8. Kvalitativní šetření – Výuka finanční gramotnosti na druhém stupni základních škol a na víceletých gymnáziích s důrazem na čerpání materiálů z internetových portálů.....	86
8.1 Charakteristika respondentů.....	86
8.2 Průběh a způsob provedení kvalitativního šetření.....	88
8.3 Zdůvodnění otázek použitých ve strukturovaném rozhovoru	89
8.4 Výsledky šetření.....	92
8.5 Závěrečné zhodnocení provedeného šetření	101
9. Závěr	103
10. Seznam použitých informačních zdrojů.....	106
11. Seznam příloh.....	110

Úvod

Vzhledem k neustále se rozvíjejícímu peněžnímu trhu nabývá finanční gramotnost v dnešní době enormního významu a postupně se tak stává celosvětově skloňovaným pojmem. Pouze lidé orientující se v problematice financí významně přispívají k ekonomické stabilitě a rozvoji, což si v současnosti uvědomují vyspělé i rozvojové země a přicházejí s různými mechanismy, kterými se snaží dosáhnout zvýšení úrovně finanční gramotnosti svých obyvatel. S principy a fungováním finančního trhu by se lidé měli seznamovat již od útlého věku, aby v budoucnu byli schopní čelit rizikům a nástrahám finančního světa. S ohledem na výše uvedené se finanční gramotnost stala v českém školství povinnou součástí základního i středního vzdělávání. Výuka finanční gramotnosti by měla být konstruována tak, aby si žáci či studenti v oblasti financí osvojili pro praxi důležité způsoby myšlení a uměli poznatky z této problematiky uplatnit nejen při zkoušení a testu, ale především v jejich vlastním životě.

Tato práce bude zaměřena na výuku finanční gramotnosti na druhém stupni základních škol a víceletých gymnáziích a bude rozdělena na dvě části. Teoretická část diplomové práce bude věnována především vymezení pojmů a seznámení s terminologií nezbytnou pro orientaci v oblasti finanční gramotnosti. Důraz bude kladen také na význam finanční gramotnosti v životě každého člověka a zároveň na postupné kroky a opatření, která vedla k zařazení této oblasti do rámcových vzdělávacích programů. V souvislosti s výše uvedeným budou představeny tři strategické dokumenty, na základě nichž je ve školním prostředí výuka finanční gramotnosti realizována. Na závěr teoretické části práce budou zmíněny výzkumy týkající se problematiky financí provedené v posledních letech různými institucemi. Výsledky předložených šetření přispějí k vytvoření představy, jaké úrovně v oblasti finanční gramotnosti dosahují žáci, pedagogové, ale i obecně občané naší společnosti.

V prvním úseku praktické části diplomové práce budou podrobeny rozboru tři různorodé internetové portály zabývající se finanční gramotností. Analýza vybraných vzdělávacích projektů dostupných online bude do diplomové práce zahrnuta především z důvodu existence velkého množství různých materiálů vytvořených na základě vysoké poptávky ze strany pedagogů. Je třeba ale mít na paměti, že ne všechny materiály jsou kvalitní a také ne vždy odpovídají Standardům finanční gramotnosti. Tato práce by měla pedagogům podat ucelený přehled o tom, co jim charakterizované internetové portály

mohou nabídnout. Vybrané online projekty budou analyzovány a zhodnoceny především z hlediska obsahu předložených materiálů, grafického zpracování a dalších nabízených aktivit. Nebude chybět ani závěrečné srovnání všech zmiňovaných portálů, na které v rámci druhého úseku praktické části diplomové práce naváže kvalitativní šetření zaměřené na výuku finanční gramotnosti na druhém stupni základních škol a na víceletých gymnáziích s důrazem na čerpání materiálů z internetových portálů.

Dále bude popsána metodologie kvalitativního výzkumu se zaměřením na metodu strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Následně bude realizováno vlastní výzkumné šetření. Kvalitativní výzkum povede mj. k potvrzení nebo vyvrácení stanovené hypotézy, na základě které se předpokládá, že materiály z internetových portálů používají při plánování vyučovacích hodin především mladší pedagogové.

I. Teoretická část

1. Úvod do problematiky finanční gramotnosti

S ohledem na skutečnost, že finance hýbou v dnešní společnosti ekonomikami zemí celého světa, měl by se s peněžními prostředky naučit hospodařit úplně každý. Pod pojmem finanční gramotnost se skrývají nejen znalosti a dovednosti z oblasti peněžních prostředků a finančních produktů, ale i obecné ekonomické zásady, o nichž by měli všichni lidé vědět a také se jimi řídit.

1.1 Význam finanční gramotnosti

Tato podkapitola bude věnována především tomu, jak podstatu finanční gramotnosti vidí autoři publikací zaměřených právě na tuto problematiku.

Je velmi důležité uvědomit si, že finanční gramotnost nabývá v dnešním světě nebyvalého významu a postupně začíná být dokonce stejně podstatná jako dovednost číst a psát. Kolektiv autorů *Slabikáře finanční gramotnosti* chápe finanční gramotnost jako základní prvek prevence předlužení a sociálního vyloučení. Kromě toho považují autoři finanční gramotnost za elementární nástroj aktivní politiky zaměstnanosti, zdůrazňují její význam v získání i udržení zaměstnání a v neposlední řadě vyzdvihují, jakou roli sehraává finanční gramotnost v porozumění nejrůznějším ekonomickým reformám, mezi které lze zařadit např. reformu důchodovou.¹

V publikaci *Finanční gramotnost v kostce* Helena Kociánová uvádí, že za posledních přibližně dvacet let se svět financí v České republice značně proměnil. Socialismus a jeho pravidla poskytovala občanům v některých směrech určitě „jistoty“, a to především na úkor lidské svobody. Dříve za všechny rozhodoval stát. Nyní mají občané více svobody, volnosti a možností, ale na druhou stranu méně jistot a také o mnoho větší zodpovědnost. Se zodpovědností, jistotou a svobodou velmi souvisejí finance, se kterými by měl každý člověk umět správně zacházet a hospodařit.²

„Tradičně konzervativní postoj k úsporám a zadlužování se postupně mění, roste tendence k rychlé spotřebě i ochota občanů k zadlužování. Tyto tendence jsou zcela

¹ Srov. NOVÁKOVÁ, V., SOBOTKA, V. (eds.). *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011, s. 12.

² Srov. KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, 2012, s. 8.

*v souladu se začleňováním České republiky mezi moderní tržní ekonomiky, nejsou však zcela bez rizik a vyvolávají naléhavou potřebu alespoň základní orientace občanů ve světě financí. Bez základních ekonomických a finančních znalostí nelze činit kvalifikovaná rozhodnutí při správě osobních financí a rodinného majetku.*³

Finančně gramotný člověk by měl být schopen orientovat se v problematice peněz, zhodnotit nabídky jednotlivých finančních produktů a také řídit, vést a spravovat své osobní finance či rodinný rozpočet. Kromě toho by měl disponovat vědomostmi, na základě kterých zvládne rozlišit finanční nabídky a případně se vyvarovat těm nevhodným a potenciálně nebezpečným.

Finanční gramotnost je nesmírně důležitá, neboť právě lidé, kterým chybí alespoň základní povědomí o tom, na jakých principech svět financí funguje, se dostávají mnohem častěji do finančních problémů. Většinou netuší, jak s penězi hospodařit, jak finanční prostředky získat, a jak je udržet či zhodnotit. Tito lidé se zbytečně zadlužují, což mnohokrát končí osobními, pracovními či rodinnými tragédiemi. Současně tento stav může vést také k sociálnímu vyloučení. Jedním z největších problémů dnešního světa je právě neúměrné zadlužování, jehož důsledky mohou být fatální. Cílem každého člověka by mělo být, aby se nezařadil mezi ty, kteří si se svými dluhy nevědí rady, ale naopak k lidem finančně gramotným.

Generální ředitel COFET, a.s., Ivan Noveský, upozorňuje v předmluvě ke knize Lucie Vrbkové, *Už nikdy dlužníkem*, na fakt, že předlužení občané bývají obtížně zaměstnatelní či spíše nezaměstnatelní, a proto se stávají trvalými klienty úřadů práce. Celá tato situace podle slov Noveského ale čím dál více zatěžuje sociální systém naší země a tedy i budoucí mandatorní výdaje České republiky v sociální oblasti. Kromě toho Noveský upozorňuje také na další společenská rizika, se kterými se u těchto skupin lidí můžeme setkat, uvádí např. nárůst extremismu.⁴

Lidé bez znalostí základních ekonomických zákonitostí vůbec nemohou pochopit neustále se objevující reformy, kromě toho také nevědí, na co si mají dát v oblasti financí pozor, čemu se vyvarovat či co nemají podepisovat. Častým problémem je fakt, že lidé nevěnují dostatečnou pozornost smlouvám a mnohdy podepíší to, co si pořádně

³ DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 3.

⁴ Srov. VRBKOVÁ, L. *Už nikdy dlužníkem: pro všechny, kteří si půjčili, půjčují a hodlají si půjčit peníze*. 3. vyd. Praha: COFET, 2009, s. 4.

ani neprostudovali či v horším případě vůbec nepřčetli nebo nedočtli do konce. Potřeba zařazení finanční gramotnosti do výuky souvisela a zajisté ještě pořád souvisí také s rychlým rozvojem finančních služeb, produktů a změnou v chování u české populace.

„Značná rizika ohrožují hlavně mladou populaci, jež obvykle nebývá příliš konzervativní a je tedy více náchylná k nebezpečí a riziku. Vstup do dospělosti je spojen s řadou náročných změn a rozhodnutí, z nichž řada má finanční rozměr, často s dlouhodobým horizontem. V počátečních fázích osamostatňování jedince od rodičů, je přitom zcela přirozené začít realizovat dlouhodobé investiční záměry s finančními prostředky, vypůjčenými často na jedno i více desetiletí. Bylo by politováníhodné, aby byla mladá generace dlouhodobě zatížena následky neprozíravých a ukvapených rozhodnutí, učiněných často jen z důvodu nízké finanční gramotnosti. Nejde přitom pouze o znalosti finančních produktů, ale o základy fungování tržní ekonomiky, o nichž by měl mít každý vzdělaný občan alespoň základní povědomí.“⁵

S ohledem na důležitost finanční gramotnosti rozhodlo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy o zařazení oblasti finančního vzdělávání do rámcových vzdělávacích programů. Problematiku finančního vzdělávání u mladé generace považuje za velmi podstatnou také Ministerstvo financí a Česká národní banka. V současnosti je proto finanční gramotnosti a finančnímu vzdělávání nejen ve školách, ale i mezi širší veřejností věnována zvýšená pozornost. V dnešní době je vzdělání v oblasti osobních a rodinných financí podstatnou součástí lidských životů. Finanční gramotnost neovlivňuje jen jedince samotného, ale i jeho okolí, rodiče i budoucí potomky. A to opravdu významně.

Známý český mentor, kouč a globální stratég, Jan Mühlfeit, často v rámci svých přednášek uvádí, že v první řadě je finanční gramotnost důležitá především pro nás samotné. Každý člověk by měl podle jeho slov o svém finančním rozpočtu a později o rozpočtu své rodiny přemýšlet jako o malé firmě, jež na jedné straně přijímá, na druhé straně vydává a přitom je jejím cílem být neustále v zisku a mít dostatečné rezervy pro potenciální události, které se mohou kdykoliv objevit. Finančně negramotní lidé ovšem nejsou schopni takto uvažovat a bez výčitek si pořídí na splátky např. exotickou

⁵ DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s.3.

dovolenou, kterou ve skutečnosti vůbec nepotřebují. Situace se jim tak často a celkem snadno může vymknout z rukou.

Finanční gramotnost se projevuje také v tom, že již v mládí je potřeba myslet na budoucnost a pomalu, ale jistě se snažit zajišťovat na stáří, neboť již teď je zřejmé, že na důchody neustále rostoucí skupiny seniorů postupně nebude zbývat. Helena Kociánová uvádí, že lidstvo stárne a důchodců je stále více, což je nezměnitelná a historicky nová skutečnost. Lidé se v tomto ohledu musí naučit spoléhat především sami na sebe, protože zajistit důchodcům finanční pohodu ze zdrojů státních peněz je v podstatě nemožné.⁶

Snad se výuka finanční gramotnosti alespoň zčásti postará o to, aby se počet lidí, kterým chybí základní orientace v oblasti financí, stále jen snižoval. Měla by pomoci i ve vyjasnění termínů a vztahů, které se týkají domácích financí. Lidé si tak možná osvojí určitá pravidla a návody pro to, aby zbytečně nepřicházeli o své peníze, špatně se nepojišťovali, nebrali si drahé úvěry, chybně neinvestovali a nepodléhali tlaku finančních podvodníků.

1.2 Vymezení pojmu „gramotnost“ a „funkční gramotnost“

Finanční gramotnost je určitou podskupinou gramotnosti, která je v Pedagogickém slovníku představena jako schopnost jedince číst, psát a počítat. Jedná se o dovednosti obvykle získávané v prvních ročnících školní docházky. V tomto smyslu jde o „elementární gramotnost“, která je předpokladem dalšího vzdělávání, ale i uplatnění daného člověka ve společnosti.⁷ „Ve vyspělých zemích je dosažení gramotnosti u všeho obyvatelstva samozřejmostí, avšak v řadě málo rozvinutých zemí Afriky a Asie je gramotnost nízká (až 40 % či více lidí negramotných, tj. analfabetů).“⁸

V soudobé pedagogické terminologii je výraz gramotnost užíván s významem schopnosti aplikace některých specifických dovedností, jako je např. gramotnost čtenářská, matematická, přírodovědná či počítačová.⁹

⁶ Srov. KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, 2012, s. 10.

⁷ Srov. PRŮCHA, J, WALTEROVÁ E., MAREŠ, J.. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 85.

⁸ Tamtéž, s. 85.

⁹ Srov. PRŮCHA, J, WALTEROVÁ E., MAREŠ, J.. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 86.

Gramotnost (literacy) je v Pedagogické encyklopedii vymezena jako „*schopnost ovládat různé druhy komunikace a početních úkonů za účelem využívání textových informací v rozmanitých životních situacích.*“¹⁰

„*Gramotnost je komplikovaným, komplexním a zároveň proměnlivým jevem. Jeho obsah i způsob vymezení reaguje na konkrétní sociální kontext, odráží vývoj podmínek a mění se potřeby společnosti, její kulturu, jazyk a normy.*“¹¹

V současné době informačního boomu a vývoje techniky je zcela jasné, že tradiční pojetí gramotnosti jako takové bylo postupně překonáno. Dovednosti jako čtení, psaní a počítání nyní nejsou považovány za dostatečné. Na základě toho přišli odborníci s návrhem vytvoření nové definice, která posouvá hranice tradičního pojetí dále. Vznikl nový pojem – funkční gramotnost. Tento pojem poprvé definoval W. A. Gray. Ve světě se začal pojem funkční gramotnost běžně používat v 80. letech 20. století. V České republice teprve o deset let později.¹²

Funkční gramotnost předpokládá náročnější dovednosti než jen zvládnutí základních technik čtení, psaní a počítání a je obvykle dávana do souvislosti s vyspělými zeměmi.

V Pedagogickém slovníku je uvedeno, že „*funkční gramotnost na rozdíl od gramotnosti v obvyklém významu znamená vybavenost člověka pro realizaci různých aktivit potřebných pro život v současné civilizaci.*“¹³

Jedná se o gramotnost v oblasti literární, dokumentové a numerické. Důraz je kladen nejen na dovednost číst, ale i na porozumění složitějším textům či vyplnění formuláře, porozumění grafům a tabulkám atd. Jan Průcha se také zmiňuje o výzkumech, které dokládají, že ve vyspělých evropských zemích žije přibližně deset procent dospělých, kteří jsou funkčně negramotní, ačkoliv absolvovali povinnou školní docházku. Česká republika se v roce 1998 zúčastnila Druhého mezinárodního výzkumu gramotnosti dospělých (SIALS) a z výsledků vyplynulo, že úroveň funkční gramotnosti je v české populaci srovnatelná s dalšími vyspělými zeměmi.¹⁴

¹⁰ PRŮCHA, J. (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 223.

¹¹ Tamtéž, s. 223.

¹² Srov. GAVORA, P. 2002. Gramotnost: vývin modelov, reflexia praxe a výskumu. *Pedagogika*, roč. 52, č. 2., s. 171–181.

¹³ PRŮCHA, J. (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 80.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 80.

Mezinárodní společenství UNESCO postupně dospělo k definici funkční gramotnosti: „*Funkčně gramotný člověk je takový, který může být zapojen do všech aktivit, v nichž je pro efektivní fungování v jeho skupině a komunitě vyžadována gramotnost, a také které mu umožňují pokračovat ve využívání čtení, psaní a počítání v zájmu jeho vlastního a komunitního rozvoje.*“¹⁵

Výše uvedená definice nahradila původní, která již neodpovídala současným požadavkům. „*Gramotný člověk je takový, který umí s porozuměním přečíst a napsat krátký jednoduchý výrok ze svého každodenního života.*“¹⁶

1.3 Definice a vymezení pojmu finanční gramotnost

Autoři odborných publikací uvádějí, že vymežit finanční gramotnost není vůbec snadné, a proto se jen velmi těžko dokážou na definici shodnout. Pokaždé ale autoři zmiňují téměř identické důvody, proč mají lidé problémy se správou svých finančních prostředků a shodují se na tom, že občané se v oblasti financí příliš neorientují a nejsou vybaveni dostatečným sebeřízením. Zuzana Dvořáková a Luboš Smrčka ve své publikaci *Finanční vzdělávání pro střední školy* zkoumali důvody problematického zacházení s penězi a stanovili jejich příčiny. Bankovníctví se podle nich řídí v prostředí globální ekonomiky, která je stále komplikovanější a dynamičtější. Další problém spatřují v nedostatečné úrovni finančního vzdělávání na základních a středních školách nebo dokonce v jeho v absenci. V současné době se však pracuje na zlepšení této situace, neboť výuka finanční gramotnosti byla povinně zařazena do Rámcových vzdělávacích programů pro základní i střední vzdělávání. V neposlední řadě se autoři zmiňují o konzumním přístupu k životu, kultuře výhodných koupí a různých bonusů souvisejících s agresivním marketingem a rychlou dostupností úvěru.¹⁷

Zuzana Dvořáková a Luboš Smrčka ve výše uvedené publikaci rozlišují jak funkční, tak koncepční definici finanční gramotnosti. Koncepční definice vymezuje finanční gramotnost „*jako osobní odpovědnost za hospodaření s penězi*“¹⁸ zatímco funkční definice označuje „*schopnost číst, analyzovat, řídit a komunikovat o osobních*

¹⁵ RABUŠICOVÁ, M., *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Brno: Georgetown, 2002, s. 18.

¹⁶ Tamtéž, s. 16.

¹⁷ Srov. DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 12.

¹⁸ Tamtéž, s. 13.

finančních podmínkách, které ovlivňují hmotnou životní úroveň.“¹⁹ Koncepční definice finanční gramotnosti je velice abstraktní, proto se funkční definice snaží o její vysvětlení a také o to, jak změřit finanční gramotnost pomocí konkrétních ukazatelů. Autoři publikace *Finanční vzdělávání pro střední školy* řadí mezi tyto hmatatelné ukazatele např. to, jaké jsou příjmy domácnosti, jaký je poměr dluhu jednotlivce k jeho majetku, nebo zda si daný jedinec spoří na stáří.²⁰

Funkční definice zahrnuje umění hovořit o peněžních prostředcích a souvisejících problémech bez pocitu studu (nebo i přes tento pocit), dále vhodně plánovat pro budoucnost a dokázat provést patřičné rozhodnutí v oblasti financí. Finanční gramotnost je většinou měřena u jednotlivců a dále v rámci určitých skupin. Může se jednat např. o studenty středních škol nebo o nízkopříjmové skupiny obyvatelstva, přičemž výsledky měření pomáhají zprostředkovat makroekonomický pohled na situaci.²¹

„Funkční definice slouží k hodnocení a srovnání finanční gramotnosti, a to ve výzkumu, studiích a programech finančního vzdělávání.“²²

„Jiná definice finanční gramotnosti hovoří o občanské odpovědnosti nebo o znalosti, dovednosti a schopnosti, jež jsou potřebné k životu, jaký občané v demokratické společnosti vedou. K takovým požadavkům lze zařadit i to mít pravomoc a odpovědnost k tomu být finančně schopný a znalý a ekonomicky gramotný.“²³

Jeden ze základních dokumentů, který představuje ucelený systematický přístup k posílení finanční gramotnosti občanů České republiky, nese název *Národní strategie finančního vzdělávání* a pojem finanční gramotnost chápe jako souhrn znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana, které jsou nutné pro finanční zajištění své rodiny v soudobé společnosti a aktivní vystupování na trhu finančních produktů a služeb.²⁴

¹⁹ DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 13.

²⁰ Srov., tamtéž, s. 13.

²¹ Srov. DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 13.

²² Tamtéž, s. 14.

²³ Tamtéž, s. 13.

²⁴ Srov. Národní strategie finančního vzdělávání [online]. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>. s. 11.

Finančně gramotného člověka si lze představit jako někoho, kdo má přehled v problematice peněz, cen a je schopen odpovědně řídit a vést osobní či rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků i v situacích, kdy dochází k proměnám životních situací.²⁵

„Prakticky to znamená, že finančně gramotný občan je ten, který dokáže kompetentně spravovat své peněžní prostředky na běžném účtu hotovostními a bezhotovostními transakcemi, využívat platební nástroje, nezbytně rozumí cenovým mechanismům a inflaci, je schopen vést a spravovat rodinný rozpočet, stanovovat finanční cíle a je schopen zvládat různé životní situace z finančního hlediska.“²⁶

S finanční gramotností je velmi úzce spojena především gramotnost numerická, kterou je nezbytné ovládat hlavně při řešení početních úloh. Dále gramotnost informační, jež spotřebitelům pomáhá při vyhledávání a zhodnocení důležitých informací v kontextu a v neposlední řadě také gramotnost právní vyznačující se orientací v právním systému a přehledem nejen o právech, ale i povinnostech každého člověka a možnostech, kam se obrátit o pomoc.²⁷

V německé odborné literatuře je finanční gramotnost v nejobecnější rovině chápána jako osvojení si znalostí v oblasti financí. Institut pro finanční vzdělávání v saském Oldenburgu přichází s tím, že finančně gramotný člověk má být vybaven poznatky, schopnostmi a postoji a to takovým způsobem, aby porozuměl ekonomickým souvislostem v prostředí, v němž žije.²⁸

„Finanční gramotnost je v každé době soubor základních znalostí každého občana. V době finanční krize a reform se její důležitost dramaticky zvyšuje a nezbytnost

²⁵ Srov. *Finanční gramotnost: poradenství, prevence a vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti občanů* [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnost.eu/stranka/clanky-a-informace/slovník-vyrazu/12/#f>

²⁶ *Finanční gramotnost: poradenství, prevence a vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti občanů* [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnost.eu/stranka/clanky-a-informace/slovník-vyrazu/12/#f>

²⁷ Srov. Národní strategie finančního vzdělávání [online]. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf. s. 12.

²⁸ Srov. Geldanlage: Ökonomische Bildung in Deutschland. *Boerse.ARD.de* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://boerse.ard.de/anlagestrategie/geldanlage/oekonomische-bildung-in-deutschland100.html>

finanční gramotnosti se stává základní životní nutností a potřebou každého občana České republiky i EU.“²⁹

Na závěr této podkapitoly je vhodné zmínit, že ani v české ani německé odborné literatuře, ze které bylo pro potřeby této práce čerpáno, se neobjevuje jedna jednotná definice, která by vymezovala finanční gramotnost a byla užívána plošně. Co se však vyskytuje téměř ve všech publikacích i na internetových stránkách o finanční gramotnosti, je následující vyjádření. Finanční gramotnost představuje „*Soubor znalostí a dovedností, které člověku umožňují porozumět financím a správně s nimi zacházet v různých životních situacích. Tento soubor ovšem není pevně definován a konkrétní definice finanční gramotnosti se ve světě různí.*“³⁰

„Finanční gramotnost nemá žádnou konkrétně stanovenou metu, podle které by bylo možné říct, že člověk je nebo není finančně gramotný. Nějakým způsobem je totiž finančně gramotný každý, ovšem podstatná je míra skutečné (nikoli jen subjektivně vnímané) finanční gramotnosti člověka.“³¹

1.4 Složky finanční gramotnosti

Finanční gramotnost se skládá ze tří stejně významných složek. Jedná se o gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou, což dokládá znázornění uvedené na konci této podkapitoly. Schéma bylo převzato z dokumentu *Národní strategie finančního vzdělávání*. Pod pojmem peněžní gramotnost se skrývají kompetence nezbytné pro správu peněz, a to jak hotovostních, tak bezhotovostních, v českých korunách či měnách jiných států, a transakce s nimi. Stejně tak jsou do této složky zahrnovány znalosti v oblasti finančních produktů, služeb a jejich vhodné využití ke správě peněžních prostředků. Jedná se například o běžný účet či platební karty.³² Cenová gramotnost je založena na schopnostech a dovednostech nutných pro pochopení cenových mechanismů a inflace. Třetí složka finanční gramotnosti, rozpočtová gramotnost, vymezuje kompetence potřebné ke správě rozpočtu jednotlivce či jeho rodiny.

²⁹ NOVÁKOVÁ, V., SOBOTKA, V. (eds.). *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011, s. 13.

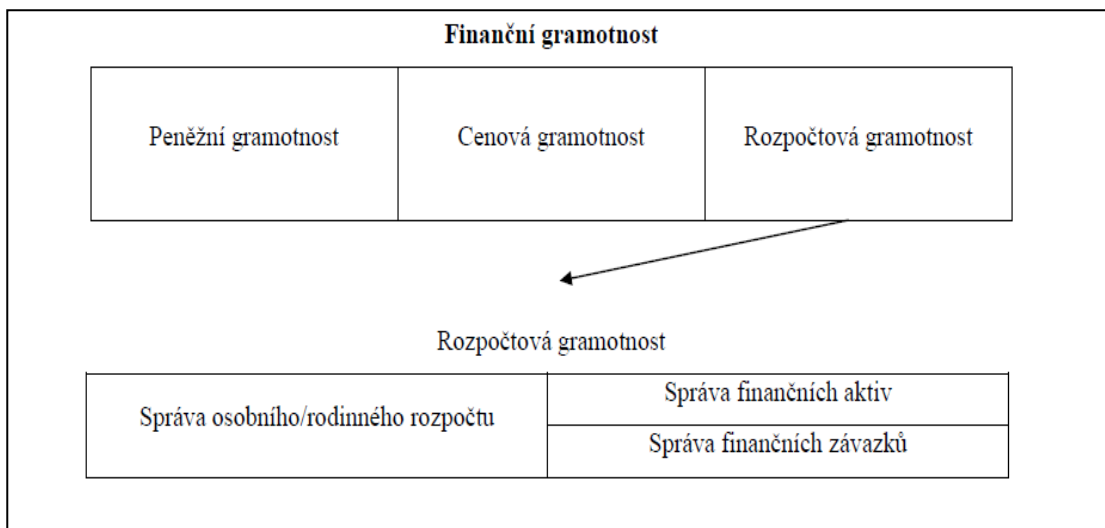
³⁰ Finanční gramotnost. *IDNES.cz: Finance* [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://finance.idnes.cz/financni-gramotnost-013-/archiv.aspx?klic=448352>

³¹ Tamtéž

³² Národní strategie finančního vzdělávání [online]. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf s. 12.

Pozornost je věnována plánování a finančnímu rozhodování v kontextu současné a očekávané životní situace. Důraz je kladen na vytvoření osobního a rodinného rozpočtu, jeho sledování a především na přebytek či deficit v rozpočtu.³³

Schéma č. 1 Složky finanční gramotnosti

Zdroj: Národní strategie finančního vzdělávání [online].³⁴

³³ Národní strategie finančního vzdělávání [online]. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2016–03–16]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf> s. 12.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 13.

2. Vývoj finančního vzdělávání v České republice

Finanční vzdělávání má v dnešní společnosti zásadní význam. Nejen žáci, studenti, ale i dospělí lidé by měli mít povědomí o tom, jak zacházet se svými finančními prostředky, aby se nedostali do zbytečných problémů. Právě z důvodu prevence začala být výuka finanční gramotnosti neodmyslitelnou součástí vzdělávacích programů základních i středních škol.

V 90. letech 20. století si naše společnost začala postupně uvědomovat, že bez osvěty na poli financí a ekonomiky to již nepůjde. Dokud byly ekonomiky řízeny centrálně a stát určoval, co a jak se bude vyrábět, a částečně nebo plně se tak snažil nahradit roli trhu, finanční trh jako takový prakticky neexistoval. Když ale došlo ke zhroucení centrálně plánovaných ekonomik a nastolení tržního hospodářství v demokratických společnostech, radikálně se proměnila i sféra osobních financí. Mezi nejpodstatnější změny patřily nově vznikající komerční banky či soukromé pojišťovny. Za rozvojem kapitálového trhu stála kupónová privatizace a běžní lidé se najednou museli vypořádat s neustále rostoucí nabídkou finančních služeb a produktů, jež se na ně ze všech stran hrnuly.³⁵

Finanční trh se postupně stával složitějším, a aby se lidé v této problematice orientovali a byli schopni dělat správná rozhodnutí, museli disponovat určitými znalostmi, schopnostmi a dovednostmi. Vzhledem k tomu, že orientace v nabízených finančních produktech nebyla pro běžného občana vůbec jednoduchá, začali poskytovatelé těchto služeb své moci zneužívat a nekalé a klamavé obchodní praktiky se stávaly běžnou praxí. Proti tomu se rozhodl zakročit stát a v roce 2005 byl Ministerstvem financí vytvořen ucelený systém finančního vzdělávání.³⁶

Nelze však říci, že dříve děti nebyly vyučovány poznatkům souvisejícím s finanční gramotností. Ve školních osnovách se určité elementy finanční gramotnosti, jak ji známe dnes, samozřejmě objevovaly, jen nebyly nikterak ucelené a rozhodně neobsahovaly vše, co by obsahovat měly. Jiná situace panovala na středních školách s ekonomickým zaměřením, kde jsou určité předměty orientovány přímo na oblast

³⁵ Srov. DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy*: se sbírkou řešených příkladů na CD. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 28.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 26.

týkající se financí. Jde o předměty jako např. podniková ekonomie, ekonomie, bankovníctví atd.

Po roce 2000 již existovalo velké množství různých projektů a programů, jež vznikaly především pod záštitou neziskových organizací. Jejich hlavním cílem bylo seznamovat nejen žáky, ale i pedagogy s problematikou financí, a to prostřednictvím vydávání učebnic, pracovních sešitů, her či kurzů nebo seminářů. Tyto činnosti nebyly nijak centrálně řízeny ani sladěny, a proto vláda pověřila odbor školství a financí zahájením nezbytných kroků. Tato opatření byla dovršena v roce 2007 a to ve formě tří níže uvedených ústředních dokumentů.³⁷

- Národní strategie finančního vzdělávání
- Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
- Standardy finanční gramotnosti

³⁷ Srov. DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy*: se sbírkou řešených příkladů na CD. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 27.

3. Strategické dokumenty týkající se finanční gramotnosti

Tato kapitola bude věnována klíčovým dokumentům podstatným pro výuku finanční gramotnosti. O jaké dokumenty se jedná, bylo stručně nastíněno již v předchozí kapitole.

První z důležitých dokumentů je pojmenován jako *Národní strategie finančního vzdělávání* (2010) a obsahuje souhrnné pojetí finančního vzdělávání v České republice. Jedná se o jeden z elementárních dokumentů zabývajících se systematickým vymezením finančního vzdělávání a přístupem k posílení finanční gramotnosti občanů České republiky. Jedna velká kapitola je věnována významu rozvíjení finanční gramotnosti. V další části této strategie je uvedena definice finanční gramotnosti a poté se určitá část dokumentu zaměřuje na prioritní oblasti pro budoucnost, principy a dvoupilířovou strukturu finančního vzdělávání. Poslední sekce tohoto strategického dokumentu se zabývá rolí klíčových subjektů, koordinací aktivit v oblasti finančního vzdělávání, financováním projektů a programů finančního vzdělávání, hodnocením a měřením úrovně finanční gramotnosti populace.³⁸

Dalším ze strategických dokumentů zabývajících se problematikou finančního vzdělávání je *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, který rozvíjí *Národní strategii finančního vzdělávání*. Jedná se o společný dokument Ministerstva financí ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který byl vypracován na základě usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005. Podrobněji se věnuje jednomu ze dvou pilířů finančního vzdělávání, který zasahuje žáky již v počátečním vzdělávání, zatímco druhý pilíř je zacílen na dospělou populaci. Hlavní část tohoto dokumentu představují *Standardy finanční gramotnosti*, které byly vytvořeny v souvislosti s pronikáním finanční gramotnosti do výuky. Jedná se o Standardy pro oba stupně základního vzdělávání a dále pro střední vzdělávání. Standard finanční gramotnosti pro střední školy odpovídá standardu finanční gramotnosti dospělého člověka.³⁹

³⁸ Národní strategie finančního vzdělávání [online]. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z :<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>.

³⁹ Srov. Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financi-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>.

Standardy vymezují cílový stav úrovně finanční gramotnosti pro různé stupně vzdělávání a „*popisují konkrétní znalosti a dovednosti, kterých by mělo být v příslušné cílové skupině dosaženo.*“⁴⁰

Standardy finanční gramotnosti nejsou využívány pouze ve sféře samotného vzdělávání, ale i v oblasti měření úrovně finanční gramotnosti. Standardy byly postupně implementovány do rámcových vzdělávacích programů a mohou posloužit i jako návod či pomůcka při vytváření určitých vzdělávacích činností či projektů nejen pro žáky, ale i dospělé jedince. V rámci měření úrovně finanční gramotnosti, představuje standard elementární benchmark⁴¹, se kterým jsou pak výsledky měření porovnávány. „*Benchmark je metoda srovnávání hodnot určité "veličiny". Např.: Loňské dosažené prodeje mohou sloužit jako benchmark pro příští rok.*“⁴²

3.1 Ukotvení finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů

Rámcové vzdělávací programy představují hlavní kurikulární dokumenty a podle definice v Pedagogickém slovníku „*vymezují cílové zaměření vzdělávání na daném stupni / pro daný obor vzdělávání a očekávané výstupy.*“⁴³

„*Charakterizují je priority, cíle, klíčové kompetence a obsah v širších oblastech (např. Jazyk a komunikace, Matematika a její aplikace, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Člověk a zdraví). Na základě těchto rámcových programů školy vytvářejí školní vzdělávací programy přizpůsobené podmínkám regionu a lokality.*“⁴⁴

Zařazení finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů předcházelo postupný vývoj. V základním vzdělávání byl rámcový vzdělávací program schválen dříve než Standardy finanční gramotnosti, a proto je zřejmé, že obsahově se Standardy finanční gramotnosti do Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání v jejich počáteční fázi nepromítaly. Přesto bylo Sdělením Ministerstva

⁴⁰ DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 32.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 33.

⁴² Benchmark. ITBIZ: *Vaše jednička mezi nulami* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.itbiz.cz/slovník/marketing/benchmark>

⁴³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 242.

⁴⁴ Tamtéž, s. 242.

školství, mládeže a tělovýchovy základním školám doporučováno, aby i tak výuku finanční gramotnosti do výuky zařazovaly.⁴⁵

Ve středním vzdělávání byly Standardy finanční gramotnosti v letech 2007 – 2010 postupně implementovány do Rámcových vzdělávacích programů pro gymnázia a střední odborné vzdělávání. Finanční gramotnost byla tedy vyjma základního vzdělávání povinnou součástí vzdělávacího procesu.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy si ale důležitost zařazení finanční problematiky do výuky základních škol samozřejmě uvědomovalo, a tak vydalo Opatřením ministra školství, mládeže a tělovýchovy upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který vstoupil v platnost dne 1. září roku 2013. V revizi Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání bylo zařazení finanční gramotnosti jedním z klíčových témat. Do nově platného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání byla již finanční gramotnost zařazena, a to konkrétně na prvním stupni základních škol do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a na druhém stupni Člověk a společnost – Výchova k občanství. V charakteristice těchto vzdělávacích oblastí se nově objevilo, že žáci mají být v rámci výuky finanční gramotnosti seznamováni se zákonitostmi financí a také, že právě tyto výše uvedené vzdělávací oblasti k rozvoji finanční gramotnosti přispívají.⁴⁶

Finanční gramotnost se tedy v rozsahu uvedeném v rámcovém vzdělávacím programu stala povinnou součástí základního vzdělávání a každý absolvent základní školy po zmíněném datu musí být seznámen s finanční gramotností v právě takovém rozsahu, jak stanovuje upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.⁴⁷

Alena Hesová ve své publikaci *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti* zmiňuje, že výuku finanční gramotnosti je vhodné uskutečňovat v součinnosti se vzdělávacím oborem Matematika a její aplikace a Informační a komunikační technologie. Kromě toho vyzdvihuje nutnost promítnutí změn

⁴⁵Srov. Finanční gramotnost: Doporučení, inspirace, náměty. *Rvp.cz: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>

⁴⁶ Srov. Finanční gramotnost: Doporučení, inspirace, náměty. *Rvp.cz: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>

⁴⁷ Srov. HESOVÁ, A. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Vyd. 1. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013, s. 7.

z upraveného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání do školních vzdělávacích plánů, neboť od výše uvedeného data musí být finanční gramotnost povinně vyučována.⁴⁸

Metodický portál RVP uvádí, že finanční gramotnost je vhodné začlenit do stávajících předmětů nebo je také možné vytvořit zcela nový vyučovací předmět zaměřený přímo na tuto problematiku. Kromě toho také metodický portál připomíná, že s ohledem na začlenění finanční gramotnosti do základního vzdělávání není možné, aby její výuka probíhala pouze prostřednictvím volitelných předmětů či pouze v části třídy nebo ročníku. Výuku finanční gramotnosti je nutné realizovat na obou stupních základního vzdělávání, neboť pro oba tyto stupně jsou v rámcových vzdělávacích programech vytvořeny očekávané výstupy. Také je potřeba myslet na to, že finanční gramotnost na prvním a na druhém stupni základní školy vykazuje znaky kompaktního systému finančního vzdělávání, a z toho důvodu je nutné brát v úvahu návaznost mezi oběma stupni základního vzdělávání. Pedagogové by měli při výuce dbát na jejich vzájemnou spolupráci, neboť problematika finanční gramotnosti zasahuje do více oborů.⁴⁹

Na metodickém portálu RVP je zmíněno doporučení, které je pro výuku finanční gramotnosti podstatné. *„To, že byl do cílového zaměření vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a vzdělávací oblasti Člověk a společnost začleněn nový cíl, který je speciálně věnován finanční gramotnosti, znamená výrazné zdůraznění této problematiky.“*⁵⁰ Je tedy doporučeno, aby byl tento důraz promítnut i do charakteristik samotných vyučovacích předmětů, ve kterých se bude finanční gramotnost uskutečňovat (pokud tomu tak není již ve stávajícím školním vzdělávacím programu).⁵¹

⁴⁸ Srov. HESOVÁ, A. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Vyd. 1. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013, s. 7.

⁴⁹ Srov. Metodický portál RVP: Finanční gramotnost - Doporučení, inspirace, náměty [online]. 2014 [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Srov. Metodický portál RVP: Finanční gramotnost - Doporučení, inspirace, náměty [online]. 2014 [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>

4. Výzkumy související s úrovní finanční gramotnosti

Tato kapitola bude věnována výzkumům souvisejícím s finanční gramotností, které byly provedeny v posledních letech. Ne příliš pozitivní výsledky těchto šetření dokazují, jak moc důležitá je výuka finanční gramotnosti nejen pro žáky základních a středních škol. Představeny budou tři výzkumy. První zmíněné šetření mapuje aktuální úroveň finanční gramotnosti v České republice, druhý průzkum se zaměřuje na úroveň finanční gramotnosti u pedagogů a poslední výzkum se orientuje na testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA, ve kterém si však testovaní čeští žáci vedli velmi dobře.

4.1 Aktuální úroveň finanční gramotnosti občanů České republiky

Česká bankovní asociace se zapojila do celoevropské informačně-vzdělávací kampaně European Money Week, jejímž cílem je upozornit na problematiku finančního vzdělávání na základních i středních školách a zvýšit povědomí veřejnosti o finanční gramotnosti. Z průzkumu, který pro Českou bankovní asociaci realizovala v rámci Evropského týdne peněz agentura SC&C za přispění společností CEFIG, Finanční gramotnost do škol a Poradna při finanční tísni, bylo zjištěno, že Češi se v problematice finanční gramotnosti příliš nezlepšují. Šetření proběhlo ve dnech 13. – 26. února 2016, a proto jsou výsledné údaje považovány za velmi aktuální. Účastníkům výzkumu bylo předloženo jedenáct kvízových otázek a na základě úspěšnosti odpovědí na jednotlivé otázky byl vytvořen Index finanční gramotnosti ČBA. V šetření byla bodově zohledňována náročnost otázek. Veškerá data týkající se provedeného výzkumu byla čerpána z internetových stránek České bankovní asociace a tiskové zprávy vydané k tomuto šetření.⁵²

Výzkumu se zúčastnilo více než tisíc respondentů starších osmnácti let žijících v České republice a z výsledků vyplynulo, že Češi disponují v oblasti financí pouze průměrnými znalostmi, neboť Index finanční gramotnosti ČBA ukázal 54 bodů ze 100.

Finančně gramotnější jsou podle šetření muži (57 bodů), Pražané (60 bodů) a lidé s vysokoškolským vzděláním (65 bodů).

⁵² Srov. Česká bankovní asociace: NOVÝ TEST FINANČNÍ GRAMOTNOSTI ČBA: ČEŠI TOHO MNOHO NEVĚDÍ [online]. 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/novy-test-financni-gramotnosti-cba-cesi-toho-mnoho-nevedi>.

Co však může být považováno za alarmující, je fakt, že za finanční vzdělávání by podle 58 % respondentů měla odpovídat škola a jen 28 % dotazovaných vidí zásadní odpovědnost na rodině. Tento výsledek komentovala Helena Brychtová z ČBA slovy, že je důležité mít na paměti, že vše začíná v rodině, a proto bychom se jako společnost měli pokusit změnit přístup k této věci. Sdílím stejný názor jako paní Brychtová a stejně jako ona se domnívám, že by se rodiče neměli vzdávat odpovědnosti. Svým dětem by měli předávat, jak vhodně nakládat s penězi a porozumět jejich hodnotě, a to již od útlého věku.

Na základě výzkumu bylo zjištěno, že Češi se v oblasti finančních pojmů a operací orientují alespoň na základní úrovni. Co jim však dělá značné potíže, jsou početní úlohy, se kterými se nejlépe vypořádali mladí, především čerství absolventi středních a vysokých škol. Na druhou stranu otázky zaměřené na faktické znalosti zvládli lépe starší účastníci průzkumu, neboť ne všichni mladí lidé mají zkušenosti s různými oblastmi finančního světa.

V testu se objevila také otázka, kdy je podle respondentů vhodné začít s výukou finanční gramotnosti. Téměř tři čtvrtiny lidí (74 %) se domnívají, že je vhodné seznamovat děti s problematikou financí na základní škole, z toho 38 % účastníků výzkumu uvedlo, že finanční vzdělávání by mělo probíhat již na prvním stupni a 36 % respondentů se kloní ke stupni druhému. Přibližně pětina dotazovaných (17 %) považuje za správné započít s finančním vzděláváním již v mateřských školách a 8 % účastníků by takto zaměřenou výuku zavedli až na střední škole. Jedno procento Čechů uvedlo, že problematice finanční gramotnosti by se nejraději věnovali až v období dospělosti, což je samozřejmě pozdě, neboť v tomto věku se lidé s finančními produkty již denně setkávají a za svá rozhodnutí nesou odpovědnost. Helena Brychtová uvádí, že *„s rostoucím vzděláním respondentů se začátek vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti posunuje k mladšímu věku.“*⁵³

V rámci průzkumu byl účastníkům položen dotaz směřující na způsob ochrany proti špatným finančním rozhodnutím, který respondenti považují za účinný. Tři čtvrtiny Čechů se přidaly na stranu finančního vzdělávání, neboť lidé obeznámeni se zákonitostmi světa financí se v něm mohou lépe orientovat a čelit jeho nejružnějším

⁵³ Česká bankovní asociace: NOVÝ TEST FINANČNÍ GRAMOTNOSTI ČBA: ČEŠI TOHO MNOHO NEVĚDÍ [online]. 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/novy-test-financi-gramotnosti-cba-cesi-toho-mnoho-nevedi>.

nástrahám. Jedna čtvrtina dotazovaných zastává názor, že nejlepší ochranou spotřebitelů by byla regulace ze strany státu, který by řídil banky i nebankovní společnosti. Tím by bylo občanům podle respondentů znemožněno, aby se v oblasti financí nevhodně rozhodli.

„V poslední době jsme svědky nárůstu regulace bankovního sektoru, která však nemusí ochránit spotřebitele v každé situaci – reaguje totiž na minulé události a jen velmi těžko předvídá situace budoucí.“⁵⁴

Helena Brychová upozorňuje, *„že nejlepší je, pokud se lidé umí kvalifikovaně rozhodovat sami a nespolehnou se na pomoc státu. Ten za ně případně špatné rozhodnutí a v nejkrajnějším případě exekuci nevyřeší. Opět hraje roli vzdělání – s jeho růstem se lidé více přiklání k finančnímu vzdělávání.“⁵⁵*

4.2 Úroveň finanční gramotnosti u učitelů

V roce 2014 byl proveden průzkum, který se zaměřil na skutečnost, jak finančně gramotní jsou samotní pedagogové, kteří by měli být svým žákům příkladem. Veškeré údaje, s nimiž bude v této podkapitole pracováno, pocházejí ze serveru Peníze.cz, který data zprostředkoval.⁵⁶

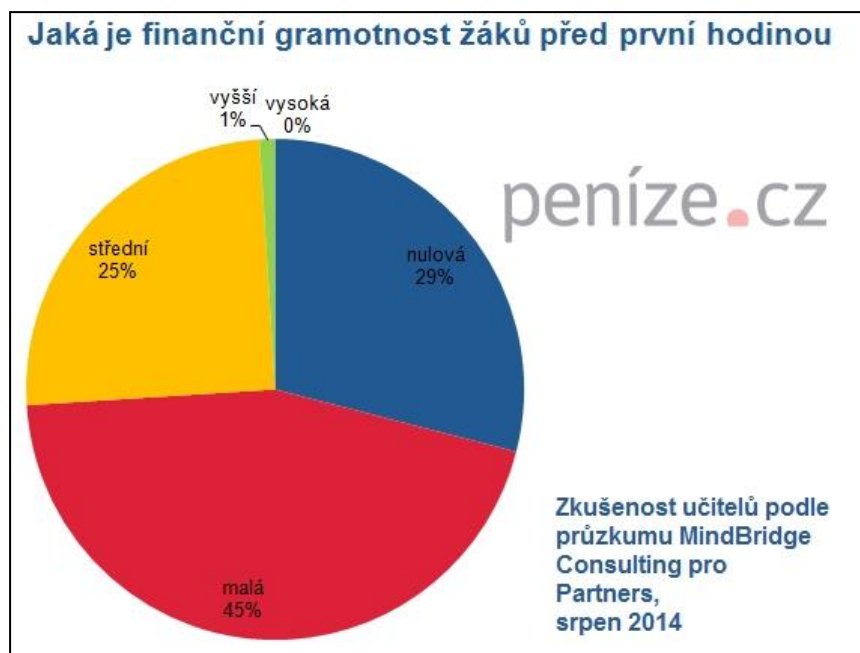
Z výzkumu, jenž provedla společnost MindBridge pro projekt Den finanční gramotnosti, vyplynulo, že učitelé jsou spořiví a nezádlužují se. Učitelé se shodují, že žáci nebývají z rodiny příliš znalí v problematice financí. Pedagogové jsou v tomto ohledu postaveni před opravdu zodpovědný úkol, neboť nemají ve většině případů na čem stavět a začínají žáky v oblasti finanční gramotnosti vzdělávat úplně od začátku. Toto dokazuje i následující graf, který vyhotovila společnost Partners na základě provedeného výzkumu.

⁵⁴ Česká bankovní asociace: NOVÝ TEST FINANČNÍ GRAMOTNOSTI ČBA: ČEŠI TOHO MNOHO NEVĚDÍ [online]. 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/novy-test-financni-gramotnosti-cba-cesi-toho-mnoho-nevedi>

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ DLOUHÁ, P. Peníze.cz: Učí děti finanční gramotnost: Učitel se nezadluží, ale dlouhodobé finanční plánování nezná [online]. 2014 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/financi-poradenstvi/290384-uci-deti-financi-gramotnost-ucitel-se-nezadluzi-ale-dlouhodobé-financi-planovani-nezna>

Graf č. 1 Jaká je finanční gramotnost žáků před první hodinou

Zdroj: Graf převzat z portálu *Peníze.cz*⁵⁷

Podle slov Lady Kičmerové, ředitelky marketingu společnosti provádějící výzkum, jsou kantoři v porovnání se zbytkem společnosti mnohem disciplinovanější, především co se týká zadlužování, a svou finanční situaci mají pod kontrolou více než ostatní občané. I když pedagogové nemají tak vysoké příjmy, k půjčkám sahají jen zřídka. Lada Kičmerová dodává, že u učitelů rozhodně převažují spořicí produkty nad úvěrovými. V závislosti na výsledcích průzkumu bylo zjištěno, že orientace v problematice běžných finančních produktů nedělá kantorům žádné těžkosti.

Viola Baštýřová ze společnosti Partners přináší shrnutí, jak kantoři uspěli v testu zaměřeném na finanční gramotnost.

„U stavebního spoření sedm z deseti učitelů zná podmínky čerpání maximální roční státní podpory. Osmdesát procent učitelů také správně uvedlo, že když jsou úrokové sazby na trhu nízké, tak jsou ‚levnější‘ úvěry a naopak spoření nepřináší vysoké zhodnocení. Stejný počet uvedl, že v investování platí, že k dosažení vysokého výnosu je

⁵⁷ DLOUHÁ, P. *Peníze.cz: Učí děti finanční gramotnost: Učitel se nezadluží, ale dlouhodobé finanční plánování nezná* [online]. 2014 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/financi-poradenstvi/290384-uci-deti-financi-gramotnost-ucitel-se-nezadluzi-ale-dlouhodobé-financi-planovani-nezna>

nutné postoupit riziko. Jen o procento méně pedagogů pak ví, že když koruna posílí, vyjde dovolená v zahraničí levněji.“⁵⁸

Z výzkumu je zřejmé, že podrobnější vymezení základních finančních produktů či vysvětlení komplikovanějších produktů, mezi něž patří třeba penzijní připojištění, již není pro pedagogy tak snadné.

Přes šedesát procent pedagogů se podle průzkumu zajišťuje na stáří prostřednictvím penzijního připojištění, avšak pouze osm procent z nich zná podmínky pro poskytnutí státní podpory v situaci, kdy výrazně přispívá zaměstnavatel. Nicméně ani v problematice pojištění nedisponují kantoři rozsáhlejšími vědomostmi.

Největší mezery mají pedagogové v oblasti zhodnocení financí. Značné problémy jim v testu dělaly úlohy zaměřené na posouzení výhodnosti zúročení vkladů. Cílem bylo určit, která varianta z třech nabízených je tou nejvýhodnější. Nabídky obsahovaly úročení p.a. nebo p.m. a náklady spojené s vedením účtu. Finančně nejzajímavější nabídku rozpoznalo jen osm procent kantorů. Z výzkumu také jasně vyplynulo, že témata, ve kterých si nejsou učitelé příliš jisti, raději do výuky moc nezařazují a vyhýbají se jim. Vzhledem k tomu, že většina učitelů se necítí být příliš kompetentní v oblasti zhodnocování finančních prostředků a investic, jedná se právě o jedno z témat, které bývá v rámci výuky finanční gramotnosti opomíjeno. To dokazují také údaje plynoucí z výzkumu. Problematice zhodnocování peněz a investic přikládá ve výuce finanční gramotnosti větší důležitost pouze jedno procento kantorů, ačkoliv za atraktivní pro žáky je považuje necelá desetina z nich. Lada Kičmerová upozorňuje, že právě s nabídkami týkajícími se investic se nejen učitelé, ale i jejich žáci a studenti dostávají do styku prakticky denně, a sice prostřednictvím různých reklamních či marketingových sdělení.

Mezi nejdůležitější témata, která by měla během výuky finanční gramotnosti rozhodně zaznít, a která jsou důležitá pro budoucí život žáků, učitelé zařadili hospodaření domácnosti, orientaci v základních bankovních i pojišťovacích produktech a zákonitosti půjček včetně roční procentní sazby nákladů.

⁵⁸ DLOUHÁ, P. *Peníze.cz: Učí děti finanční gramotnost: Učitel se nezadluží, ale dlouhodobé finanční plánování nezná* [online]. 2014 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/financni-poradenstvi/290384-uci-deti-financi-gramotnost-ucitel-se-nezadluzi-ale-dlouhodobé-financi-planovani-nezna>

V rámci příprav na Den finanční gramotnosti 2014, který probíhá vždy 8. září, se uskutečnila odborná diskuze, kde byly projednávány také výsledky výzkumu společnosti Partners. Známy ekonom Pavel Kohout poukázal na důležitost zařazení do výuky finanční gramotnosti problematiku rozpoznání finančního podvodníka.

Účastníci diskuze byli jednotní v tom, že učitelé nejsou obvykle schopni zvládat výuku finanční gramotnosti sami, ve většině případů totiž nejsou v této oblasti odborně vyškoleni. Finanční gramotnost bývá na českých školách nejčastěji vyučována v rámci občanské výchovy, jako samostatný předmět existuje jen na šesti procentech škol.

Kantoři tedy učí finanční gramotnost často prostřednictvím svých vlastních zkušeností, což nemusí být vždy dostačující. Z tohoto důvodu by měli být pedagogové naprosto otevření k tomu, aby si v případě potřeby přizvali na pomoc odborníky.

Podle průzkumu společnosti Partners je patrné, že finanční gramotnost bývá na našich základních a středních školách obvykle žákům vštěpována na základě klasického výkladu, na který navazuje přezkoušení nebo test ověřující znalosti, jež si žáci či studenti osvojili. Ve čtyřiceti procentech případů ani žádný test nenásleduje. Lektorka Beáta Holá zastupující projekt FinLiCO považuje toto zjištění za velmi smutné a domnívá se, že pouhým výkladem a zkoušením nelze nikdy dosáhnout toho, aby byli žáci schopni správně reagovat v praxi a vyvarovali se tak v budoucnu fatálním chybám souvisejícím s jejich finančními prostředky. Učitelé by tedy měli místo frontální výuky využívat zážitkové metody, workshopy a výuku v terénu, jež žáky na situace, které mohou nastat v praktickém životě, připraví o poznání lépe.

Beáta Holá zdůrazňuje, že podle jejího názoru není finanční gramotnost pouze o ekonomii, matematice či parametrech pojištění a výši úroku, ale také o psychologii a emocích. Důležitý je především fakt, jak o penězích smýšlíme, o příčinách a důsledcích lidského jednání. Lektorka Beáta Holá např. navrhuje, aby pedagogové šli se svými žáky do supermarketu, kde si na názorném příkladu vysvětlí, s jakými lákadly či pastmi se tam lze setkat, a kterým by žáci měli být schopni čelit.

Domnívám se však, že ačkoliv jsou tyto metody výuky asi nejefektivnější, většině učitelů chybí čas, ve kterém by tyto akce mohli zrealizovat, neboť finanční gramotnost bývá na našich školách vyučována obvykle jen v rámci Výchovy k občanství. Pouze malé množství škol má samostatný předmět zaměřující se na finanční gramotnost.

Z výzkumu vyplynula také zajímavá čísla, která se týkají otázky, zda pedagogové vyjdou s jejich platem a jak hospodaří. Ušetřit z výplaty se snaží 62 % pedagogů, 32 % vystačí s příjmy jen tak tak. (Pro srovnání: v rámci celé populace je na tom stejně 22 % lidí. Šest procent kantorů s platem nevyjde, musí si pomáhat úsporami (v celé populaci je na tom stejně 19 % lidí).

4.3 Testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA

V roce 2012 poprvé proběhlo mezinárodní měření finanční gramotnosti v rámci programu PISA (Programme for International Students Assessment), který na mezinárodní úrovni spadá pod organizaci OECD (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj) a v České republice jej řídí Česká školní inspekce. Česká republika se šetření PISA účastní pravidelně již od roku 1998. Veškeré níže uvedené informace věnující se testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA pocházejí z internetového článku Aleny Hesové uveřejněného na portálu RVP.⁵⁹

V rámci průzkumu PISA je prošetřována úroveň znalostí a dovedností patnáctiletých žáků ve třech oblastech. Jedná se o čtenářskou, matematickou a přírodovědnou gramotnost. Šetření je uskutečňováno v tříletých cyklech, přičemž v každém z nich je testování zaměřené převážně na jednu z výše uvedených oblastí, zbylé oblasti jsou také zastoupeny, avšak v menší míře.

Šetření, které proběhlo v roce 2012 v šedesáti sedmi zemích, bylo zaměřeno nejen na matematiku, ale i na řešení problémových úloh a úkolů z finanční gramotnosti. Do šetření finanční gramotnosti se však zapojilo pouze osmnáct zemí, a sice třináct členských zemí OECD a dále partnerské země Kolumbie, Chorvatsko, Lotyšsko, Rusko, Šanghaj – Čína. Hlavní šetření se uskutečnilo v březnu a dubnu roku 2012 na 297 školách. V České republice se do šetření zapojilo celkem 6 413 patnáctiletých žáků.

Testování finanční gramotnosti vymezuje *Rámcem pro testování finanční gramotnosti PISA 2012*, ve kterém je specifikován význam finanční gramotnosti a její předpokládané přínosy i aktivity OECD v této oblasti. Tento dokument se zabývá také oblastí zkoumání a uvádí pracovní definici finanční gramotnosti pro šetření PISA.

⁵⁹ Srov. HESOVÁ, A. Testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/16847/TESTOVANI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI-V-RAMCI-SETRENI-PISA.html/>

Podle pracovní definice PISA „*finanční gramotnost zahrnuje znalost finančních pojmů včetně jejich porozumění a také dovednosti, motivaci a sebedůvěru nezbytné pro uplatnění těchto znalostí a vědomostí, aby bylo možné činit efektivní rozhodnutí v různých situacích souvisejících s financemi, pro zlepšení osobní i společenské finanční situace a pro zapojení se do ekonomického života.*“⁶⁰

Obsah finanční gramotnosti pro šetření PISA je realizován ve čtyřech tematických okruzích. Jedná se o *peníze a transakce, plánování a hospodaření s financemi, rizika a odměny* a v neposlední řadě *prostředí financí*.

Před samotným testováním finanční gramotnosti bylo možné seznámit se se strukturou jednotlivých úloh, které byly součástí tzv. pilotního testování z roku 2011. Tyto úlohy je možné využít ve výuce finanční gramotnosti. Na portálu RVP si lze stáhnout komentář k vybraným testovým úlohám seznamující pedagogy s konkrétním příkladem z pilotního testování finanční gramotnosti a představujícím tento příklad v širších souvislostech. Komentáře se zabývají především popisem dané úlohy, jejím řešením a tipy, jak s úkolem pracovat v rámci výuky. Autorka komentářů Alena Hesová věří, že komentování jednotlivých úloh PISA pomůže rozkrýt jejich didaktický potenciál.

K mezinárodnímu testování finanční gramotnosti z roku 2012 zpracovali Alena Hesová a Lukáš Hula příspěvek uveřejněný na portálu RVP, jehož cílem je seznámit veřejnost s výsledky českých žáků.⁶¹

Co se týká obecných informací týkajících se mezinárodního šetření PISA 2012 pro oblast finanční gramotnosti, je vhodné uvést, že v České republice se šetření zaměřeného na finanční gramotnost zúčastnilo 1 600 žáků ve věku 15 let ze škol, které se do testování zapojily zcela dobrovolně. Je nutné zmínit, že v době, kdy testování probíhalo, nebyla finanční gramotnost povinnou součástí výuky na základních školách. S nejvyšší pravděpodobností projeví zájem o testování hlavně školy, které lze označit jako aktivní ve finančním vzdělávání, a které výuku finanční gramotnosti v minulosti

⁶⁰ *Financial Literacy Assessment Framework* [online]. OECD, 2012 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <<http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46962580.pdf>>. s. 12–13.

⁶¹ HESOVÁ, A; HULA, L. Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/19521/KOMENTAR-K-VYSLEDKUM-MEZINARODNIHO-SETRENI-PISA-V-OBLASTI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI.html/>

realizovaly. Právě z těchto důvodů není možné na výsledky testování nahlížet jako na zcela reprezentativní.

Testování PISA v roce 2012 se dohromady zúčastnilo 29 tisíc žáků z celkového počtu 9 milionů patnáctiletých žáků zapojených zemí. Z každé školy bylo náhodně vybráno osm žáků, kteří byli kromě testování matematické gramotnosti podrobeni zároveň šetření v oblasti finanční gramotnosti. Test probíhal celkem dvě hodiny a žáci měli během tohoto časového intervalu zpracovat úlohy ve čtyřech testových sešitech. Každá testovací brožurka se skládala ze dvou částí a celkem 40 otázek nebo úloh, kdy jeden díl byl převážně početní, druhý úsek se týkal čtení textu. Testovací sešit byl zakončen otázkami, které souvisely se zkušenostmi žáků v oblasti financí. Žáci v průběhu testování odpovídali dvojím způsobem, a sice v případě otevřených otázek konstruovali své vlastní odpovědi, zatímco u uzavřených otázek volili z nabízených variant jednu či více správných odpovědí.

Příjemným překvapením je výsledek testovaných žáků z České republiky, kteří se umístili na šestém místě a předstihli tak země jako Španělsko, Polsko, Francie či Slovinsko. *„Průměrný bodový zisk byl překročen o 2,6 procentního bodu. Taktéž má Česká republika výrazně nižší podíl žáků, jejichž výsledky se zařadily do nejslabší skupiny a jejichž znalosti jsou na hranici minimální úrovně či pod ní. Co se týče nejsilnější skupiny, tam je Česká republika na úrovni průměru testovaných zemí. Jednoznačně nejúspěšnější výsledky měla Šanghaj, ale ta vzhledem ke svému geopolitickému postavení nemůže vypovídat o školství v Číně jako takové. Nejslabší zemí je pak Kolumbie, což je zcela jistě dáno sociokulturním pozadím rozvojové země.“*⁶²

Níže uvedená tabulka dokládá, jak si vedly jednotlivé země v oblasti finanční gramotnosti.

⁶² HESOVÁ, A; HULA, L. Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/19521/KOMENTAR-K-VYSLEDKUM-MEZINARODNIHO-SETRENI-PISA-V-OBLASTI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI.html/>

Tabulka č.1 Umístění jednotlivých zemí na základě úrovně dosažené v oblasti finanční gramotnosti

Stát	Celkové skóre	Podíl výsledků úrovně 1 ⁶³ a nižší v %	Podíl výsledků úrovně 5 ⁶⁴ v %	Rozdíl výsledků chlapci - dívky
Šanghaj (Čína)	603	1,6	42,6	-1
Vlámská komunita (Belgie)	541	8,7	19,7	11
Estonsko	529	5,3	11,3	-3
Austrálie	526	10,4	15,9	-3
Nový Zéland	520	16,1	19,3	3
Česká republika	513	10,1	9,9	6
Polsko	510	9,8	7,2	3
Lotyšsko	501	9,7	4,6	-11
USA	492	17,8	9,4	1
Rusko	486	16,7	4,3	1
Francie	486	19,4	8,1	-6
Slovinsko	485	17,6	5,8	-8
Španělsko	484	16,5	3,8	6
Chorvatsko	480	16,5	3,8	5
Izrael	476	23,0	8,5	-6
Slovensko	470	22,8	5,7	-3
Itálie	466	21,7	2,1	8
Kolumbie	379	56,5	0,7	0
OECD průměr	500	15,3	9,7	1

Zdroj: Tabulka převzatá z *Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti*.⁶⁵

⁶³ Podle skóre bylo již před šetřením určeno pět úrovní. Úroveň 1 označuje skupinu s nejhoršími výsledky (tedy nejslabší žáky).

⁶⁴ Podle skóre bylo již před šetřením určeno pět úrovní. Úroveň 5 označuje skupinu s nejlepšími výsledky (tedy nejsilnější žáky).

⁶⁵ HESOVÁ, A; HULA, L. Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/16847/TESTOVANI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI-V-RAMCI-SETRENI-PISA.html/>

Autoři příspěvku k výsledkům mezinárodního šetření PISA Lukáš Hula a Alena Hesová uvádějí, že v současné době platí Nový Zéland a Česká republika za země, kde se k výuce finanční gramotnosti přistupuje zodpovědně. Sloupec nejvíce vpravo v tabulce se týká genderové úspěšnosti. Kladné číslo poukazuje na to, že v testu byli co do počtu bodů úspěšnější chlapci než dívky. Z tabulky tedy vyplývá, že v České republice zvládli testování finanční gramotnosti lépe chlapci, ačkoliv při testování z matematiky si lépe vedla děvčata. „Z hlediska celkového rozložení výsledků bylo více chlapců než dívek na obou pólech výsledků (v úrovni 1 a 5). Dívky pak byly častěji zastoupeny mezi průměrnými výsledky.“⁶⁶

Alena Hesová a Lukáš Hula se vyjádřili i k celkové úrovni výsledků a uvedli, že jen desetina testovaných žáků byla na základě získaných bodů zařazena mezi nejlepší, oproti tomu více než 15 % žáků nedosáhlo vzhledem k počtu bodů ani na minimální úroveň. Z výše uvedeného plyne, že rozdíly mezi jednotlivými žáky byly obrovské. Alena Hesová s Lukášem Hulou se v rámci svého komentáře k šetření PISA zaměřují také na souvislost výsledků s dostupností finančního vzdělávání na školách. Autoři zmiňují několik skutečností, které ze šetření vyplynuly a vyzdvihují Estonsko, které má výborné výsledky, ačkoliv tamější finanční vzdělávání není příliš rozvinuté. Přesně naopak je tomu v případě Slovenska, kde se finanční gramotnosti ve výuce věnuje zvýšená pozornost, ale výsledky tomu neodpovídají.

Autoři uzavírají komentář k výsledkům prvního mezinárodního šetření PISA zaměřeného na finanční gramotnost pozitivně a to tak, že Česká republika v testování uspěla. Kromě toho také zmiňují, že by bylo zajímavé sledovat výsledky českých žáků poté, co se finanční gramotnost stala od 1. září roku 2013 povinnou součástí základního vzdělávání.

⁶⁶ HESOVÁ, A; HULA, L. Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/16847/TESTOVANI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI-V-RAMCI-SETRENI-PISA.html/>

II. Praktická část A

5. Internetové výukové materiály k finanční gramotnosti a jejich srovnání

Vzhledem k aktuálnosti problematiky finanční gramotnosti, na kterou upozorňují i výzkumy představené v předchozí sekci této práce, se především na internetu objevuje obrovské množství různých materiálů, seminářů, webinářů a metodických podpor pro pedagogy, které mohou výuku finanční gramotnosti usnadnit. Problémem není nedostatečný počet materiálů zabývajících se finanční tematikou, ale právě orientace v dost široké nabídce, nedostupnost materiálů pramenících z vysokých cen, v některých případech také horší kvalita z hlediska odbornosti a v neposlední řadě také nezajímavé pojetí zpracovaných materiálů, které žákům příliš neusnadňuje porozumět světu financí.

S ohledem na výše uvedené bude tato část diplomové práce zaměřena na výběr tří online dostupných projektů zabývajících se finanční gramotností, které by mohly být ze strany pedagogů považovány za užitečné. Dané projekty budou představeny a charakterizovány. Pozornost bude věnována především obsahu jednotlivých programů. Zmíněno bude také, co vše může pedagog na příslušném portálu najít, a jak se inspirovat při plánování vyučovacích hodin. Na tuto část naváže kvalitativní výzkum, v rámci kterého bude ověřeno, zda jsou dané projekty týkající se finanční gramotnosti mezi pedagogy známé, případně jestli s nimi pracují a čerpají z nich. Dále bude otázkou, jestli respondenti považují tyto projekty za vhodné či nikoliv, zda jsou přehledné, obsahově správné a zpracované materiály ve výuce využitelné.

5.1 Portál *Finanční gramotnost do škol*

Prvním projektem, který bude podroben rozboru, je *Finanční gramotnost do škol*.⁶⁷ Pokud není uvedeno jinak, pocházejí veškeré údaje o projektu z jeho internetových stránek a jsou rozšířeny o doplňující informace získané od samotných autorů vzdělávacího programu. Tým projektu *Finanční gramotnost do škol* se zaměřuje především na přípravu interaktivních materiálů, s jejichž pomocí mohou pedagogové

⁶⁷ *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2016-09-10]. Dostupné z WWW: <http://www.fgdoskol.cz/>

žáky aktivně zapojit do výuky a přivést je k tomu, aby se o dané problematice naučili přemýšlet a uvažovat. Program se zabývá také vzděláváním dospělých, a sice hlavně učitelů a rodičů, neboť právě ti jsou pro děti vzorem a měli by být v oblasti finanční gramotnosti znalí. Nejen pro rodiče a pedagogy, ale i pro všechny ostatní, které finanční gramotnost zajímá, organizuje tento projekt tzv. webináře zdarma. Pro pedagogické pracovníky jsou pořádány také kurzy dalšího vzdělávání. Kromě toho se program *Finanční gramotnost do škol* věnuje přímo dětem a studentům, pro které je připravena interaktivní soutěž „Rozpočti si to!“.

Projekt *Finanční gramotnost do škol* úspěšně funguje již čtvrtým rokem, a jak již název napovídá, orientuje se na výuku finanční gramotnosti. Zakladatelkami projektu jsou Ing. Gabriela Křivánková a Jana Merunková. Finanční gramotnost do škol je jedním ze tří projektů obecně prospěšné společnosti Yourchance.

„Smyslem fungování Yourchance o.p.s. je prosazování potřebných změn v oblasti výuky finanční gramotnosti, principů podnikání a rozvoje podnikavosti žáků základních a středních škol a v oblasti integrace mladých dospělých opouštějících instituce náhradní rodinné výchovy.“⁶⁸

Jeden z prvních projektů Yourchance o.p.s. nese název *Začni správně* a pomáhá mladým lidem, kteří vyrůstali v dětském domově či v pěstounské péči, aby byli schopni osamostatnit se a zvládat nástrahy každodenního života. Právě díky tomuto projektu přišel realizační tým na skutečnost, že je potřeba šířit osvětu také ve finančních záležitostech. Proto na tento projekt navázal vzdělávací program s názvem *Finanční gramotnost do škol*.

Zatím poslední projekt Yourchance o.p.s. se jmenuje *Podnikavost.cz*. Jedná se o program, který se zaměřuje na výuku k podnikavosti a podnikatelskému myšlení na všech stupních škol. Mezi hlavní cíle projektu patří především propojování škol, firem a organizací tak, aby se nejen samotní žáci, studenti, ale i učitelé dostávali do styku s praxí. Smyslem projektu je také dopomoci k tomu, aby vzdělávání bylo interaktivní, zážitkové a přispělo tak k rozvoji podnikavosti žáků a studentů.

⁶⁸ *Yourchance: S námi máte šanci* [online]. [cit. 2016-09-10]. Dostupné z: <http://www.yourchance.cz/o-nas/>

Cílem projektu *Finanční gramotnost do škol* je skutečnost, aby se mladá generace stala finančně gramotnou. Ústředními skupinami, se kterými program pracuje, jsou školy a učitelé, mladá generace, rodiče a příslušné státní instituce. V rámci skupiny týkající se škol a učitelů se jedná především o metodickou podporu, kterou jistě ocení každý pedagog při začleňování finančních témat do výuky. Dalším důležitým posláním projektu je předat dětem, mladým lidem i dospělým zásady správného zacházení s finančními prostředky a pomoci rodičům podporovat rozvoj finanční gramotnosti u svých potomků. Projekt *Finanční gramotnost do škol* navíc ovlivňuje prostřednictvím příslušných státních institucí systém finančního vzdělávání na českých školách. Mezi hodnoty, které tento projekt vyznává, lze zařadit např. nezávislost, otevřenost k různým pohledům na finanční gramotnost, odbornost či inovativnost. Žádná z činností projektu není spojena s propagací produktů konkrétních finančních institucí a na projektu se podílejí nejen odborníci z oblasti finanční gramotnosti, ale i pedagogiky a výuky. Projekt *Finanční gramotnost do škol* využívá práci s moderními technologiemi a vede k interaktivní formě výuky. Odborným garantem projektu *Finanční gramotnost do škol* a *Podnikavost.cz* je Ing. Kateřina Lichtenberková. Realizační tým tvoří především externí spolupracovníci a dobrovolníci. Součástí expertního týmu jsou osobnosti jako Ing. Miroslav Škvára, Mgr. Bc. Jan Uhlíř, Mgr. Aleš Přichystal či Ing. Bc. Ilona Jedličková.

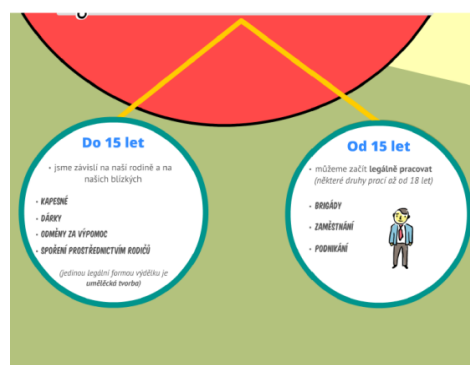
5. 1. 1 Zpracované materiály pro výuku

Veškeré materiály, které jsou pro učitele připraveny, jsou rozděleny podle stupně – pro 1. stupeň základní školy, 2. stupeň základní školy a pro střední školy. Důležité je zmínit, že zpracované podklady je podle slov autorů možné využít na všech typech základních a středních škol. Pracovní sady pro výuku jsou dostupné pouze online, nikoliv ve fyzické podobě. Některé ukázky materiálů je možné stáhnout přímo na internetovém portálu, ale kompletní a aktualizované podklady lze získat po vyplnění formuláře přímo u pracovních sadů. Následně je žadateli na e-mailovou adresu zaslán odkaz, díky kterému je možné veškeré materiály stáhnout do svého počítače. Podklady k jednotlivým tématům se obvykle skládají z prezentace v programu Prezi, prezentace v PDF, kvízu a pracovního listu.

Jak již bylo výše uvedeno, pracovní sady obsahují prezentaci v programu Prezi a zároveň ve formátu PDF. Prezentace jsou barevné a graficky velmi pěkně zpracované

tak, aby udržely žákovu pozornost. Domnívám se, že je vhodně zvolen poměr mezi textem a ilustracemi, které jsou v jednotlivých prezentacích zastoupeny. Každá prezentace uzavírá dané téma slidem s názvem „Pamatujte“, který shrnuje v pár větách to podstatné. Je – li prezentace puštěna v programu Prezi, může pedagog využít namluveného komentáře, který by mohl být ze strany žáků považován za určité zpestření výuky.

Následující obrázky jsou vybrané stránky z prezentace týkající se „Získávání a zhodnocení peněz“. Důležité je podotknout, že jde pouze o výběr několika slidů, které mají sloužit k tomu, aby si každý mohl udělat názornou představu o podobě prezentací.⁶⁹

⁶⁹Finanční gramotnost do škol [online]. [cit. 2016-09-15]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostdoskol.cz/materialy/zs/pracovni-sety/ziskavani-a-zhodnoceni-penez/>

Do 15 let

- jsme závislí na naší rodině a na našich blízkých
- KAPESNÉ
- DÁRKY
- ODMĚNY ZA VÝPOMOC
- SPOŘENÍ PROSTŘEDNICTVÍM RODIČŮ

(jedinou legální formou výdělků je umělecká tvorba)

Od 15 let

- můžeme začít **legálně** pracovat (některé druhy prací až od 18 let)
- BRIGÁDY
- ZAMĚŠTNÁNÍ
- PODNIKÁNÍ

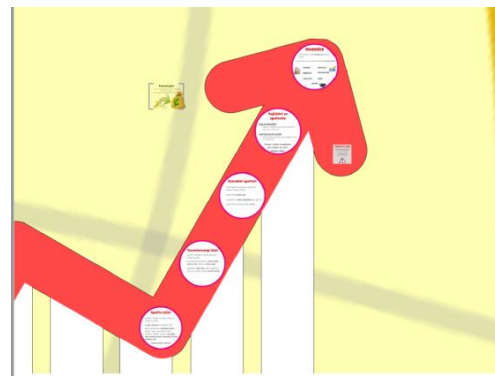

Co s vydělanými penězi?

- z každého příjmu bychom si měli odložit část stranou (tvořit **rezervu**)
- tyto peníze je dobré dál **zhodnocovat**

- SPOŘENÍ
- INVESTICE

Spořicí účet

- slouží k ukládání našich dočasně volných peněz
- je **lépe úročený** než běžný účet
- může obsahovat **výpovědní lhůtu** - pokud vybereme peníze dříve, musíme zaplatit sankci - **zpravidla však máme peníze k dispozici během několika dní**
- **nelze použít k placení**

Pamatujte

Existuje mnoho způsobů, jak získat a zhodnotit finanční prostředky. Zkuste najít takové, které vám přinesou pasivní příjem.

Kvízy, které jsou součástí každého tématu, se skládají obvykle z pěti otázek. Žáci mají za úkol vybrat ze čtyř nabízených odpovědí tu správnou. Otázky obsahově vycházejí z prezentací, proto mohou kvízy sloužit jako určité ověření toho, co si žáci z prezentace zapamatovali, co se naučili a naopak k čemu je případně potřeba se ještě vrátit. Na konci každého kvízu je připraveno řešení. Příklad jednoho kvízu je k dispozici v přílohách této práce.

Kromě kvízů a prezentací jsou součástí pracovních setů také pracovní listy. Každý pracovní list má stejnou strukturu a skládá se z úkolů pro individuální a skupinovou práci, nechybí náměty k diskusi či na projektovou výuku. Jednotlivé úlohy jsou nápadité, zajímavé, zábavné, vedou k rozvoji myšlení v oblasti finanční

gramotnosti a především podněcují žáky k aktivitě. U úkolů, které to umožňují, je k dispozici řešení.

Součástí každého pracovního setu jsou i tzv. digitální učební materiály. Kromě toho nabízí tým projektu *Finanční gramotnost do škol* také vyhotovení digitálních učebních materiálů podle přání dané školy. Vytvořeny mohou být různé audio-vizuální podklady či materiály přímo pro interaktivní tabule.

Jednou z otázek, kterou si mohou nejen pedagogové ale i široká veřejnost položit je, zda je tento portál o problematice finanční gramotnosti určen spíše pro začátečníky nebo pro pokročilejší žáky. Odpověď je jednoduchá a jasná. Portál je vhodný jak pro laiky, kteří se v oblasti financí zatím příliš neorientují, tak i pro zájemce, kteří určitými znalostmi z finanční gramotnosti již disponují. V základních pracovních setech se skrývá především seznámení s problematikou, v dalších materiálech, které vznikají v rámci témat měsíce, se jde obvykle hlouběji do dané problematiky. Stejně tak jsou koncipovány i webináře. Na začátku se shrnou základní poznatky a následně je dané téma rozvíjeno podrobněji.

Dále najdou pedagogové na portálu spoustu odborných článků a vzdělávacích videí, které jsou velmi inspirativní. Za zmínku určitě stojí, že materiály a on-line semináře jsou nabízeny zcela zdarma, stejně tak je tomu u přednášek pro studenty. Naopak klasické semináře bývají za poplatek a to proto, aby mohli být zajištěni vysoce kvalifikovaní přednášející a školitelé.

5. 1. 2 Obsah materiálů s ohledem na Standardy finanční gramotnosti

V rámci této podkapitoly se zaměřím na to, zda zpracované podklady, které nabízí projekt *Finanční gramotnost do škol*, odpovídají Standardům finanční gramotnosti a Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní školy. Pro tyto potřeby bude součástí každého charakterizovaného projektu tabulka pro lepší přehlednost. Vzhledem k tomu, že celá tato práce je orientována na výuku finanční gramotnosti na druhém stupni základních škol a na víceletých gymnáziích, uvádím v levém sloupci tabulky požadovaný obsah vyučovacích hodin a výsledky, kterých by měli žáci podle Standardů finanční gramotnosti v rámci tohoto stupně vzdělání dosáhnout.

V pravém sloupci je poté možné nalézt konkrétní druhy materiálů a úkolů, které podle mého názoru přímo korespondují s tím, co je obsaženo ve Standardech finanční

gramotnosti. Důležité je zmínit, že uvedené úkoly rozhodně nejsou jediné, které pokrývají požadavky plynoucí ze Standardů finanční gramotnosti. Pracovní listy, kvízy, i prezentace jsou vytvořeny tak, aby splňovaly nároky, které jsou na žáka v oblasti finanční gramotnosti kladeny. Domnívám se však, že vybrané úkoly a materiály plně odpovídají stanovenému obsahu a povedou v kombinaci s ostatními úlohami k očekávaným výsledkům.

Tento rychlý přehled může pedagogům pomoci k rychlejší orientaci v materiálech projektu a možná i přispět k rozhodnutí, zda tyto podklady zakomponovat do své výuky a čerpat z nich při plánování vyučovacích hodin či nikoliv. Pro využití níže uvedené tabulky je potřeba mít k dispozici materiály stažené z internetových stránek projektu *Finanční gramotnost do škol*, které s ohledem na jejich obsáhlost nemohou být součástí této práce.

Pro získání zpracovaných podkladů stačí vyplnit formulář na následujícím odkazu:

- <https://app.smartemailing.cz//public/web-forms/subscribe/11476-a99tfhukjsi5melc9sng40c6mdoxvh5gnb69fxvzkh3pqu5s6x0pyryfrwwe14gfwemzsdd0i6b4o00mf2vgvondolc8va29w0?displayNow=1>

Tabulka č. 2 – Shoda zpracovaných materiálů se Standardy finanční gramotnosti

Peníze - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- nakládání s penězi	• prezentace č. 2 (Peníze)
- tvorba ceny	• prezentace č. 9 (Fungování trhu)
- inflace	• prezentace č. 9 (Fungování trhu)
Výsledky	
- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení	• pracovní list č. 2 (Peníze), především - Námět k diskusi, úkol č. 3
- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH	• pracovní list č. 9 (Fungování trhu), především - Námět na projektovou výuku, úkol č. 5
- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny	• pracovní list č. 9 (Fungování trhu), především - Skupinová práce, úkol č. 4
- popíše vliv inflace na hodnotu peněz	• pracovní list č. 9 (Fungování trhu), především - B) Práce na doma

Hospodaření domácnosti - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- rozpočet domácností, typy rozpočtu, jejich odlišnosti	• prezentace č. 4 (Rodinný rozpočet)
- základní práva spotřebitelů	• prezentace č. 12 pro SŠ (Ochrana spotřebitele)
Výsledky	
- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů a přebytkového rozpočtu	• pracovní list 4 (Rodinný rozpočet), především - Skupinová práce, úkol č. 6 + • pracovní list 4 (Rodinný rozpočet), především - Námět na projektovou výuku úkol č. 7
- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu	• pracovní list 4 (Rodinný rozpočet), především - Individuální práce úkol č. 2
- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele	• pracovní list č. 12 pro SŠ (Ochrana spotřebitele)

Finanční produkty - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- služby bank, aktivní a pasivní operace	• prezentace č. 5 (Banky) • prezentace č. 6 (Finanční instituce)
- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků	• prezentace č. 6 (Finanční instituce) • prezentace č. 7 (Získávání a zhodnocování financí)
- pojištění	• prezentace č. 6 (Finanční instituce) • prezentace č. 7 (Získávání a zhodnocování financí)
- úročení	• prezentace č. 6 (Finanční instituce) • prezentace č. 7 (Získávání a zhodnocování financí)
Výsledky	
- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení	• kvíz č. 2 (Peníze) • pracovní list č. 2 (Peníze), především - Námět k diskuzi úkol č. 3
- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)	• pracovní list č. 5 (Banky) • pracovní list č. 4 (Rodinný rozpočet)
- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)	• pracovní list č. 6 (Finanční instituce)
- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého	• pracovní list č. 6 (Finanční instituce), především - Práce na doma, úkol č. 3 • pracovní list č. 8 (Půjčky)
- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít	• pracovní list č. 6 (Finanční instituce), především - Individuální práce úkol č. 1 a 2

Jak je vidět z výše uvedené tabulky, materiály nabízené projektem *Finanční gramotnost do škol* opravdu vycházejí ze Standardů finanční gramotnosti.

5. 1. 3 Další aktivity projektu

Učitelé jistě ocení materiály, které mohou zakomponovat do své výuky, ale i fakt, že projekt *Finanční gramotnost do škol* nabízí pedagogům různé možnosti, jak si prohlubovat znalosti v oblasti financí. Jedná se o tzv. webináře (on-line semináře) či klasické jednodenní nebo vícedenní semináře. Obrovskou výhodou webinářů je, že zájemci o kurz nemusí nikam cestovat a tím ztrácet čas či utrácet peníze, ale mohou se

jich účastnit v pohodlí svého domova, kabinetu či kanceláře. Webináře jsou nabízeny nejen pedagogům, ale i široké veřejnosti a všem těm, koho problematika financí zajímá. Online semináře se konají jednou za měsíc a jsou věnovány aktuálnímu tématu daného měsíce, navíc jsou pořádány i webináře ke zvláštním tématům, a to nepravidelně. Aby se zájemce mohl webináře zúčastnit, musí disponovat počítačem s připojením k internetu, eventuálně sluchátky. V případě, že daný jedinec bude chtít být během on-line semináře aktivní a pokládat otázky bez toho aniž by využil chat, je nutné mít také mikrofon či sluchátka s mikrofonem. Na co je však potřeba nezapomenout, je registrace na webinář, kterou je možné provést přímo na portálu.

Jedním ze zajímavých nápadů projektu *Finanční gramotnost do škol* je tzv. Kulatý stůl, který spočívá v provázání a propojení zástupců škol mezi sebou, se státní správou, s představiteli (neziskových) organizací a s podnikateli v daném kraji. Důležitou roli hraje debatování a předávání si nabytých zkušeností v oblasti finanční gramotnosti. Cílem setkání je stanovení postupu, jak v příslušném kraji výuku finanční gramotnosti zlepšit. Kulatý stůl je spojen s koncepcí *Finančně gramotná škola* a tato akce je pořádána ve vybraných krajích České republiky během celého roku 2016.

Koncepce *Finančně gramotná škola* je založena na pomoci školám zkvalitnit výuku finanční gramotnosti a současně je dovést k získání certifikátu, který od roku 2016 projekt *Finanční gramotnost do škol* uděluje. Ocenění získají školy, které jsou ochotny se zástupci projektu podrobit rozboru svůj systém výuky finanční gramotnosti a dosáhnout tak vhodné a požadované úrovně v této oblasti. Cesta k certifikátu není nikterak spleťtá. Zástupci projektu *Finanční gramotnost do škol* se domluví na setkání s vedením školy a zmapují, jaký je momentální stav. Následně se naplánuje intenzivní vzdělávací seminář, na kterém je ve spolupráci s vedením školy a učiteli vytvořena konkrétní podoba systému výuky finanční gramotnosti na dané škole.

Jsou nabízeny tři typy vzdělávacích seminářů:

- **Celodenní workshop** se komplexně věnuje výuce finanční gramotnosti na konkrétní škole. Přítomní pedagogové se společně s lektorem zabývají obsahem výuky finanční gramotnosti v jednotlivých předmětech i v rámci dalších aktivit souvisejících se školním vzdělávacím plánem.

Kromě toho jsou učitelé také prakticky obeznámeni s moderními metodickými nástroji a pomůckami, které je možné využít ve výuce.

- **Půldenní metodický workshop** je vhodný pro školy, které mají výuku finanční problematiky řádně zvládnutou, ale rády by se seznámily např. s metodickými nástroji pro výuku. Workshop se poté zabývá především metodikou výuky a menší důraz je kladen na její obsah.
- **Půldenní vzdělávací workshop** je připraven především pro školy, které výuku finanční gramotnosti dobře zvládají a využívají k tomu vhodné a moderní nástroje, pomůcky či prostředky. V tomto případě je potom vzdělávací kurz určen všem pedagogům školy, tzn. i těm, kteří finanční gramotnost přímo nevyučují. Smyslem je pracovat na vlastní finanční gramotnosti všech přítomných. Kurz je zaměřen hlavně na obsah finančního vzdělávání.

V rámci workshopů mohou účastníci počítat s týmovou prací a s aktivitami souvisejícími s dostupnými zpracovanými materiály, dále také s představením a seznámením s online/offline výukovými nástroji. Kromě toho si pedagogové mohou vyzkoušet i zážitkovou metodu učení.

Po absolvování některého z výše uvedených vzdělávacích seminářů je tým projektu *Finanční gramotnost do škol* nápomocný při uskutečňování vize navržené v rámci workshopu. Pokud škola naplňuje stanovené postupy, obdrží osvědčení „*Finančně gramotná škola*“. Aby výuka stále probíhala tak, jak bylo doporučeno, následuje po předem stanovené době kontrola ze strany realizačního týmu.

5. 1. 4 Interaktivní hra - „Rozpočti si to!“

Vzhledem k tomu, že projektová výuka zažívá v současné době nebývalý rozkvět a je jedním z vhodných způsobů, jak rozvíjet osobnost žáka ve všech jeho rovinách, nezůstal program *Finanční gramotnost do škol* ani v tomto ohledu pozadu a přišel s projektovým dnem „Rozpočti si to!“. V projektové výuce ustupuje do pozadí dominantní postavení učitele a nabízí se větší prostor pro komunikaci mezi žáky navzájem.

Projektová metoda je v Pedagogickém slovníku charakterizována jako „*vyučovací metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých témat (projektů) a*

*získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním. Je odvozena z pragmatické pedagogiky a principu instrumentalismu, rozvíjené J. Deweyem, W.Kilpatrickem aj. V USA a dalších zemích je jednou z využívaných metod podporujících motivaci žáků a kooperativní učení. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného či slovesného produktu.*⁷⁰

Projektový den „Rozpočti si to!“ je určen především pro žáky základních škol, k dispozici je ale také varianta pro školy střední. Přednost projektového dne spočívá v tom, že si žáci osvojují nejrůznější poznatky prostřednictvím zážitků a aktivní činnosti. Během projektu, který probíhá v rámci jednoho školního dne, v rozmezí čtyř až šesti vyučovacích hodin, jsou žáci zábavnou a nenásilnou formou obeznámeni s problematikou finanční gramotnosti. Konkrétně se věnují domácímu rozpočtu, osvojují si hodnotu peněz a učí se porozumět podstatě finančních rezerv. Obsah projektového dne na středních školách je rozšířen o poznatky z oblasti základních finančních produktů, mezi které patří bankovní účty a zároveň sféra investic.

Projektový den si objednává škola, je to jedna z mála aktivit vzdělávacího programu *Finanční gramotnost do škol*, za kterou škola platí. Hra je vedena odbornými lektory, kteří s žáky či studenty celý den pracují. Výsledky projektových dnů jsou zaznamenávány, ale primárně mezi sebou školy nesoupeří. Pokud mají nejlepší týmy z projektového dne zájem, může být jejich výsledek započten do soutěže „Rozpočti si to!“ a poté se mohou utkat s ostatními týmy z celé České republiky.

Projektový den probíhá ve třech fázích. První fáze je zaměřena na oblast rodinného rozpočtu. V druhém kolem se žáci a studenti učí porozumět pravidelným a nepravidelným výdajům prostřednictvím oblíbených Vánoc a poslední část projektového dne je věnována problematice spoření a investování.

Co je podstatné a určitě zajímá všechny vyučující finanční gramotnosti je skutečnost, do jaké míry se soutěž „Rozpočti si to!“ kryje s rámcovým vzdělávacím programem. Obsah hry splňuje požadavky rámcových vzdělávacích programů, a to zejména v rámci očekávaného výstupu VO-9-3-02 v oblasti "Člověk, stát a hospodářství": „*sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje,*

⁷⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 226.

rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi.⁷¹

Účastníci hry jsou odměňováni zlatými mincemi, tzv. „chechtáky“. Tým, který získá po ukončení základní části nejvíce „chechtáků“, postupuje v případě zájmu do pražského finále. Nejlepší týmy z kategorie pro druhý stupeň základních škol se střetnou ve finále a během dne plného legrace se pokusí porazit své soupeře. Jak to v praxi vypadá na burze cenných papírů, prožijí ve finále nejúspěšnější týmy z kategorie středních škol.

Všichni finalisté jsou odměněni pozoruhodnými cenami od partnerů projektu. Cena projektového dne je dána sazbou za žáka, případně se stanoví individuálně.

5. 1. 5 Rady a tipy portálu

Velkým pomocníkem učitelů při plánování vyučovacích hodin zaměřených na problematiku finanční gramotnosti v rámci portálu *Finanční gramotnost do škol* je sekce „Ostatní zdroje“. Kromě velkého množství jiných cenných rad dostupných na těchto internetových stránkách nabízí tato sekce řadu dalších zdrojů, ze kterých je možno čerpat nejen pro výuku, ale zároveň i pro vzdělávání sebe sama.

K dispozici jsou např. prohlubující informace k tématu měsíce, různé zajímavé články, které sepisuje buď přímo realizační tým projektu *Finanční gramotnost do škol*, anebo se jedná o odkazy na články psané jinými autory. Dále zde lze najít vzdělávací videa či animace pro žáky a studenty pocházející jak z dílny popisovaného projektu či programu jiného. Za zmínku rozhodně stojí tipy na hry vedoucí k rozvoji finanční gramotnosti. Pedagogové mohou zvolit hry klasické stolní, karetní či online hry. Zajímavé jsou i webové aplikace typu *Nauč se hospodařit* či herní portál *Spořítkov*. Realizační tým portálu neopomněl ani na seznam knih věnujících se osobnímu rozvoji a finanční gramotnosti. Příjemným překvapením pro návštěvníky této sekce je publikace s názvem *Prima život*, která je zdarma ke stažení do čtečky nebo ve formátu PDF. Především pro žáky středních škol lze využít film *Případ smrtící spirály aneb Drsná*

⁷¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 164 s. [cit. 2016-09-20]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/file/37052/>>.

škola finanční gramotnosti zabývající se převážně problematikou dluhové pasti. Krátký film byl vytvořen přímo týmem *Finanční gramotnost do škol* a díky jeho přiměřenému trvání ho lze snadno zařadit do vyučovací hodiny. Ke stažení je také tabulka pro tvorbu rodinného rozpočtu, která je vhodná především pro starší středoškoláky či širší veřejnost se zájmem o finanční gramotnost. Výbornou pomůckou pro pedagogy je slovník obsahující hesla týkající se finanční gramotnosti, který může posloužit nejen k rozšíření vlastních znalostí, ale i při objasňování určitého tématu studentům. Pojmy jsou řazeny abecedně, což usnadňuje hledání a orientaci. Jednotlivé pojmy jsou vysvětleny jasně, stručně a srozumitelně.

5. 1. 6 Zhodnocení projektu a využitelnost materiálů ve výuce

Projekt *Finanční gramotnost do škol* hodnotím jako velmi zdařilý, smysluplný a pro pedagogy vyučující finanční gramotnost velice užitečný a nápomocný. Výuka finanční gramotnosti je na českých školách stále považována za něco nového a učitelé si nemusejí být jisti, jak tuto problematiku správně uchopit. Materiály pocházející z projektu *Finanční gramotnost do škol* jsou určitě jedny z těch, které výborně pomohou s přípravou jednotlivých vyučovacích hodin. Připravené prezentace, kvízy, pracovní listy atd. mohou vhodně doplnit učebnice či je dokonce nahradit. Vše záleží na konkrétním pedagogovi, do jaké míry se s danými podklady rozhodne pracovat. Co je však zřejmé, je fakt, že materiály, náměty pro výuku, individuální práci v hodinách, témata k diskusi, návrhy projektové či skupinové činnosti velice usnadňují práci a šetří vyučujícímu čas. Pedagogovi se naskýtá velké množství aktivit, které může snadno a rychle zakomponovat do své výuky. Pracovní listy i kvízy jsou připraveny ke kopírování a prezentace i ve formátu PDF, které mohou posloužit i jako studijní materiály pro žáky.

Velkou předností daného projektu je dostupnost výukových materiálů bez poplatku. Za veškeré podklady, které je možné stáhnout z internetu, se neplatí vůbec nic, navíc je nabízena zcela zdarma i publikace ke stažení, jak již bylo zmíněno v jedné z předchozích podkapitol. Online semináře pro pedagogy i širší veřejnost jsou také bez poplatku. Platí se pouze účast na klasických seminářích.

Portál *Finanční gramotnost do škol* považuji za dostatečně přehledný a dobře strukturovaný. Veškeré informace jsou tříděny do několika sekcí, které usnadňují a

urychlují orientaci. Při zpracovávání tohoto projektu jsem čerpala především z novějších internetových stránek programu www.fgdoskol.cz, které ještě ale nejsou úplně dokončeny. Často je tak návštěvník portálu odkazován na webové stránky starší⁷², a to především v případě materiálů ke stažení, které jsou určeny pro rozšíření výuky na základní škole. Momentálně tedy starší web slouží jako archiv záznamů v časovém období od listopadu 2012 do srpna 2016.

V rámci portálu *Finanční gramotnost do škol* jsem narazila na značné množství překlepů, které ale nikterak neovlivňují použití zpracovaných podkladů a časem budou určitě odstraněny.

Jediné, co na tomto portálu trochu postrádám, jsou prohlubující informace k tématům, ke kterým jsou zpracovány výukové materiály. Portál nabízí celou řadu doplňujících inspirativních videí, animací či článků, ale domnívám se, že by bylo vhodné, kdyby jednotlivá témata obsahovala i rozšiřující informace, kde by se pedagog dozvěděl více a nemusel by k tomu využívat jiné zdroje. Vše by tak bylo na jednom místě a učitel by měl připraveny nejen podklady pro žáky, ale i pro sebe k samostudiu a získání dalších podstatných informací.

Zpracované prezentace ve formátu Prezi jsou podle mého názoru nadčasové a přitáhnou žákovu pozornost. Mohou být využity k obohacení výkladu a také zastoupit klasický zápis na tabuli. Žáci si pomocí prezentací mohou dělat poznámky do sešitů. Jednou z variant je poskytnout žákům prezentace ve formátu PDF. Prezentace jsou barevné, plné obrázků, grafů, tabulek či nejrůznějších ilustrací, ale neobsahují příliš mnoho textu přesně tak, jak je to podle mého názoru správné. Text obsažený na jednotlivých slidech tedy rozhodně nesmí být jediným zdrojem, ze kterého pedagog čerpá informace. Z tohoto důvodu bych jako budoucí pedagožka ocenila, kdyby realizační tým projektu *Finanční gramotnost do škol* jednotlivé výukové oblasti obohatil o rozšiřující poznatky. Učiteli by tak byl nabídnut kompletní balíček pro výuku finanční gramotnosti a nemusel by další informace dohledávat buď na tomto či jiném portálu.

⁷² *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2016-09-22]. Dostupné z: <http://www.financniagramotnostdoskol.cz/>

Pracovní sety pro první a druhý stupeň základních škol a dále pro střední školy jsou zpracovány podle Standardů MŠMT a doplňují výukové materiály, které jsou volně dostupné na portálu *Finanční gramotnost do škol*.

V rámci zhodnocení projektu *Finanční gramotnost do škol* bych vyzdvihla projektový den „Rozpočti si to!“ a to především proto, že tato soutěž spočívá v praktickém přístupu k výuce finanční gramotnosti. Žáci si zábavnou formou osvojují užitečné poznatky nejen o životních situacích, finančních produktech, ale i možnostech, jak si s určitými nesnázemi poradit. S ohledem na výše uvedené považují soutěž „Rozpočti si to!“ za jeden z vhodných způsobů výuky finanční gramotnosti podle požadavků rámcového vzdělávacího plánu. Hra „Rozpočti si to!“ získala i akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. K soutěži se vyjadřuje také spoluautor Standardů finanční gramotnosti a člen pracovní skupiny Ministerstva financí České republiky pro finanční vzdělávání, Petr Klínský, který uvádí: „*Soutěž Rozpočti si to! na jedné straně umožňuje realizovat výuku a naplňovat cíle rámcových vzdělávacích programů. A na straně druhé umožňuje učit o finanční gramotnosti prakticky a s využitím v každodenním životě a běžných životních situacích. Tím se také odlišuje od jiných soutěží v oblasti finanční gramotnosti a v řadě ohledů je překonává.*“⁷³

Kladně hodnotím také online semináře – webináře, které probíhají obvykle jednou za měsíc a věnují se vždy určitému tématu z oblasti finančního vzdělávání. Na internetovém portálu *Finanční gramotnost do škol* je k dispozici archiv webinářů, které proběhly v minulosti. Webináře jsou vedeny lektorem a podkresleny prezentací, kterou je následně možné stáhnout do svého počítače. V rámci webináře je možné položit přednášejícímu dotaz ať už písemně prostřednictvím chatu či se aktivně zapojit do diskuze. Webináře trvají průměrně hodinu a účastníci mají možnost dozvědět se ze svého pohodlí spoustu zajímavých informací.

Za zmínku stojí také individuální konzultace pro učitele, které projekt *Finanční gramotnost do škol* nabízí. Konzultace spočívají v představení aktuálních trendů ve výuce finanční gramotnosti přímo učiteli. Druhou variantou je ze strany realizačního týmu ukázka jedné vyučovací hodiny podléhající inovativním postupům.

⁷³ KLÍNSKÝ, P. Stanovisko k soutěži Rozpočti si to! [online]. *Finanční gramotnost do škol*. [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostdoskol.cz/souteze/posudek-souteze/>

Tento projekt je možné označit za studnici materiálů. Na pedagogy zde čeká velké množství podkladů, které se při správném využití zaslouží o zpestření výuky finanční gramotnosti. Nechybí ani kvízy, křížovky či omalovánky s touto tematikou. Součástí výukových materiálů jsou i odkazy na metodické materiály pro výuku finanční gramotnosti na školách, jako jsou Standardy MŠMT, metodická doporučení, příklady z praxe a další úkoly.

5.2 Portál *Dnešní finanční svět*

Další projekt, kterému se budu v této práci věnovat, se jmenuje *Dnešní finanční svět*⁷⁴. Jedná se o vzdělávací program, který vznikl za účelem podpory finanční gramotnosti žáků základních a středních škol. Projekt byl zahájen v roce 2011 a významně přispívá k prohlubování finanční gramotnosti u žáků základních a středních škol. Tento program představím hlavně proto, že jsem z něj často čerpala při plánování vyučovacích hodin v rámci své praxe a považuji ho za velmi inspirativní. Od předchozího programu *Finanční gramotnost do škol* se odlišuje především tím, že kromě nejrůznějších aktivit a námětů do výuky dostupných v rámci digitální verze či internetové podpory, je k dispozici také tištěná verze učebnice a metodické příručky. Ačkoliv jsou středem zájmu v této části práce jen internetové materiály týkající se finanční gramotnosti, je do srovnání zařazen i tento projekt opírající se o tištěné atlasy. A to především z toho důvodu, že vzdělávací program *Dnešní finanční svět* považuji za velmi moderní a lehce přijatelný ze strany studentů hlavně díky možnosti obohatit tištěnou verzi prostřednictvím digitální a internetové metodické podpory.

Dnešní finanční svět je vzdělávací program, na kterém od roku 2011 do jara 2016 pracovaly společně Česká spořitelna, a.s. a Terra-klub, o.p.s. „Program navazuje na dnes již tradiční, osvědčené aktivity, realizované obecně prospěšnou společností Terra-klub – servisní výukový program *Dnešní svět* (včetně časopisu *Dnešní svět* a seminářů dalšího vzdělávání vyučujících), edici *Školního atlasu dnešního světa* (se schvalovací doložkou MŠMT ČR), tradiční vědomostní soutěž *Eurorebus* (s garancí MŠMT ČR), ale

⁷⁴ *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10-05]. Dostupné z: <http://dnesni-financni-svet.cz/>

*i na aktivity České spořitelny podporující finanční gramotnost. Terra-klub, o.p.s. je společností akreditovanou MŠMT ČR k provádění vzdělávacích programů.*⁷⁵

Česká spořitelna, a.s. vytvořila s Terra-klubem, o.p.s. vzdělávací program *Dnešní finanční svět*, který společně provozovaly do roku 2016. Ze spolupráce vzešel web *Dnešní finanční svět* a *Školní atlasy Dnešní finanční svět*, které byly distribuovány do škol. Vzhledem k tomu, že v současné době jsou školy již zásobeny informacemi o finanční gramotnosti, rozhodla se Česká spořitelna, a.s. účast v programu ukončit. Česká spořitelna, a.s. usoudila, že je trh v oblasti finanční gramotnosti nasycený, neboť školy, které si chtěly objednat *Školní atlasy Dnešní finanční svět*, tak již učinily a zájem se postupně snižoval. Nicméně Terra-klub, o.p.s. ve zmíněném programu pokračuje dále, avšak již bez pomoci České spořitelny, a.s. Česká spořitelna, a.s. spolupracuje od roku 2013 také se společností KFP – Kořený Fichtner Pavlásek, s.r.o., která vytvořila deskovou hru „Finanční svoboda“, na niž odkazuje právě portál *Dnešní finanční svět*. Této hře je věnována jedna z následujících kapitol.

Dnešní finanční svět spadá pod komplexní vzdělávací program *Dnešní svět*, který se zaměřuje na podporu výuky tradičních předmětů jako zeměpis, dějepis, přírodopis, výchova k občanství, základy společenských věd, vzdělávacích oblastí Člověk a příroda, Člověk a společnost, Člověk a svět práce. Všechny projekty *Dnešního světa* jsou koncipovány obdobným způsobem. Z hlediska zpracovaných materiálů jsou založeny na kombinaci tištěné verze, dále rozšiřující digitální verze a pomyslnou triádu uzavírá internetová podpora obsahující řadu užitečných cvičení, úkolů a námětů pro výuku. Kromě *Školního atlasu Dnešní finanční svět* vytvořil Terra-klub, o.p.s. několik dalších níže uvedených děl⁷⁶, které disponují schvalovací doložkou MŠMT. Všechny atlasy jsou vytvořeny v souladu s rámcovým vzdělávacím programem a jejich velkou výhodou je zpracování na základě mezipředmětových vztahů.

- *Školní atlas dnešního světa* – Jedná se o plnohodnotný školní atlas světa plně odpovídající požadavkům kladeným na moderní výuku zeměpisu na českých základních i středních školách.

⁷⁵ ROD, A., SLINTÁKOVÁ, B., SVOBODA, M. *Dnešní finanční svět: školní atlas*. Praha: Terra-klub, o.p.s., 2012.

⁷⁶ Srov. *Dnešní svět* [online]. [cit. 2016-10-15]. Dostupné z: <http://www.dnesni-svet.cz/skolni-atlasy/>

- *Školní atlas dnešního Česka* – Dílo přináší aktuální poznatky z nejrůznějších oblastí týkajících se života lidí a přírody se zaměřením na území Česka. Důraz je kladen na práci s daty a informacemi, a především na jejich vyhledávání, zpracování a hodnocení.
- *Školní atlas Dnešní energetický svět* – Atlas je členěn do tří tematických oblastí, a sice Energie a její zdroje, Elektřina a Hospodaření s energií.

5. 2. 1 Zpracované materiály pro výuku

V této podkapitole se budu věnovat nejprve tištěné verzi *Školních atlasů Dnešní finanční svět*, kterou je pro správné porozumění nutné představit ještě před seznámením s fungováním internetové metodické podpory. *Školní atlasy Dnešní finanční svět* jsou základním výstupem stejnojmenného vzdělávacího programu, mají schvalovací doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a jedná se o publikace využitelné jako školní učebnice. *Školní atlasy Dnešní finanční svět* jsou připraveny ve dvou verzích, a sice pro základní školy a víceletá gymnázia a dále pro střední školy. Jedná se o ojedinělé propojení tradiční tištěné a moderní digitální verze. Velkou předností *Školních atlasů Dnešní finanční svět* je zpracování s ohledem na mezipředmětové vztahy. Na vzniku *Školních atlasů* se spolu s autory koncepce programu podíleli i odborní lektoři, kteří obsahově vycházeli ze Standardů finanční gramotnosti.

„Obsahově dílo pokrývá předpokládaný obsah (učivo) a výsledky (očekávané výstupy) tří tematických okruhů SFG. Navíc je dále rozšířeno o kapitoly, které jsou pro celkové pochopení finanční tematiky nezbytné, jako například jednání a rozhodování člověka, základní princip fungování trhu, role veřejného sektoru či vůbec podstata existence peněz.“⁷⁷

Školní atlasy Dnešní finanční svět odpovídají základním tematickým celkům vzdělávacích oblastí Člověk a společnost, Člověk a svět práce Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a pro gymnázia. Kromě toho rozvíjejí průřezová témata jako Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Mediální výchova.

⁷⁷ ROD, A., SLINTÁKOVÁ, B., SVOBODA, M. *Dnešní finanční svět: školní atlas*. Praha: Terra-klub, o.p.s., 2012, s. 2.

Školní atlas Dnešní finanční svět tvoří teoretický základ probíraných témat a jeho důležitou součástí jsou aktivity, úkoly a otázky, které kladou důraz především na praktické využití nabytých znalostí. Tato část je částečně k dispozici přímo v atlasech, více je poté zastoupena ve webové aplikaci. Atlas se skládá ze čtyř barevně lišících se níže uvedených sekcí, které jsou dále členěny celkem do 27 kapitol.

- Trh, cena, peníze
- Finanční produkty
- Hospodaření
- Práva spotřebitele

Sekce, která *Školní atlas* uvozuje, se jmenuje **Trh, cena, peníze** a zabývá se zákonitostmi trhu, poptávkou, nabídkou, tvorbou ceny, vznikem a funkcí peněz, jejich kupní silou a měnami v různých zemích světa. Druhá část věnující se bankám, bankovním produktům, spoření, investování, pojištění či hotovostnímu a bezhotovostnímu styku je pojmenována jako **Finanční produkty**. **Hospodaření** je název sekce následující, která se zaměřuje na rozpočet domácností, státu a na globální ekonomiku. Poslední část je pojmenována jako **Práva spotřebitele** a seznamuje žáky s tím, na co je potřeba si dávat ve světě obchodu pozor, a jak postupovat při reklamaci. Součástí příloh na konci učebnice jsou fotografie týkající se financí, slovníček pojmů s anglickým překladem či výukové schéma, které zasazuje problematiku financí do obsahu učiva vzdělávací oblasti Člověk a příroda a Člověk a společnost. *Školní atlas Dnešní finanční svět* obsahuje CD, které je demoverzí k digitálním materiálům dostupným za poplatek. Tyto digitální materiály nabízejí velké množství funkcí, které obohatí a zpestří obsah tištěné verze. Za zmínku stojí i schémata a interaktivní animace související s ekonomickými jevy, jež se postarají o lepší pochopení finanční problematiky ze strany žáků. Při tvorbě veškerých grafických i textových elementů bylo myšleno na promítání na interaktivních tabulích či pomocí dia- a dataprojektorů.

Struktura *Školního atlasu Dnešní finanční svět* vychází ze *Školního atlasu dnešního světa*, který je také dílem Terra-klubu, o.p.s. Pro jejich školní atlasy je typické hojné zastoupení grafických prvků, především nejrůznějších schémat, grafů, map, obrázků, fotografií či ilustrací, které značnou měrou rozvíjejí a obohacují informace z psaného textu. Na tyto prvky je z textu odkazováno šipkou v příslušném směru. Jednotlivá témata jsou strukturována přehledně a zpracována na jedné dvoustraně, což usnadňuje

čtení a orientaci. Každá kapitola je uvedena krátkým, ale výstižným textem s tučně zvýrazněnými pojmy, kterým by měli žáci věnovat zvýšenou pozornost. Kromě toho nechybí ani kolonka s doplňujícími otázkami a úkoly pro žáky, které se soustředí na praktické ověření nabytých dovedností. Jejich verze obohacená o další aktivity je dostupná na internetových stránkách *Dnešní finanční svět*. Každé téma uzavírá závěrečné shrnutí, kde jsou znovu zmíněny nejvýznamnější informace, důležité pojmy a klíčová slova objevující se na příslušné dvoustraně.

„Tento jedinečný atlasový typ díla tedy neukládá vyučujícímu dogmatický postup při výuce finančních témat. Naopak má být spíše pomocníkem, prostřednictvím kterého vyučující najde informace při realizaci konkrétního školního vzdělávacího programu. Proto i jednotlivá finanční témata jsou provázána pomocí systému Výukového schématu, jehož políčka jsou vždy uvedena u nadpisu tématu. Tato políčka odkazují na celkové schéma výuky dle Rámcových vzdělávacích programů (RVP), které je také součástí příloh. Vedle provázanosti finančních témat mezi sebou ukazuje schéma rovněž souvislost finančních témat s učivem tradičních předmětů. Právě mezipředmětové souvislosti jsou při výuce finančních témat nezbytným základem pro zvyšování finanční gramotnosti dětí.“⁷⁸

Autoři *Školního atlasu Dnešní finanční svět* neopomněli ani na kapitolu věnovanou práci s tímto dílem, která je nezbytná pro korektní a efektivní využití *Atlasu*. Jsou zde vysvětleny jednotlivé značky a ikonky nutné pro správnou orientaci v díle. Mezi nejčastěji opakující se ikonky patří červený a zelený čtvereček objevující se v záhlaví daného textu v rámečku. Tyto ikonky poukazují na reálné příběhy související s danou problematikou a jejich smyslem je obohatit vybraná témata pozoruhodnými příklady z minulosti i současnosti. Dalším z důležitých prvků je znak CD, který symbolizuje, že se s tématem dále pracuje v animované podobě v digitální verzi atlasu. Významný je také symbol čtverečku s nápisem „ŠADS“, který odkazuje na mezipředmětové vztahy a informuje o tom, že tématu se na příslušné straně věnuje podrobněji také *Školní atlas dnešního světa*. Pokud je téma hlouběji rozvedeno na webovém portálu www.dnesni-financi-svet.cz, je uvedena ikonka čtverce vyplněného různobarevnými trojúhelníky a nápisem DFS.

⁷⁸ ROD, A., SLINTÁKOVÁ, B., SVOBODA, M. *Dnešní finanční svět: školní atlas*. Praha: Terra-klub, o.p.s., 2012, s. 2.

Pro představu, jakou podobu mají jednotlivé kapitoly ve *Školním atlasu Dnešní finanční svět*, bude nyní představena jedna z nich. Jak již bylo zmíněno výše, tento *Atlas* jsem využívala i v rámci své praxe na nižším stupni gymnázia a nejen mě, ale i žáky zaujal pracovní list s názvem „Já, tužka“, o kterém bude zmínka ještě i v další podkapitole této práce. Zároveň je pracovní list součástí příloh na konci diplomové práce.

Tato tematika je zařazena do sekce *Trh, cena, peníze* a patří do podkapitoly *Tržní systém*. V rámci této podkapitoly jsou žáci v krátkém úvodním textu seznámeni s principy tržní společnosti. Krátký text je doplněn o schéma ekonomického koloběhu a zároveň o graf vývoje počtu obyvatelstva, který se zde objevuje v souvislosti s problematikou uspokojení různorodých cílů neustále rostoucího množství lidí na zemi. Část věnující se výrobě obyčejné tužky poukazuje na její velmi složité zhotovení a informuje o tom, kdo všechno se na jejím vzniku podílí. Ačkoliv je tužka věc, kterou člověk využívá téměř denně, obvykle si nedokáže představit, co všechno předchází tomu, než ji vůbec může držet v ruce. Žáci se tak prostřednictvím tohoto příkladu seznámí s výrobními vztahy a principem „neviditelné ruky trhu“. Malá ikonka nacházející se v rámečku věnovanému výrobě tužky odkazuje na metodickou online podporu, která nejen tuto, ale i ostatní části této podkapitoly rozvíjí, nabízí pedagogům pracovní listy a radí, jak dané aktivity využít ve výuce. V podkapitole *Tržní systém* je žákům také nabízen přehled vývoje tržní společnosti zahrnující stručnou charakteristiku jednoduché směny, dělby práce a konkurence. Zároveň se zde objevuje i graf zaznamenávající vývoj osobních počítačů, o němž je zmínka ve výkladu o konkurenci. V textu se autoři zmiňují o tom, že konkurence každého motivuje k tomu, aby nabízel levnější a hlavně kvalitnější zboží a služby, což je demonstrováno na příkladu osobních počítačů.

Na konci každé podkapitoly jsou důležité poznatky shrnuty do několika bodů a žáci si své znalosti mohou ověřit v otázkách a úkolech, které jsou pro ně připraveny. V tomto duchu jsou strukturovány všechny sekce a jejich jednotlivé části, nechybí obrázky, grafy, schémata, krátké texty, shrnutí, otázky a úkoly.

Ukázka toho, jak je *Školní atlas Dnešní finanční svět* koncipován, je součástí příloh této práce. Znázorněné strany pocházejí ze *Školního atlasu* a věnují se výše charakterizované sekci.

5. 2. 1. 1 Metodická podpora

Vzdělávací program *Dnešní finanční svět* nabízí pedagogům vyučujícím finanční gramotnost různé úkoly, úlohy, náměty, aktivity, činnosti či nápady, jak zpestřit výuku a zaměřit ji na praktický život žáků. Velkou výhodou pro vyučující je rozšíření a doplnění *Školního atlasu Dnešní finanční svět* o didaktickou sekci, která učitele nasměruje k tomu, jak žákům co nejlépe přiblížit danou problematiku za pomoci grafických prvků, animovaných schémat, příkladů ze života i psaného textu.

Veškeré podněty a rady najdou pedagogové v rámci metodiky na webových stránkách programu *Dnešní finanční svět*. Jejich ukázka je pak i součástí samostatné tištěné Metodické příručky, která obsahuje metodické poznámky projektu *Dnešní finanční svět*. Metodická příručka v tištěné podobě je připravena pro účastníky vzdělávacích seminářů, které tento program pořádá. Kromě toho ji mohou získat i aktivní účastníci programu *Dnešní finanční svět*, a to bez poplatku. O příručku je potřeba požádat si na emailu uvedeném na internetových stránkách programu. Mně se podařilo získat Metodickou příručku přímo od společnosti Terra-klub, o.p.s., která ji pro potřeby této diplomové práce zdarma poskytla.

Zpracovaná metodika v tištěné i online podobě si klade za cíl, podpořit vyučující při plánování výuky finanční gramotnosti a poskytnout jim návody a rady, které přípravu usnadní a urychlí. Kromě toho příručka podává pedagogům podrobné instrukce, jak při výuce postupovat a jak žáky motivovat. Důležitým bodem je orientace na praktický život žáků a studentů.

Metodická tištěná příručka⁷⁹ je členěna na tři části. První část je věnována úvodu do problematiky finanční gramotnosti a zabývá se smyslem finančního vzdělávání. Další část je zaměřena převážně na začlenění vybraných finančních témat do vyučování prostřednictvím vzdělávacího programu *Dnešní finanční svět*. Poslední sekce podává učiteli podrobný návod, jak postupovat krok za krokem při výuce konkrétních finančních témat. Jedná se o výběr z aktivit a pracovních listů, které jsou dostupné na portálu *Dnešní finanční svět* v rámci metodiky. To, co se objevuje v tištěné verzi metodiky, je pouze ukázka materiálů, které jsou učitelům k dispozici online.

⁷⁹ LAVICKÝ, M., DEJNOŽKA P., MÁCHOVÁ, V., VÍT, L. *Metodická příručka Dnešní finanční svět: Pro aktivní účastníky programu Dnešní svět*. TERRA-KLUB, o.p.s., 2014.

Pro metodiku dostupnou online stačí na internetových stránkách portálu *Dnešní finanční svět* kliknout na sekci s názvem „Metodika“ a poté si vybrat mezi příručkou pro základní či střední školy. Následně dojde k přesměrování do internetové aplikace, která je vytvořena speciálně pro výuku finanční gramotnosti. Funkčně i graficky vychází z digitální verze *Školního atlasu dnešního světa*.

Metodická online podpora *Dnešní finanční svět* je členěna do čtyř kategorií, stejně jako v případě stejnojmenných *Školních atlasů*. V části s názvem „Metodika“ se učitel u každé z kategorií dozví spoustu podstatných informací. V první řadě se jedná o stručnou charakteristiku daného tématu a zdůvodnění, proč zrovna tuto oblast z finančního vzdělávání zařadit do výuky. Dále je zde pouze pro informaci uvedeno, zda je dané učivo vhodné spíše pro prvostupňové či druhostupňové žáky a nechybí ani propojení s rámcovými vzdělávacími programy a s konkrétními vzdělávacími obory. Zároveň je zmíněno i učivo, pod které daná problematika v rámci rámcového vzdělávacího programu spadá a jaké jsou očekávané výstupy, případně je udáno také průřezové téma související s obsahem učiva. V metodice najde pedagog informaci i o tom, ve kterých sekcích *Školního atlasu Dnešní finanční svět* je obsažen teoretický základ k danému tématu. Autoři koncepce neopomněli zmínit ani cíle, dovednosti a znalosti, kterými by měl žák po absolvování daného tématu disponovat.

U každé sekce jsou k dispozici různé aktivity, které zahrnují detailní postup práce, cíle, informují o době trvání, o materiálech, které jsou potřeba zajistit a také co by si měl učitel na danou činnost předem přichystat. Důležitou součástí jednotlivých témat je pracovní list, který je připraven pro vtištění žákům. Nechybí ani pracovní list se správným řešením. Metodická podpora nabízí ke každému tématu také doplňující obrázky, mapy či animace, které jsou určeny především k promítání během hodiny a slouží k oživení výuky. Učitelé mohou využít i testy shrnující probranou látku.

Stejně tak je tomu i v případě metodické online podpory u sekce *Trh, cena a peníze*. Tato kapitola se dělí na další dvě části, a sice *Trh a cena; Peníze a měna*. Problematika věnující se výrobě tužky, o které jsem se zmiňovala výše, je zařazena do oblasti *Trh a cena*. V rámci metodiky je uvedena anotace, stupeň vzdělání, pro který je toto učivo vhodné, dále vazba na rámcový vzdělávací program, propojení se *Školním atlasem Dnešní finanční svět* a cíle tématu. Pracovní list, který je volně ke stažení, se váže k výrobě tužky a je doplněním toho, co k této problematice najdeme ve *Školním*

atlasu Dnešní finanční svět. Zároveň pracovní list obsahuje úkoly k aktivitám, které se zabývají racionálním chováním a ekonomickým koloběhem. V rámci jednotlivých aktivit je podrobně popsáno, jak při jejich realizaci postupovat. Obvykle jsou dané činnosti spojeny s úlohami v pracovním listu, někdy jsou učitelé předloženy náměty k diskuzi a pracovní list je užit pouze jako výstup a ověření toho, co si žáci z hodiny odnesli.

Pro lepší představu toho, jak jsou jednotlivé aktivity připraveny, bude nyní jedné z nich věnováno pár řádků. Veškeré pracovní listy a pomůcky zmíněné v rámci následujících řádků, jsou součástí příloh této práce.

Aktivita⁸⁰ se jmenuje „Tržní systém“ a podle uvedených informací by měla trvat třicet minut. Cíle této činnosti jsou specifikovány následovně: „*žák dovede vlastními slovy definovat pojem trh, uvést jeho základní charakteristiky, vysvětlit podstatu fungování trhu a správně v kontextu užít termín neviditelná ruka trhu*“.⁸¹

Materiály, které je nutno zajistit, jsou tužka s gumou, obrázek „Trhy“, pracovní list „Trh“, případně papír a psací potřeby. Před samotnou výukou je učitelé doporučeno, aby se seznámil s příběhem „Já, tužka“. Kromě toho je potřeba vytisknout pracovní list a udělat potřebný počet kopií, tak aby mohl s pracovním listem pracovat každý žák. Daná aktivita je zahájena tím, že učitel požádá žáky, aby si do rukou vzali tužku a důkladně si ji prohlédli. Poté jim položí otázku, zda vědí, z jakých částí se tužka skládá, a kdo tyto jednotlivé části vyrábí. Poté, co žáci zformulují své odpovědi, následuje pokyn k rozdělení do skupinek a k vykonání úkolu s názvem „Tržní systém“, který je součástí pracovního listu. Úkolem žáků je během krátkého časového intervalu, cca pět minut, napsat co nejvíce různých profesí a pracovních činností, které se na výrobě tužky podílejí. Usnadnit jim to mohou obrázky v pracovním listu symbolizující jednotlivé činnosti. Poté, co jsou žáci hotovi, následuje kontrola jejich odpovědí, které je možné pro přehlednost zapisovat na tabuli. S pomocí prvku „Já, tužka“, který obsahuje nejen „rodokmen“ výroby tužky, ale i zkrácený text na motivy článku Leonarda E. Reada, jenž složitý výrobní postup popisuje, lze žákům vysvětlit, že ke zhotovení zdánlivě jednoduchého výrobku jako je tužka, je potřeba mnoha činností a zapojení velkého

⁸⁰ *Dnešní finanční svět* [online]. 2012 [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <http://www.dnesni-financi-svet.cz>

⁸¹ Metodická příručka: Učitelé ZŠ. *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.dnesni-financi-svet.cz/cs/ucitele-zs/>

množství lidí. Prvek „Já tužka“ je vhodný k promítnutí prostřednictvím interaktivní tabule či přímo z webu, není nutné ho tisknout. Dalším krokem této aktivity je přečtení textu v pracovním listu, nalezení a zvýraznění odpovědí na tyto dvě otázky:

- „Proč se všichni tito lidé podílejí na tvorbě tužky?“
- „Kdo tuto složitou výrobu tužky vlastně řídí?“

Až budou mít žáci splněno, měla by proběhnout diskuze nad jejich řešením. Metodická podpora rovněž uvádí, co je potřeba žákům v návaznosti na tyto otázky ozřejmit. Jedná se o níže uvedený odstavec.

„Důraz na vlastní zájem neznamená, že každý člověk je arogantní sobec. Znamená to jen, že se chová racionálně. Každý člověk má určité cíle a jedná tak, aby jim co nejvíce prospěl. V tomto případě se snaží vyměnit svůj vklad do výroby tužky (práce), za statky, které potřebuje (peníze). Peníze pak může směnit dál a plnit si své cíle....“⁸²

Aktivita pokračuje tím, že pedagog promítne žákům obrázky s názvem „Trh“, které jsou součástí souvisejících prvků a jejich úkolem je popsat osoby a činnosti, vztahy mezi osobami a v neposlední řadě i objekty vyskytující se na vyobrazených tržištích. Sami žáci si tak zodpoví na otázku „Co je to trh“?

I k vysvětlení této otázky se učitelé nabízí odpověď od tvůrců metodické podpory.

*„Na trhu, třeba i na vietnamské, arabské tržnici či na středověkém trhu, se vyskytují nakupující a prodávající, kteří mezi sebou směňují statky a peníze. **Trh je prostor, kde se odehrává směna mezi nakupujícími a prodávajícími.** Formy trhu mohou být různé. Například na trhu se zeleninou se střetávají zemědělci, kteří nabízejí své produkty a spotřebitelé, kteří zeleninu poptávají. Na trhu práce zaměstnavatelé práci nabízejí, zatímco zaměstnanci ji zde shánějí. Prostřednictvím burzy lze zase nakupovat a prodávat různé investiční nástroje a podobně.“⁸³*

Celá tato aktivita je ukončena shrnutím získaných znalostí prostřednictvím doplnění chybějících slovíček ve větách. Toto cvičení žákům opět nabízí pracovní list.

⁸² Metodická příručka: Učitelé ZŠ. *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10- 25]. Dostupné z: <https://www.dnesni-financi-svet.cz/cs/ucitele-zs/>

⁸³ Tamtéž

Je třeba mít na paměti, že zpracované materiály a náměty pro výuku jsou pouze návrhem pro to, jak finanční gramotnost vyučovat a veškeré nabízené postupy by měly být upraveny a přizpůsobeny požadavkům a potřebám třídy i žáků.

5. 2. 2 Obsah materiálů s ohledem na Standardy finanční gramotnosti

Stejně jako v případě předchozího projektu se tato kapitola zaměřuje na to, zda předkládané materiály opravdu odpovídají Standardům finanční gramotnosti přesně tak, jak autoři vzdělávacího programu *Dnešní finanční svět* deklarují. V níže uvedené tabulce jsou v pravém sloupci uvedeny jednotlivé sekce a podkapitoly *Školního atlasu Dnešní finanční svět*, které podle mého názoru odpovídají obsahu učiva a výsledkům, kterých mají žáci na druhém stupni podle Standardů finanční gramotnosti dosahovat. Při tvorbě tabulky jsem vycházela primárně ze *Školního atlasu Dnešní finanční svět*, který je v oblasti teoretické základny srovnatelný s digitální verzí a internetovou podporou.

Tabulka č. 3 Shoda zpracovaných materiálů se standardy finanční gramotnosti

Peníze - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- nakládání s penězi	• především sekce Trh, cena, peníze - Racionální chování a další podkapitoly
- tvorba ceny	• především sekce Trh, cena, peníze - Cena
- inflace	• především sekce Trh, cena, peníze - Kupní síla peněz
Výsledky	
- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení	• sekce Finanční produkty - Hotovostní a bezhotovostní styk (Atlas s. 36-39)
- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH	• sekce Trh, cena, peníze - Nabídka, Cena (Atlas s. 12-15)
- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny	• sekce Trh, cena, peníze - Poptávka, Nabídka, Cena (Atlas s. 10-15)
- popíše vliv inflace na hodnotu peněz	• sekce Finanční produkty - Hotovostní a bezhotovostní styk (Atlas s. 36-39)

Hospodaření domácnosti - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- rozpočet domácností, typy rozpočtu, jejich odlišnosti	• sekce Hospodaření - Příjmy domácnosti - Výdaje domácnosti - Domácí rozpočet - Veřejný sektor - Veřejné výdaje - Veřejné příjmy - Státní rozpočet
- základní práva spotřebitelů	• sekce Práva spotřebitelů - Na co si dát pozor - Reklamační řízení
Výsledky	
- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů a přebytkového rozpočtu	• sekce Hospodaření - Výdaje domácnosti, Příjmy domácnosti, Hospodaření domácnosti (Atlas s. 40-45)
- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu	• sekce Hospodaření - Výdaje domácnosti, Příjmy domácnosti, Hospodaření domácnosti (Atlas s. 40-45)
- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele	• sekce Práva spotřebitele - Na co si dát pozor, Reklamační řízení (Atlas s. 54-57)

Finanční produkty - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- služby bank, aktivní a pasivní operace	• sekce Finanční produkty - Banky
- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků	• sekce Finanční produkty - Investování - Spoření - Zápůjční produkty - Úvěr - Úrok - Banky
- pojištění	• sekce Finanční produkty - Banky - Pojištění
- úročení	• sekce Finanční produkty - Spoření - Zápůjční produkty

	- Úrok - Banky
Výsledky	
- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení	• sekce Finanční produkty - Úvěr, Zápůjční produkty (Atlas s. 27-29), Bezhotovostní styk (Atlas s. 38-39)
- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)	• sekce Finanční produkty - Spoření, Investování (Atlas s. 30-33) - Výdaje domácnosti (Atlas s. 40-41)
- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)	• sekce Finanční produkty - Úvěr, Zápůjční produkty (Atlas s. 27-29) - Příjmy domácnosti (Atlas s. 42-43)
- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého	• sekce Finanční produkty - Banky, Úrok (Atlas s. 24-26)
- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít	• sekce Finanční produkty - Pojištění (Atlas s. 34-35)

Z výše uvedených tabulek opravdu vyplývá, že vzdělávací program *Dnešní finanční svět* koncepčně i obsahově plní požadavky vycházející z Národní strategie finančního vzdělávání a ze Standardu finanční gramotnosti pro základní a střední školy. Standardy finanční gramotnosti byly od roku 2013 povinně začleněny do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, zatímco v rámci středních škol proběhla implementace již dříve.

5. 2. 3 Interaktivní hra - „Finanční svoboda“

Desková hra s názvem „Finanční svoboda“, která je součástí vzdělávacího projektu *Dnešní finanční svět*, byla vytvořena společností KFP - Kořený Fichtner Pavlásek, s.r.o. V současné době získává hra stále větší oblibu. Odhadem již více než tisíc českých základních a středních škol učí žáky prostřednictvím této hry získat zkušenosti, jak v budoucnu ochránit svůj majetek a natrvalo se finančně zabezpečit. Hra je vhodná pro žáky od jedenácti let, což odpovídá pátým ročníkům základních škol. V rámci jedné třídy je doporučeno použít čtyři deskové hry, neboť jedna hra je určena pro maximálně osm žáků. Kromě základních a středních škol využívá hru i řada finančních institucí, a to ke vzdělávání svých pracovníků. Jedná se o banky, pojišťovny či finančně-

poradenské instituce. Vzhledem k tomu, že hra dokáže velmi dobře napodobit skutečné situace ze života lidí, pomáhá bankovní úředníky a finanční poradce připravit na praxi.⁸⁴

Hra „Finanční svoboda“ slouží k výuce finanční problematiky formou zážitků a zábavy. Předkládá žákům a studentům reálné situace, pomocí kterých se učí porozumět základním principům finančního hospodaření. Smyslem soutěže je naučit žáky postarat se o finanční prostředky průměrné české rodiny po dobu 30 let. Ve skutečnosti mají žáci časový interval daleko kratší a jejich úkolem je splnit během dvou a půl hodiny imaginární rodině všechny plány, které si stanovila. Jedná se např. o stavbu rodinného domu či vytouženou dovolenou. Aby si rodina mohla svá přání splnit a zároveň dosáhnout finanční nezávislosti, musejí žáci vhodně volit mezi běžnými finančními produkty, ale zároveň i umět vyřešit různé situace, které k životu patří. Hráči by si tedy měli umět poradit se zvýšením daní, ztrátou zaměstnání, narozením dítěte či s propady na burze. Kromě zábavy se hra postará o osvojení si zásad, jak ovládat své finanční prostředky a pokusí se hráče ochránit před špatnými rozhodnutími v oblasti financí. Smyslem hry je zároveň naučit žáky, jak rozpoznat drahé a zbytečné finanční produkty a také jak ušetřit např. na pojištění nebo hypotéce. Ačkoliv ke hře není potřeba počítač ani připojení k internetu, jak je v současné době u soutěží tohoto typu zvykem, žáky hra zaujme. Žáci si v průběhu hry vytváří vlastní strategii a používají papírové peníze, kostky a karty. Učit žáky prostřednictvím hry, zábavnou a nenásilnou formou, přináší obvykle zaručený úspěch. Nejen děti ale i dospělí si rádi hrají a soutěží mezi sebou, v případě této hry tomu podle slov učitelů není jinak. Ohlasy pedagogů na hru „Finanční svoboda“ jsou převzaty z webových stránek Finanční gramotnost pro školy.⁸⁵

Největším přínosem je ukázka praktičnosti – dítě si postupně uvědomuje nabídku finančních produktů a jejich vlastností. Skvělé je, že hra vychází z konkrétních aktuálních produktů nabízených na finančním trhu.“

Lenka Hromadová, ZŠ Dukelská, České Budějovice

„Získala jsem jiný pohled na problematiku finanční gramotnosti. Myslím, že “škola hrou” zaujme žáky víc než jen suchá teorie.“

Martina Hartmanová, SOŠ Stodůlky, s.r.o., Praha

⁸⁴ Srov. *Finanční svoboda* [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.financnisvoboda.cz/financi-svoboda/>

⁸⁵ *Finanční gramotnost pro školy* [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostproskoly.cz/>

„Studenty to absolutně pohltilo a nadchlo... Sami řekli, že to, co se dozvěděli, může znamenat obrovský přínos pro jejich život. Pro mě jako pro učitele to bylo fantastické.“
Carol Loeb, učitelka ekonomie, střední škola King High School, Corpus Christi, Texas,

USA

„Největším přínosem je ukázka výuky zábavnou formou bez drilů a diktování fakt. Vhodné jsou i materiály k výuce, ušetří nám práci na něco jiného.“

Mgr. Jana Volfová

„Měla jsem obavy, že studenti budou mít problémy s některými koncepty, představenými ve hře, protože jsem o nich ve vyučování dosud nemluvila. Ale právě naopak: po sehrání hry se chtěli dozvědět ještě mnohem víc. Nemohli se dočkat, až se budou učit o dluhopisech, podílových fondech a speciálně pojištění!“

Gwendolyn Garrett Joly, učitelka střední školy, Harlem, New York, USA

Hra „Finanční svoboda“ vede žáky k tomu, aby se naučili správně rozhodovat v oblasti financí a díky tomu, že si v rámci hry vše prakticky vyzkouší, je její přínos ve výuce obrovský. Již po staletí je známo, že co si člověk sám zažije, ozkouší či vymyslí, to si mnohem snadněji zapamatuje. Hra „Finanční svoboda“ pronikla i za hranice České republiky. Hru vytvořila společnost KFP a po překladu do angličtiny ji čeští lektori používali na školách v USA. V rámci zvyšování úrovně finanční gramotnosti je využívána také v Singapuru.⁸⁶

Školy zapojené do vzdělávacího programu *Dnešní finanční svět* platí za proškolení dvou učitelů během dvoudenního semináře spoluúčast 1200,- Kč. Pomůcky, čtyři deskové hry „Finanční svoboda“, implementace ve třídách probíhající v průběhu dvou dnů a další metodické pomůcky jsou již pro školy zdarma. Pro ostatní zájemce je hra nabízena za 1590,- Kč, školy mohou využít 10% slevu v případě objednání minimálně tří kusů deskové hry.⁸⁷

⁸⁶Srov. Finanční svoboda [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.financnisvoboda.cz/financni-svoboda>

⁸⁷ Srov. tamtéž

5. 2. 4 Zhodnocení projektu a využitelnost materiálů ve výuce

Projekt *Dnešní finanční svět* považuji stejně jako první z hodnocených programů za velmi inspirativní a více než vhodný pro výuku finančních témat. Tento vzdělávací program je určen pro všechny učitele, kteří chtějí finanční gramotnost vyučovat podle nejnovějších trendů a vést výuku zajímavě a moderně. Vzdělávací program *Dnešní finanční svět* se podle mého názoru dostal ještě dále než předchozí charakterizovaný projekt, a to především proto, že kromě zpracovaných materiálů pro výuku je učitelům k dispozici také metodika, jak s danými aktivitami pracovat a zakomponovat je do vyučovací hodiny. Každý učitel však může hledat něco jiného. Někomu postačí předpřipravené podklady, někdo rád využije i návod k tomu, jak materiály využívat a jiný si vystačí pouze s portálem, který nabízí informace k dané problematice a o zbytek se raději postará sám.

Domnívám se, že na základě spolupráce České spořitelny a.s. a Terra-klubu, o.p.s. vznikly opravdu ojedinělé výukové materiály, které se opírají nejen o tištěné *Školní atlasy Dnešní finanční svět* pro základní a střední školy, Metodickou příručku pro učitele, ale i o digitální verze a metodiku dostupnou online. Všechny tyto části se souhrnně podílejí na prohlubování finanční gramotnosti žáků základních i středních škol.

Velice oceňuji přehledné zpracování webových stránek www.dnesni-financi-svet.cz, metodické online podpory, ale i všech materiálů dostupných v tištěné podobě. *Školní atlasy Dnešní finanční svět* mě zaujaly už jen tím, jak vypadají, což je podle mého názoru u učebnic velice důležité. *Atlasy* jsou koncipovány tak, aby přitáhly žákovu pozornost a pomocí stručných textů, grafů, tabulek, ilustrací, schémat či nejrůznějších příběhů přiblížily vybraná témata z oblasti finanční gramotnosti. Nejen *Školní atlasy Dnešní finanční svět*, ale i online metodická podpora jsou podle mého názoru po grafické stránce velmi dobře zvládnuty, což určitě přispívá procesu učení. Za zmínku a pochvalu stojí také desková hra „Finanční svoboda“, která formou zábavy objasňuje principy, na kterých je problematika financí založena.

Projekt *Dnešní finanční svět* nabízí své výukové materiály jak zdarma, tak i za poplatek. Online metodická podpora je veřejně přístupná a veškeré aktivity, pomůcky, pracovní listy, animace či kvízy jsou nabízeny zcela zdarma. Co se však platí, jsou

tištěné *Školní atlasy Dnešní finanční svět* a jejich digitální verze. Webové stránky *Dnešní svět* odkazují na e-shop, prostřednictvím kterého je možné objednat buď pouze *Školní atlas Dnešní finanční svět* pro ZŠ či SŠ, nebo jen digitální verze k těmto učebnicím. V nabídce jsou také různé balíčky *Školních atlasů* obsahující jak tištěnou, tak digitální verzi. Tyto sety jsou zpravidla cenově výhodnější a to proto, aby byly pro školy co možná nejvýhodnější a zasloužily se tak o podporu rozvoje finanční gramotnosti žáků. Zajímavý slevový systém zmíněných balíčků zajistila především Česká spořitelna, pro kterou je finanční vzdělávání a zvyšování finanční gramotnosti veřejnosti klíčovou oblastí společenské odpovědnosti.

Stejně jako u portálu *Finanční gramotnost do škol* bych ocenila, kdyby k jednotlivým tématům byly nabízeny prohlubující informace, které by mohl pedagog využít pro důkladné nastudování dané problematiky.

Školní atlas Dnešní finanční pro ZŠ podle mého názoru zcela odpovídá potřebám výuky na základních školách a víceletých gymnáziích, je vytvořen na základě mezipředmětových vztahů, pokrývá základní tematické celky vzdělávacích oblastí Člověk a společnost, Člověk a svět práce a vyhovuje požadavkům uvedeným ve Standardech finanční gramotnosti. Vzhledem k výše uvedenému, ale i díky tomu, jak na mě vzdělávací program *Dnešní finanční svět* působí, bych učitelům práci s těmito *Atlasy* rozhodně doporučila.

5.3 Portál *Proč se finančně vzdělávat*

Poslední projekt, který v rámci této části práce představím, se jmenuje *Proč se finančně vzdělávat*⁸⁸ a je dostupný na adrese www.psfv.cz. V případě, že nebude uvedeno jinak, bude pro potřeby této práce čerpáno především z výše uvedených internetových stránek. Portál *Proč se finančně vzdělávat* se od předchozích dvou odlišuje především tím, že primárně nenabízí zpracované materiály ani neposkytuje návody, jak strukturovat a vést hodiny, ale zato nabízí pedagogům přehledné informace z oblasti financí pocházející z ověřeného a kvalitního zdroje. Jedná se o portálový rozcestník věnující se finanční gramotnosti a finančnímu vzdělávání, který byl spuštěn v polovině roku 2014. Je provozován a spravován Ministerstvem financí ČR ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Je to jeden ze způsobů,

⁸⁸ *Proč se finančně vzdělávat* [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/>

kterými se výše zmíněné instituce snaží podporovat finanční vzdělávání a zvyšovat finanční gramotnost veřejnosti. Webové stránky jsou vhodné nejen pro pedagogy, kteří finanční gramotnost vyučují, ale i pro žáky, studenty a širokou veřejnost. Návštěvníci portálu mohou očekávat informace z oblasti financí, konkrétně se jedná o poznatky týkající se ochrany spotřebitele, úvěrů, pojištění, bankovních účtů, finančního trhu či rodinných financí. Za zmínku stojí také různé druhy online kalkulaček, díky kterým si každý může velmi snadno a rychle spočítat výši důchodu, exekuce, půjčky i jiných finančních produktů. Nechybí ani nejrůznější tipy, rady a návody či slovníček pojmů.

„Finanční gramotnost obyvatel je jedním ze základních pilířů ochrany spotřebitele na finančním trhu. S ohledem na značný deficit vzdělávání v oblasti osobních financí v minulosti, a to jak dětí, tak i dospělých, a neustálý vývoj finančního trhu, je finanční vzdělávání dlouhodobým procesem. Ministerstvo financí je v České republice jeho hlavním koordinátorem, řídí také Pracovní skupinu pro finanční vzdělávání. Na Ministerstvu financí je za oblast finančního vzdělávání zodpovědné oddělení 3503 (Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele na finančním trhu), které průběžně zveřejňuje aktuální informace a dokumenty týkající se finančního vzdělávání a finanční gramotnosti na internetových stránkách „Proč se finančně vzdělávat?“.“⁸⁹

Úkolem portálu *Proč se finančně vzdělávat* je:⁹⁰

- *podávat informace o fungování a rizicích ve světě financí*
- *poskytovat tipy, rady a návody v různých oblastech financí*
- *pomáhat při řešení problémů např. s předlužením či se subjekty finančního trhu*
- *upozorňovat na zajímavé webové stránky s finančními hrami, kalkulačkami a projekty*
- *sdílet informace členů Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání.*

Grafika webových stránek není nikterak inovativní, ale svou funkci plní dobře. Portál je přehledný a kromě dobře strukturovaného textu je návštěvníkům portálu daná problematika přibližována prostřednictvím grafů, schémat, tabulek či obrázků. Některá témata jsou doplněna přílohami, které by v určitých případech mohly být využity i

⁸⁹ Průvodní informace vydávané Ministerstvem financí k tématu finančního vzdělávání. *Ministerstvo financí České republiky: Finanční vzdělávání* [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani>

⁹⁰ *Proč se finančně vzdělávat* [online]. [cit. 2016-11-11]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/>

v rámci výuky. Takovým příkladem je příloha s názvem Platební karta spadající pod sekci *Peníze a účty* a podkapitolu *Bezhotovostní peníze*. Tento materiál se zabývá popisem přední i zadní strany platební karty a informuje o jednotlivých prvcích, které se na ní vyskytují. Dále by se dalo do výuky zařadit např. grafické znázornění investičního trojúhelníku, penzijního systému či vzor otisku razítka a pečetidla exekutora. Dané materiály je ale nutno využít pouze s uvážením, zda jsou pro daný ročník a úroveň žáků vhodné.

Kromě poznatků zabývajících se jednotlivými finančními tématy, poskytuje portál *Proč se finančně vzdělávat* z obsahového hlediska i řadu dalších zajímavých informací. Za zmínku stojí záložka s názvem „Aktuality“ obsahující čerstvé novinky z oblasti finančního vzdělávání, kterými je možné zpestřit výuku finanční gramotnosti. Různé praktické tipy a návody týkající se smluv, rozpočtu, exekucí, platebních karet, ztráty občanského průkazu či elektronického bankovníctví apod. jsou k nalezení právě v sekci „Tipy a návody“.

V sekci „Informace pro odborníky“ najdou návštěvníci webu cenné poznatky k finančnímu vzdělávání na školách či k měření úrovně finanční gramotnosti. Nechybí ani rady, kde si prohloubit znalosti z oblasti financí, k dispozici jsou také strategické dokumenty finančního vzdělávání a legislativa zahrnující vybrané právní předpisy ČR a EU a jiné dokumenty.

V záložce „Zajímavé odkazy“ jsou uvedeny tuzemské i zahraniční veřejné instituce, profesní asociace, neziskové a příspěvkové organizace, které se zabývají finančním vzděláváním. Navíc jsou zde k dispozici také videa z oblasti finančního trhu a kalkulačky zaměřující se např. na srovnání spořicíh a termínovaných vkladů, na výpočet měsíčních splátek úvěru, kalkulačka ceny plynu a elektřiny, či taková, prostřednictvím které se stanoví den vzniku nároku na starobní důchod.

K objasnění důležitých pojmů souvisejících s financemi slouží také abecedně řazený slovník, který vznikl ve vzájemné spolupráci asociací působících na českém finančním trhu a je určitým prostředkem ke zvyšování finanční vzdělanosti české veřejnosti. Je dostupný také na internetových stránkách www.financnivzdelavani.cz.⁹¹

⁹¹ *Finanční vzdělávání: Společný projekt finančních institucí* [online]. [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: <http://www.financnivzdelavani.cz/>

Podstatný je také seznam institucí v jednotlivých krajích České republiky, které svým klientům umí pomoci a poradit s problémy ze světa financí a rodinného rozpočtu.

Co je však plně využitelné ve výuce, jsou dva kvízy, které pro zájemce připravil portál *Proč se finančně vzdělávat*. Kvízy jsou k dispozici online a vzhledem k typu otázek jsou vhodné především pro středoškoláky, kteří si tak mohou ověřit, jaké mají znalosti v oblasti financí, a zda s penězi správně manipulují. Testy nejen že podají informaci o úrovni finanční gramotnosti daného jedince, ale nabídnou zároveň srovnání, jak dopadli ostatní v České republice, kteří se kvízu zúčastnili.

5.3.1 Obsah materiálů s ohledem na Standardy finanční gramotnosti

Portál *Proč se finančně vzdělávat* slouží spíše jako zdroj informací z oblasti financí, materiálů přímo využitelných ve výuce web tolik nenabízí. I tak je ale možné nahlédnout do níže uvedené tabulky a ověřit si, zda informace poskytované tímto portálem obsahově korespondují se Standardy finanční gramotnosti.

Tabulka č. 4 Shoda zpracovaných materiálů se Standardy finanční gramotnosti

Peníze - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- nakládání s penězi	• sekce Rodinné finance • sekce Popis finančního trhu • sekce Úvěry • sekce Peníze a účty • sekce Investice
- tvorba ceny	• žádná konkrétní sekce
- inflace	• žádná konkrétní sekce
Výsledky	
- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení	• sekce Peníze a účty - Bezhotovostní peníze - Bankovky a mince
- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH	• žádná konkrétní sekce
- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny	• žádná konkrétní sekce
- popíše vliv inflace na hodnotu peněz	• žádná konkrétní sekce

Hospodaření domácnosti - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- rozpočet domácností, typy rozpočtu, jejich odlišnosti	• Sekce Rodinné finance - Rozpočet ▪ Výdaje a příjmy v rozpočtu domácnosti ✓ Hospodaření domácnosti ✓ Výdaje ✓ Příjmy ✓ Postup tvorby rozpočtu a sledování hospodaření domácnosti
- základní práva spotřebitelů	• Sekce Ochrana spotřebitele - Spotřebitel ✓ Kdo je to spotřebitel? ✓ Potřeba ochrany spotřebitele a finančního vzdělávání ✓ Nástroje ochrany spotřebitele a role státu ✓ Role finančních institucí a profesních asociací v ochraně spotřebitele ✓ Význam ostatních nevládních institucí - Nový občanský zákoník ✓ Základní pojmy ✓ Smlouvy o finančních službách ✓ Lichva - Finanční arbitr - Dohled nad ochranou spotřebitele ✓ Dohled obecně ✓ Česká národní banka ✓ Česká obchodní inspekce ✓ Právní rámec
Výsledky	
- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů a přebytkového rozpočtu	• sekce Rodinné finance
- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu	• sekce Rodinné finance
- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele	• sekce Ochrana spotřebitele

Finanční produkty - 2. stupeň ZŠ	
Obsah	
- služby bank, aktivní a pasivní operace	• sekce Popis finančního trhu - Struktura ▪ Struktura a subjekty finančního trhu ✓ Finanční trh jako místo řešení finančních potřeb ✓ Sektory finančního trhu ✓ Poskytovatelé finančních služeb, finanční zprostředkovatelé a dohled ✓ Další subjekty působící na finančním trhu
- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků	• sekce Popis finančního trhu - Struktura ▪ Struktura a subjekty finančního trhu ✓ Finanční trh jako místo řešení finančních potřeb ✓ Sektory finančního trhu ✓ Poskytovatelé finančních služeb, finanční zprostředkovatelé a dohled • Další subjekty působící na finančním trhu
- pojištění	• sekce Pojištění - Obecně - Subjekty ✓ pojišťovny, zajišťovny a jejich profesní asociace ✓ klienti, zákazníci – zájemci o pojištění, pojistníci, pojištění, obmyšlení, oprávněné osoby ✓ pojišťovací zprostředkovatelé, samostatní likvidátoři pojistných událostí a jejich profesní asociace ✓ Česká kancelář pojistitelů ✓ Orgán vykonávající dohled – Česká národní banka - Život a zdraví ✓ Životní pojištění ✓ Úrazové pojištění a pojištění pro případ nemoci - Majetek - Odpovědnost ✓ odpovědnostní pojištění z provozu vozidel ✓ profesní odpovědnostní pojištění ✓ obecné odpovědnostní pojištění

	- Cestování - Právní ochrana
- úročení	• sekce Úvěry - Základní pojmy - Druhy úvěrů - Regulace úvěrů - Spotřebitelský úvěr - Hypoteční úvěr
Výsledky	
- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení	• sekce Peníze a účtu
- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)	• sekce Finanční produkty • sekce Peníze a účty • sekce Investice • sekce Pojištění
- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)	• sekce Úvěry
- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého	• sekce Úvěry
- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít	• sekce Pojištění

Z tabulky vyplývá, že téměř všechna témata vyskytující se ve Standardech finanční gramotnosti jsou na portálu zastoupena. Pouze oblast věnující se ceně a inflaci se v žádné konkrétní sekci přímo neobjevuje. Již z názvů jednotlivých kapitol a podkapitol je patrné, že dané oblasti jsou rozebírány opravdu do hloubky a obsahují velké množství poznatků. Jednotlivé sekce jsou dále tříděny a strukturovány, což zajišťuje snazší orientaci a urychluje vyhledávání konkrétních témat.

5. 3. 2 Zhodnocení projektu a využitelnost materiálů ve výuce

Portál *Proč se finančně vzdělávat* hodnotím jako velmi přínosný, neboť obsahuje řadu informací a poznatků pocházejících z kvalitního zdroje. Ačkoliv se jedná o jiný typ webového portálu, než byly předchozí dva, zařadila jsem ho do svého srovnání právě proto, aby bylo patrné, že existuje více druhů internetových portálů, které mohou pedagogové při plánování vyučovacích hodin využít. Portál sice nenabízí žádné zpracované prezentace ani pracovní listy, ale za to může posloužit pedagogům, kteří si chtějí prohloubit znalosti v určité oblasti týkající se financí. Webové stránky *Proč se*

finančně vzdělávat je tedy podle mého názoru vhodné využívat jako kvalitní zdroj informací. Jednou z možností, jak s tímto portálem pracovat, je kombinace zpracovaných materiálů např. z portálů výše charakterizovaných s prohlubujícími informacemi, které tento web nejen pedagogům, ale i všem ostatním nabízí.

6. Srovnání tří charakterizovaných online portálů

Každý ze zmíněných webových portálů věnujících se finanční gramotnosti je svým způsobem rozdílný, přesto však sledují stejný cíl. Všechny tři portály byly vytvořeny za účelem podpory pedagogů ve výuce finančních témat a jejich výhody i nevýhody byly shrnuty v předchozích podkapitolách. Tato sekce však bude zaměřena hlavně na srovnání vzdělávacích online projektů mezi sebou a zároveň na vyzdvihnutí a zdůraznění jejich shod a odlišností.

Všechny portály obsahují materiály a informace odpovídající Standardům finanční gramotnosti přesně tak, jak jejich realizační týmy deklarují. Jen u posledního z charakterizovaných projektů, *Proč se finančně vzdělávat*, nebyla k nalezení žádná speciální záložka, která by se zaměřovala na cenu a inflaci. Tato problematika je však alespoň okrajově zmíněna v rámci jiných témat objevujících se na portálu, jen je potřeba vynaložit více úsilí při hledání.

Nabídka zpracovaných materiálů, které portály podrobené rozboru a zhodnocení nabízejí, se různí a je velmi pestrá. Analyzované vzdělávací projekty nejsou vytvořeny na stejné bázi, a proto si mohou pedagogové zvolit ten, který jim vyhovuje, případně dané programy smysluplně kombinovat. Portál *Finanční gramotnost do škol* poskytuje pedagogům, ale i všem ostatním, kteří projeví zájem, výukové materiály pro výuku finanční gramotnosti na základní i střední škole. Součástí pracovních setů jsou přehledné a graficky velmi pěkně zpracované prezentace, pracovní listy a kvízy, které obsahově pokrývají učivo týkající se finanční gramotnosti obsažené v rámcových vzdělávacích programech. Autoři programu *Finanční gramotnost do škol* se rozhodli zůstat pouze u materiálů dostupných online, zatímco realizační tým projektu *Dnešní finanční svět* vsadil jak na online metodickou podporu, tak i na tištěné *Atlasy* využitelné jako moderní učebnice, které jsou obohaceny o digitální verzi. Metodika je určena především pro učitele, ale i širokou veřejnost či žáky a rozšiřuje úlohy a témata objevující se v *Atlasech*. Zároveň poskytuje pedagogům rady, jak vést a strukturovat vyučovací hodiny se zapojením odpovídajících pracovních listů, animací, videí a obrázků. Metodika je dostupná jak online, tak i v tištěné verzi. Poslední z uváděných internetových portálů o finančním vzdělávání spadá pod Ministerstvo financí České republiky a nazývá se *Proč se finančně vzdělávat*. Od předchozích dvou portálů se

odlišuje především v tom, že primárně neposkytuje zpracované materiály pro výuku finanční gramotnosti, ale lze jej využít jako ověřený zdroj informací a některá grafická znázornění, schémata či tabulky je možné též zakomponovat do vyučovacích hodin.

Z předložených vzdělávacích portálů nabízí semináře a webináře pro pedagogy či jiné zájemce pouze program *Finanční gramotnost do škol*. Kromě klasických kurzů poskytuje program tzv. webináře, které probíhají online obvykle jednou za měsíc a pokaždé jsou zaměřeny na určité téma. Za účast se neplatí žádný poplatek a jedná se o velmi vhodný způsob, jak si prohloubit znalosti v oblasti finanční gramotnosti z pohodlí svého domova či pracoviště. V rámci programu *Dnešní finanční svět* v současné době semináře pro pedagogy pořádány nejsou. V době změn v Rámcových vzdělávacích programech pro základní vzdělávání s důrazem na finanční tematiku, tedy převážně v letech 2012-2014, realizovali zástupci projektu semináře pro stovky pedagogů z více než sta především základních škol. V loňském roce však realizační tým projektu zaregistroval nasycení poptávky ze strany škol po této problematice, a proto byly kurzy dočasně pozastaveny. Ani portál *Proč se finančně vzdělávat* kurzy tohoto typu nenabízí.

Podstatnou součástí online projektů jsou také interaktivní hry, které mohou školy v případě zájmu využít. Autoři programů *Finanční gramotnost do škol* a *Dnešní finanční svět* připravili pro žáky soutěže s názvem „Rozpočti si to!“ a „Finanční svoboda“, které mají za úkol přiblížit žákům zábavnou formou problematiku světa financí. Portál Ministerstva financí ČR sice nepřichází se zpestřením výuky prostřednictvím interaktivních soutěží, ale nabízí dva kvízy, díky kterým si nejen žáci, ale i jiní zájemci mohou vyzkoušet, jak si vedou v oblasti financí a porovnat své výsledky s ostatními v České republice.

Významnou předností portálů *Finanční gramotnost do škol* a *Proč se finančně vzdělávat* jsou odkazy na různé další informační zdroje, na články, inspirující a vzdělávací videa, tipy na knížky, hry či tipy a návody a slovník pojmů. Nechybí ani tabulky pro tvorbu vlastního rodinného rozpočtu či široká škála kalkulaček. Metodická online podpora *Dnešní finanční svět* obsahuje především tipy a doporučení, jak pracovat s předloženými materiály, i zde je učitelům k dispozici slovníček pojmů.

Charakterizované vzdělávací programy byly vybrány tak, aby poukázaly na různorodost dostupných materiálů, ze kterých mohou pedagogové pro výuku finanční gramotnosti čerpat. Zmíněné portály jsou ve své podstatě zcela odlišné, avšak při

vhodném využití přispívá každý z nich významnou měrou k prohlubování finanční gramotnosti.

II. Praktická část B

7. Kvalitativní výzkum

7.1 Teoretická a metodologická východiska šetření

Tato část práce naváže na předchozí kapitoly zabývající se charakteristikou a zhodnocením jednotlivých portálů zaměřených na finanční gramotnost a ověří, zda jsou dané vzdělávací programy pro učitele zajímavé a smysluplné. Důraz bude kladen také na to, zda pedagogové zmíněné portály při plánování výuky využívají, a jak je hodnotí. Pro získání informací ohledně výše uvedeného bude realizováno výzkumné šetření s kvalitativním vyhodnocením dat.

Užití kvalitativních metod je v současné době typické pro nejrůznější obory, a sice psychologii, antropologii, sociologii, kriminologii, pedagogické vědy, kulturologii, hospodářskou vědu, veřejné zdravotnictví či ošetrovatelství, ale i pro vědu o sportu. V sociálních vědách prakticky nenajdeme oblast, kde by neměl kvalitativně orientovaný aplikovaný výzkum své čestné místo. „*Intenzivní zájem o kvalitativní přístupy vznikl jako reakce na jednostranný postoj, který za hodnotný výzkum považoval pouze statistické experimentální nebo observační studie hodnotící měřitelné vlastnosti objektů.*“⁹²

Hendl uvádí, že kvalitativní přístup byl ze strany metodologů chápán jako jakýsi doplněk klasických kvantitativních výzkumů či jako protipól ke vědě postavené na přírodovědných základech. Později si kvalitativní přístup vydobyl rovnocenné postavení s výzkumem kvantitativním, a ačkoliv proti sobě tyto dvě metody zpočátku soupeřily, momentálně tomu tak již není.⁹³

Švaříček a Šedřová v publikaci *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* zmiňují, že pro dnešní dobu je typická značná rozrůzněnost v definování pojmu kvalitativní výzkum a představují několik definicí.⁹⁴

Definice, která podle výše uvedených autorů bere v potaz veškeré důležité rysy kvalitativního výzkumu, je následující.

⁹² HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, s. 17.

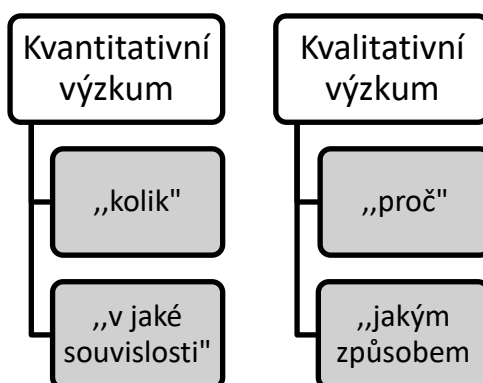
⁹³ Srov. tamtéž, s. 45.

⁹⁴ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 17.

„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a prezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“⁹⁵

Níže uvedené schéma znázorňuje jedno z nejsnadnějších odlišení kvalitativního a kvantitativního přístupu. Jedná se o otázky, na které tyto dva zmíněné výzkumy hledají odpovědi. Stručně lze říci, že v rámci kvantitativního výzkumu je odpovídáno na otázky „kolik“ a „v jaké souvislosti“, na druhou stranu kvalitativní výzkum jde více do hloubky a zaměřuje se na otázky „proč“ a „jakým způsobem“. Pro lepší přehlednost je k dispozici vlastní grafické zpracování výše uvedeného.⁹⁶

Schéma č. 2 Kvantitativní vs kvalitativní výzkum

Výhodou kvalitativního přístupu je především zjištění velkého množství informací o zkoumaném objektu, které umožní nezabývat se danými fenomény pouze povrchně. Nevýhodou tohoto typu výzkumu je však nízká reliabilita.

⁹⁵ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 17.

⁹⁶ Srov. Kvalitativní vs. kvantitativní výzkum. Jaký je rozdíl? *Ligs university: Leadership Innovation Growth Success* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.financnisvoboda.cz/financni-svoboda/>

Veškeré přednosti i slabiny kvalitativního výzkumu uváděné v Hendlově publikaci *Kvalitativní výzkum*, jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka č. 5 Přednosti a nevýhody kvalitativního výzkumu

Přednosti kvalitativního výzkumu	Nevýhody kvalitativního výzkumu
• Získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.• Zkoumá fenomén v přirozeném prostředí.• Umožňuje navrhnout teorie.• Dobře reaguje na místní situace a podmínky.• Hledá lokální (idiografické) příčinné souvislosti.• Pomáhá při počáteční exploraci fenoménů.	• Získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí.• Je těžké provádět kvantitativní predikce.• Je obtížnější testovat hypotézy a teorie.• Analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy.• Výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi.

Zdroj: Vlastní grafické zpracování dle Hendla⁹⁷

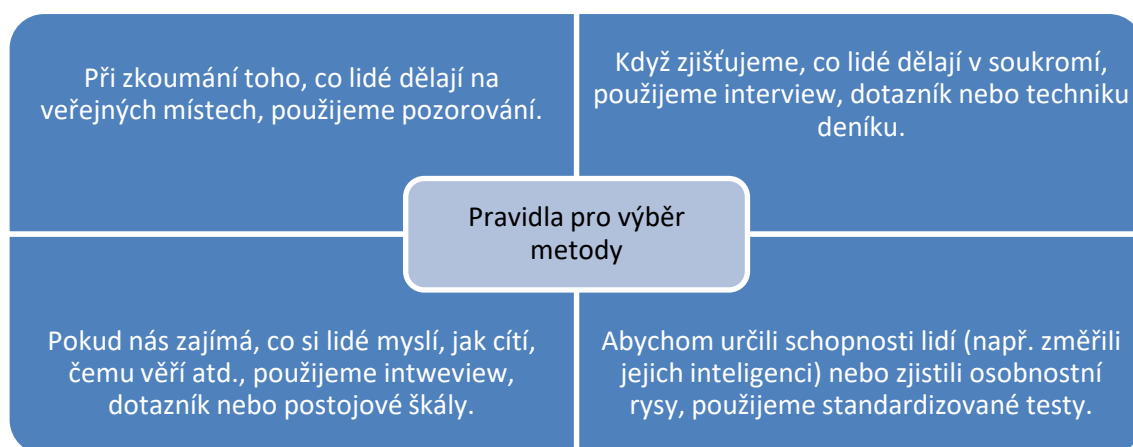
7. 1. 1 Metody získávání dat v kvalitativním výzkumu

Pro dosažení zdárných závěrů plynoucích z kvalitativního výzkumu je potřeba zvolit vhodné metody sběru dat. Jak postupovat v procesu získávání požadovaných údajů se rozhodne poté, co si badatel stanoví cíle výzkumu, vytvoří konceptuální rámec, definuje výzkumné otázky a určí, jak bude kontrolována kvalita zkoumání. Švaříček a Šedřová uvádějí, že zvolený způsob užitý pro sběr dat vede k poznávání určitých fenoménů, přičemž výzkumník dané metody užívá za účelem objasnění a představení, jak lidé vykládají a vytvářejí sociální realitu.⁹⁸

⁹⁷ HENDL, J.. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, s. 45.

⁹⁸ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 142.

Schéma č. 3 Čtyři pravidla pro výběr metody sběru dat

Zdroj: Vlastní grafické zpracování dle Hendla.⁹⁹

Podle Hendla jsou dána čtyři pravidla pro výběr metody, která ovšem výzkumníci nesmí uplatňovat příliš striktně. Těmto zásadám je věnováno výše uvedené grafické znázornění.

Mezi nejčastěji používané metody kvalitativního zkoumání řadí Šed'ová a Švaříček zúčastněné pozorování, hloubkový rozhovor, ohniskové skupiny, triangulaci a metodu pořizování videozáznamu, která je především v pedagogických vědách často užívána.¹⁰⁰

Jan Hendl v publikaci *Kvalitativní výzkum* uvádí tři velké skupiny metod získávání dat, a sice kvalitativní dotazování, pozorování, dokumenty a fyzická data. Zmíněné kategorie jsou ještě dále členěny na další podskupiny.¹⁰¹

Výzkum prováděný v této části práce bude vytvářen za pomoci často používané metody sběru dat v kvalitativním přístupu, a sice prostřednictvím strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami.

⁹⁹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, s. 165.

¹⁰⁰ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 142.

¹⁰¹ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016.

7. 1. 2 Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami

Tento typ rozhovoru byl zvolen vzhledem k jasně stanoveným otázkám, které byly vytvořeny s ohledem na výuku finanční gramotnosti s důrazem na zmiňované výukové materiály dostupné online. Pro tento druh rozhovoru je typické, že výzkumník předkládá každému respondentovi stejné, předem pečlivě připravené, otázky ve shodném pořadí. Tato metoda má několik předností. Jedná se především o snazší komparovatelnost a menší časovou náročnost při sbírání a zpracování informací. Určitou nevýhodou tohoto postupu získávání dat je vyšší pravděpodobnost, že badatel nepronikne do žádné jiné oblasti, než do které si předem naplánoval. Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami je využit především tehdy, když odpovědi dotazovaných vedou ke srovnávání.¹⁰²

„Pružnost sondování v kontextu situace je omezenější než v jiných typech rozhovorů. Tento typ rozhovorů se používá, když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Redukuje se tak pravděpodobnost, že se data získaná v jednotlivých rozhovorech budou výrazně strukturně lišit.“¹⁰³

Při provádění kvalitativního dotazování je třeba mít neustále na paměti určité zásady či taktiky, které mohou rozhovor zefektivnit. Hendl uvádí několik osvědčených zásad, jež by měly být směrodatné nejen pro výzkumníky, kteří s kvalitativním rozhovorem teprve začínají, ale i pro všechny ostatní. Mezi tyto zásady patří např. důkladná příprava a nácvik provedení rozhovoru, navození vztahu vzájemné důvěry, vstřícnosti a zájmu, jasná a srozumitelná formulace otázek, pozorné naslouchání respondentovi, udržení si neutrálního postoje k obsahu sdělených dat, zohlednění časové možnosti dotazovaného a po rozhovoru kompletace a kontrola svých poznámek, a to z hlediska kvality a úplnosti.¹⁰⁴

¹⁰² Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. tamtéž, s. 177-178.

¹⁰³ Tamtéž, s. 177.

¹⁰⁴ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, s. 176.

7. 1. 3 Analýza kvalitativních dat

Po uskutečněných rozhovorech následuje analýza získaných dat, kdy výzkumníka čeká především zpracování velkého množství nasbíraného materiálu. Úkolem badatele je v této fázi začít s organizací a tříděním informací. *„Účelem kvalitativní analýzy není přinést představu o rozložení jevu v populaci, nýbrž přesvědčivou evidenci o tom, že daný jev existuje a je určitým způsobem strukturován. Kvalitativní analýza je proto vždy do značné míry popisná a svým způsobem literární.“*¹⁰⁵

Analýza dat je obvykle zahájena tzv. otevřeným kódováním. *„Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, kterým jsou přidělena jména, a s takto nově pojmenovanými fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje.“*¹⁰⁶

Proces kódování probíhá tak, že analyzovaný text v podobě přepsaného rozhovoru, záznamu z pozorování či dokumentu je rozdělen na jednotky, což je slovo, sekvence slov, věta či odstavec. Nově vzniklému útvaru se přiřadí kód, jedná se o jméno či jiné označení. Souběžně s kódováním dochází postupně k vytváření seznamu existujících kódů a poté následuje jejich systematická kategorizace. Na ni navazuje vytvoření kostry příběhu, která je završena sepsáním výzkumné zprávy.¹⁰⁷

¹⁰⁵ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 210.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 211.

¹⁰⁷ Srov. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 211.

8. Kvalitativní šetření – Výuka finanční gramotnosti na druhém stupni základních škol a na víceletých gymnáziích s důrazem na čerpání materiálů z internetových portálů

Tato část diplomové práce se věnuje kvalitativnímu šetření mezi pedagogy, kteří vyučují finanční gramotnost. Průzkum je zaměřen na výuku finanční gramotnosti na druhém stupni základních škol a na víceletých gymnáziích s důrazem na to, zda respondenti čerpají výukové materiály z internetových portálů charakterizovaných v předchozí sekci. V níže uvedené podkapitole jsou nejprve shrnuty dostupné údaje o respondentech. Následují sekce věnované průběhu a způsobu provedení kvalitativního výzkumu, na které navazují kapitoly týkající se zdůvodnění výběru otázek položených během šetření, výsledků a závěrečného zhodnocení výzkumu.

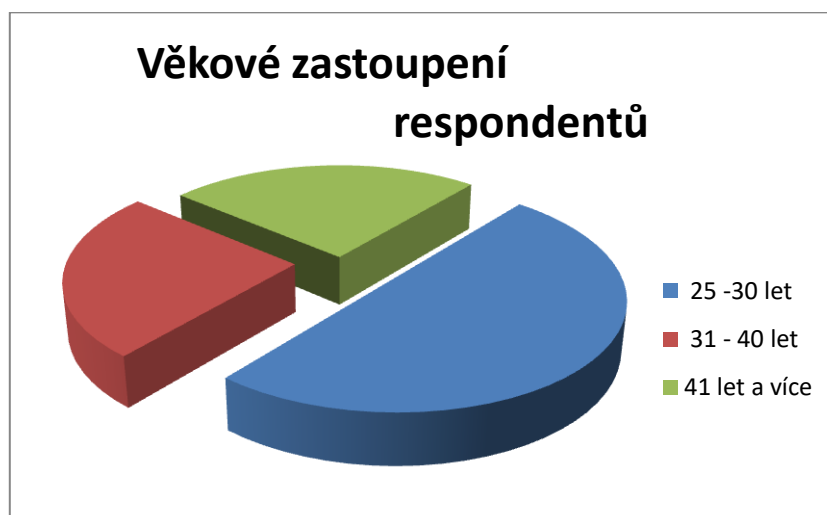
8.1 Charakteristika respondentů

Samotnému šetření vždy předcházelo seznámení s jednotlivými účastníky, kteří se dobrovolně rozhodli na vzniku tohoto výzkumu participovat. Údaje o respondentech považované za stěžejní jsou náplní této podkapitoly.

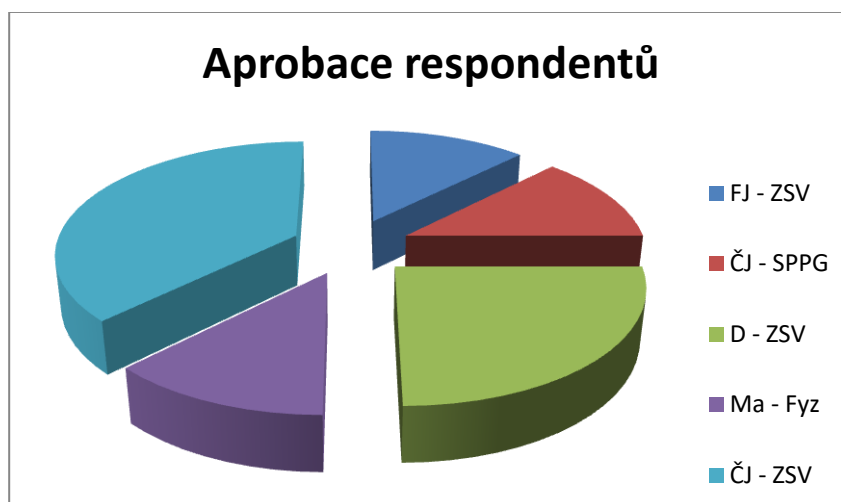
Výzkumu se zúčastnili vybraní druhostupňoví pedagogové, kteří vyučují finanční gramotnost na pražských základních školách a jednom víceletém gymnáziu. Zastoupení respondentů podle pohlaví demonstruje níže uvedený graf, ze kterého je patrná převaha žen nad muži. Konkrétně se podařilo získat data od pěti žen a tří mužů.

Co se týká věkového zastoupení dotázaných, byly vytvořeny tři kategorie, do nichž jsou respondenti zařazeni. První skupina zahrnuje především začínající mladé učitele, u nichž se nepředpokládá dlouhodobá praxe nejen s výukou finanční gramotnosti, ale i obecně. Do další kategorie jsou zařazeni vyučující od 31 do 40 let a poslední skupinu tvoří respondenti ve věku od 41 let a více. Věkové kategorie byly vytvořeny s ohledem na účastníky výzkumu, které se podařilo pro šetření získat. Z grafu je patrné, že nejpočetněji zastoupená skupina respondentů je ve věku od 25 do 30 let. Věk účastníků šetření může souviset s hypotézou, že online webové portály využívají hlavně mladší pedagogové. Na základě odpovědí respondentů se ukáže, jestli byl tento předpoklad založen na pravdě či nikoliv.

U respondentů byla sledována také jejich aprobace. Tento údaj o dotazovaných má spíše informativní charakter a mohl by vést k vytvoření představy o tom, zda finanční gramotnost vyučují učitelé, kteří byli s problematikou financí seznamováni již v rámci jejich pregraduálního studia či nikoliv. Podle slov jednoho z dotázaných je na jeho „domovské“ základní škole zvykem, že výuku Výchovy k občanství a zároveň i finanční gramotnosti má na starosti vždy třídní učitel dané třídy bez ohledu na jeho aprobaci. Z níže uvedeného grafu lze vyčíst, že většina respondentů je aprobovaných pro výuku základů společenských věd a občanské výchovy. Jeden z dotazovaných je kvalifikovaný k výuce matematiky a fyziky, což jsou ale také oblasti, do nichž je finanční gramotnost na některých školách zařazována.

8.2 Průběh a způsob provedení kvalitativního šetření

Výzkum byl prováděn v Praze na sedmi vybraných základních školách a jednom víceletém gymnáziu za použití metody strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Za zmínku stojí, že získat pedagogy, kteří by měli zájem podílet se na tomto výzkumu, nebylo vůbec snadné. Ačkoliv byly kontaktovány téměř všechny fakultní základní školy, ozval se pouze zlomek učitelů ochotných spolupracovat.

Učitelé participující na výzkumu byli obeznámeni s tím, že s jejich odpověďmi bude nakládáno zcela anonymně a budou použity pouze pro potřeby této diplomové práce. Nicméně s uvedením věku a pohlaví respondenti souhlasili.

Jednotlivé rozhovory byly prováděny během předem domluvené schůzky a na přání respondentů nebyly nahrávány. V průběhu šetření byly dotazovaným pokládány pečlivě připravené otázky, jejichž cílem bylo získání náhledu respondentů na výuku finanční gramotnosti a především na zpracované materiály dostupné online. Veškeré výpovědi respondentů byly z důvodů urychlení celého procesu pozorně zapisovány do počítače. Každý z rozhovorů probíhal obdobně a trval průměrně třicet minut. Setkání obvykle končilo tím, že učitelům byly představeny a ukázány některé zajímavé online materiály či metodické příručky, a to především v případě, že respondenti neznali některý z online portálů, o nichž byla v připravených otázkách zmínka. Učitelé tuto možnost zpravidla velmi ocenili a ve většině případů uvedli, že pro ně bylo setkání přínosné.

8.3 Zdůvodnění otázek použitých ve strukturovaném rozhovoru

Tato podkapitola je věnována představení a objasnění výběru jednotlivých otázek použitých v rámci kvalitativního šetření. Otázky jsou postaveny tak, aby korespondovaly s předchozími částmi diplomové práce. Pozornost je zaměřena především na zmiňované internetové portály věnující se finanční gramotnosti a jejich využití ze strany pedagogů.

1. Otázka: Jaká je podle Vašeho názoru úroveň znalostí v oblasti finanční gramotnosti před první vyučovací hodinou u žáků, které vyučujete?

- Tato úvodní otázka byla do šetření zařazena především proto, že dle provedených výzkumů, na které je odkazováno v teoretické části práce, si lidé v naší společnosti v oblasti finanční gramotnosti nevedou příliš dobře. Tuto skutečnost částečně vyvrací zmíněné testování PISA. Z jakého úhlu pohledu situaci vidí respondenti, ukážou výsledky.

2. Otázka: Jaký máte názor na nutnost výuky finanční gramotnosti na základních školách a na víceletých gymnáziích?

- Druhá otázka do značné míry navazuje na otázku úvodní a vede k získání náhledu respondentů na zařazení výuky finanční gramotnosti do Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání. Předpokládá se, že pokud účastníci šetření nebudou s úrovní žáků spokojeni, budou se zasazovat o začlenění finanční problematiky v co nejnižším věku žáků.

3. Otázka: Kde čerpáte inspiraci a materiály pro výuku finanční gramotnosti?

- Tato otázka souvisí s částí diplomové práce zabývající se popisem a zhodnocením vybraných internetových portálů o finanční gramotnosti. Smyslem dotazu je zjistit, zda pedagogové využívají při plánování výuky především klasické učebnice či hledají inspiraci na internetových portálech.

4. Otázka: Využíváte k přípravě vyučovacích hodin portály *Finanční gramotnost do škol, Dnešní finanční svět a Proč se finančně vzdělávat?*

- Cílem této otázky je zmapovat, do jaké míry jsou tři charakterizované portály mezi respondenty známé, a zda materiály těchto vzdělávacích programů v praxi používají.

5. Otázka: Pokud používáte zmíněné internetové portály, jaký máte názor na zpracované materiály, přehlednost webu, obsahovou správnost atd.?

- Předpokladem pro položení této otázky je kladná odpověď na otázku číslo 4. Tento dotaz je považován za jeden z klíčových v rámci šetření a vede k porovnání názoru respondentů a autorky diplomové práce. Zajímavé bude sledovat, jak se k jednotlivým internetovým portálům staví učitelé z praxe a jestli jsou podle nich výukové materiály připraveny tak, aby byly snadno zařaditelné do výuky. Součástí této otázky je také pohled respondentů na přehlednost a obsahovou správnost webu.

6. Otázka: Jaké požadavky by měl podle Vás splňovat ideální portál o finanční gramotnosti, aby plnil správně svou funkci a byl pro pedagogy smysluplný a inspirativní?

- Smyslem této otázky je přimět respondenty k vyjádření vlastní představy o takovém internetovém portálu, který by podle nich obsahoval vše, co pro výuku finanční gramotnosti považují za důležité, a přiměl je tak k jeho využívání. V rámci tohoto dotazu je možné dostat se částečně zpět k předchozí otázce a nechat respondenty popřemýšlet o tom, co jim u zmíněných online vzdělávacích programů chybí, co by změnili či případně doplnili nebo odstranili. V rámci této otázky je dotazovaným poskytnut prostor pro vyjádření svého názoru v této oblasti.

7. Otázka: Účastníte se webinářů či seminářů, které jsou těmito vzdělávacími programy organizovány, nebo se v oblasti financí rozvíjíte jiným způsobem?

- Otázka je orientována na doplňkové služby charakterizovaných internetových portálů a zaměřuje se na to, zda se pedagogové účastní seminářů či webinářů

prohlubujících znalosti v oblasti finanční problematiky. Případně budou dotazovaní vyzváni, aby uvedli jiné alternativy, které využívají pro sebevzdělávání.

8. Otázka: Jak se stavíte k zapojení her (Finanční svoboda, Rozpočti si to! či jakýchkoliv jiných) do výuky?

- Otázka se opět vrací k online vzdělávacím programům a zaměřuje se na hry. V případě, že by učitelé konkrétní hry vzdělávacích programů neznali, stává se otázka obecnou a ptá se na to, zda respondenti do výuky finanční gramotnosti hry zařazují či nikoliv.

9. Otázka: Jaký máte názor na používání moderních technologií (interaktivní tabule, diaprojektor, PC, animace, videa, prezentace) ve výuce finanční gramotnosti?

- Předposlední otázka je zaměřena na využívání moderních technologií v rámci výuky finanční gramotnosti. Zmíněné portály nabízejí nespočet výukových materiálů ve formě prezentací, videí, nejrůznějších animací či zpracovaných podkladů vhodných pro promítání na interaktivních tabulích, dia – či dataprojektorech. Smyslem otázky je ověřit, zda jsou digitální výukové materiály ze strany pedagogů požadovány a zároveň využívány.

10. Otázka: Jakým způsobem orientujete výuku finanční gramotnosti na praktický život žáků?

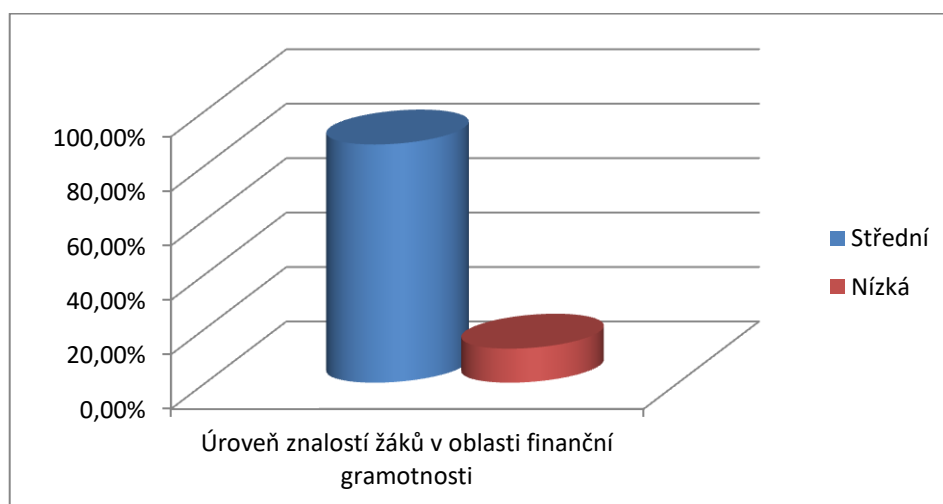
- Závěrečná otázka je věnována výuce finanční gramotnosti s důrazem na praktický život žáků. V současné době je požadováno vést výuku tak, aby přinášela žákům především znalosti uplatnitelné v praxi, a proto je cílem této otázky zjistit, jak si respondenti v tomto ohledu vedou.

8.4 Výsledky šetření

Tato podkapitola je věnována výsledkům realizovaného výzkumu a jejím cílem je předložit přehledné vyhodnocení jednotlivých otázek provedené za pomoci grafického znázornění a následné diskuze. Důležité je zmínit, že ale ne všechny odpovědi respondentů jsou opřeny o graf. Některé otázky jsou položeny takovým způsobem, že by u nich grafické znázornění nebylo vhodné, proto jsou v takových případech výsledky šetření prezentovány pouze v rámci diskuze. Součástí rozboru jsou zároveň vybrané odpovědi respondentů, které dokládají autenticitu výzkumu a kvůli odlišení od zbylého textu jsou psány kurzívou.

Je zřejmé, že kvalitativní výzkumy nestojí na kvantifikacích a nejde o to, kolik lidí z malého počtu respondentů zastává daný názor či přichází s opačným stanoviskem. Výsledky některých otázek jsou zaneseny do grafů, které ale vzhledem k výše uvedenému slouží především k tomu, aby pomohly zpřehlednit odpovědi respondentů. V grafech se objevují pouze takové odpovědi, které zaznívali od účastníků šetření.

1. **Otázka: Jaká je podle Vašeho názoru úroveň znalostí v oblasti finanční gramotnosti před první vyučovací hodinou u žáků, které vyučujete?**

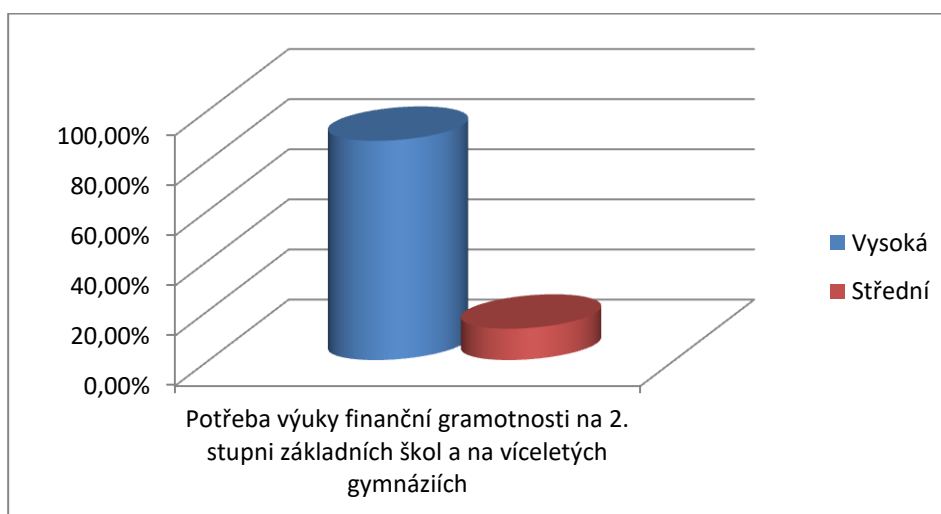

Odpovědi na úvodní otázku zaměřující se na úroveň znalostí v oblasti finanční gramotnosti u žáků byly u všech respondentů téměř identické. Skoro všichni dotazovaní se shodli na tom, že orientace žáků v problematice financí je velmi individuální. Pokud rodiče s dětmi o finančních otázkách hovoří, vypadá podle toho obvykle i zájem a

informovanost žáků. Pokud by měli účastníci šetření úroveň žáků shrnout, označili by ji za průměrnou. Pouze jedna z dotazovaných uvedla, že 90 % jejích žáků má téměř nulové znalosti ze sféry financí. Její výpověď lze považovat za alarmující: *Víte, to jsou žáci tady ze sídliště, žijí jen s mámou, která je schopná půjčit si 7 tisíc na kozačky nebo na dárky, dovolenou, a když v hodinách Výchovy k občanství jejich děti učím, jak s penězi správně nakládat a dám dětem za úkol, aby do příště zjistili, zda je domácnost rodičů pojištěna, jestli bydlí v nájmu nebo ve svém, dočkám se pouze urážek ze strany rodičů. V kabinetě mi zvoní telefon jeden za druhým, jak si to jako dovoluji, vyzvídat od dětí takové informace. Mně je přeci ale jedno, jestli bydlí v nájmu nebo ne, ale jde mi o to, aby ti žáci pochopili, jaké jsou možnosti bydlení a zároveň jejich výhody či nevýhody. Rodiče můj záměr ale bohužel ve většině případů nepochopí.*

Většina respondentů v rámci této otázky hovořila o tom, že ve výuce není dostatek prostoru pro to, aby žáci zcela pochopili, jak zodpovědně nakládat s finančními prostředky. Podle slov dotazovaných je potřeba, aby rodiče pedagogy podporovali a vedli své děti ke správnému zacházení s penězi. Pokud tomu tak nebude, nelze dosáhnout požadovaných výsledků. V případě, že se žáci ve škole učí o tom, jak je nesmyslné brát si půjčky na věci, které nejsou nezbytně nutné a poté přijdou domů, kde slyší od rodičů o půjčení financí na vánoční dárky, stává se učitelovo snažení často zcela marné.

2. Otázka: Jaký máte názor na nutnost výuky finanční gramotnosti na základních školách a na víceletých gymnáziích?

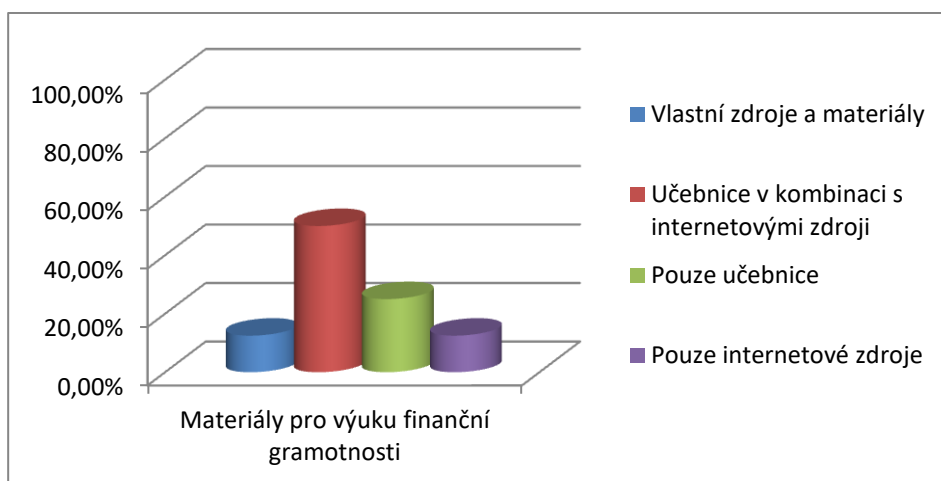

Odpovědi na druhou otázku týkající se zařazení výuky finanční gramotnosti do vzdělávacích plánů základních škol vedly stejně jako v případě otázky první téměř ke shodě respondentů. Dotazovaní uvedli, že považují za nutné seznámit žáky s problematikou financí. *V současném světě financí by se žáci měli orientovat. Na základní škole by měli získat základní znalosti a pojmy, které pak mohou dalším studiem prohloubit.*

Jedna respondentka je však trochu jiného názoru. Shodou okolností se jedná o stejnou paní učitelku, která vypověděla v předchozí otázce, že často naráží na negativní odezvy ze strany rodičů. *Myslím si, že na některé věci je příliš brzy. Na žáky se hrne spousta informací, žáci nejsou schopni vnímat veškeré poznatky a k tomu ještě nefungují rodiče.* Je nutno podotknout, že tato paní učitelka vyučuje finanční gramotnost v 6. – 9. ročníku a podle jejích slov není ani v 9. třídě ten správný čas pro výuku finanční tematiky. S největší pravděpodobností zastává tento názor z důvodu nepříjemných zkušeností s rodiči a pocitu marnosti. Na druhou stranu ale uvedla, že se za ní vracejí její bývalé žákyně a vyprávějí jí např. o tom, že mají pronajatý byt spolu s dalšími kamarádkami a využívají tak výhod pražského spolubydlení. I o tom se v rámci výuky finanční gramotnosti učily.

Tuto otázku uzavře jedna z odpovědí, která shrnuje téměř vše, co respondenti zmiňovali. *Finanční gramotnost by měla být povinnou součástí výuky na základních školách. Jedná se o záležitost, se kterými všichni přijdou do styku, ať chtějí nebo ne, a proto je nutné, aby se v problematice financí dobře orientovali a měli základní přehled o hospodaření, rizikách půjček, druzích pojištění atd.*

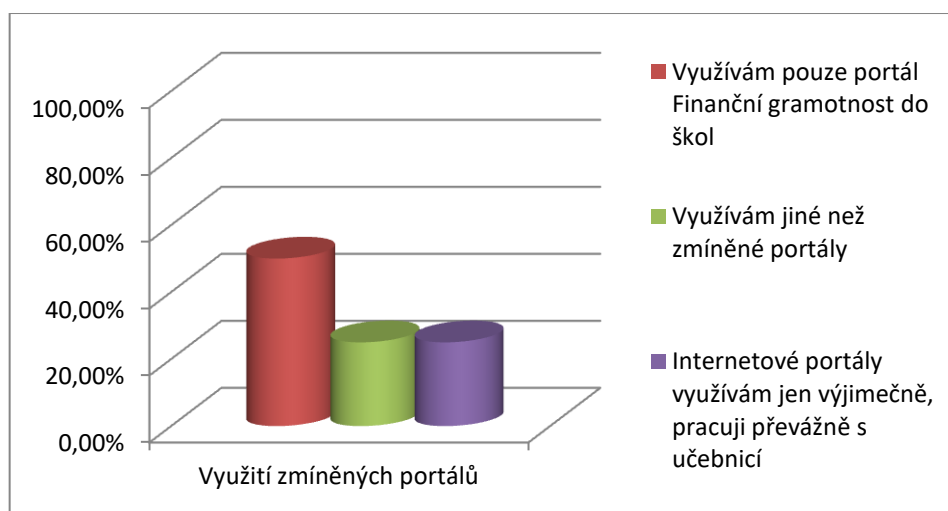
3. Otázka: Kde čerpáte inspiraci a materiály pro výuku finanční gramotnosti?

U otázky číslo 3 věnující se materiálům pro výuku finanční gramotnosti nebyly odpovědi dotazovaných tak jednoznačné jako u předchozích dvou otázek. Z výše uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů využívá při plánování vyučovacích hodin nejen učebnice, ale i internetové portály. Mezi nejčastěji uváděné internetové zdroje patřily *Finanční gramotnost do škol*, *rvp.cz*, *dum.cz* či *Rozumíme penězům* nebo webové stránky České národní banky. Jeden z dotazovaných zmínil, že ve výuce používá pouze vlastní zdroje a materiály. Jiní zase využívají buď jen učebnice, nebo pouze internetové portály.

Souvislost mezi užíváním internetových portálů a věkem se nepotvrdila. V rámci šetření se objevili někteří mladí učitelé, kteří vsází převážně na materiály v učebnicích, na druhou stranu ale i starší pedagogové hledající inspiraci především na internetu.

4. Otázka: Využíváte k přípravě vyučovacích hodin portály *Finanční gramotnost do škol*, *Dnešní finanční svět* a *Proč se finančně vzdělávat*?

Výše uvedené grafické znázornění bylo vytvořeno na základě odpovědí respondentů a informuje o tom, zda dotazovaní využívají v rámci přípravy na výuku finanční gramotnosti tři zmíněné internetové portály. Všichni respondenti uváděli, že mají ponětí o existenci těchto vzdělávacích programů, ovšem ne všichni z nich čerpají, jak je vidět z grafu. Z šetření vyplynulo, že respondenti nejvíce pracují s projektem *Finanční gramotnost do škol* a využívají jak připravené prezentace, pracovní listy, tak i kvízy. Ne všichni dotazovaní jsou ale s tímto portálem spokojeni. *Zklamal mě ale docela portál Finanční gramotnost do škol, kde jsem zatím moc dobrých materiálů*

využitelných ve výuce nenašla. Dotazovaní také uváděli, že ačkoliv tyto portály znají, oblíbili si jiné, kde se inspirojí a zároveň využívají učebnice. Jsem nadšená z publikací Rozumíme penězům, kde jsou praktické a hlavně zajímavé úlohy ze života. Celkově se ale snažím hledat doplňkové materiály, ať už ze stránek ČNB nebo různě, co najdu kde zajímavého, materiálů je opravdu hodně.

Respondenti se často pozastavili také nad tím, že ačkoliv existuje velké množství zpracovaných materiálů zdánlivě usnadňujících a urychlujících jejich přípravu, ve skutečnosti nejsou tyto podklady tak snadno aplikovatelné ve výuce. S ohledem na integraci a inkluzi je potřeba veškeré materiály upravovat tak, aby byly pro žáky stravitelné a sloužily ke svému účelu. Kromě toho většina dotazovaných uvedla, že není možné využívat každý rok stejné materiály, ačkoliv se třeba osvědčily, neboť se úroveň znalostí žáků neustále snižuje a je potřeba tomu přizpůsobovat učební látku.

5. Otázka: Pokud používáte zmíněné internetové portály, jaký máte názor na zpracované materiály, přehlednost webu, obsahovou správnost atd.?

K této otázce není vytvořen graf, protože by nemohl správně demonstrovat odpovědi respondentů. Z otázky číslo 4 je patrné, že účastníci šetření využívají zejména portál *Finanční gramotnost do škol*, a proto se i jejich hodnocení zaměřené na přehlednost webu, obsahovou správnost a zpracované materiály vztahuje především na tento projekt. Dotazovaní inspirovaní se na tomto portálu ve většině případů uvádějí, že je vyhovující. Spokojenost respondentů s daným projektem shrnuje následující výpověď jedné z dotazovaných. *Internetové stránky jsou přehledné, obsahují dostatečné informace a nabízejí interaktivní formu výuky.* Jak bylo uvedeno v diskuzi u předchozí otázky, jedna z účastníků šetření má k programu *Finanční gramotnost do škol* určité výhrady. *Zdá se mi, že zpracované prezentace jsou obsahově na nízké úrovni.* Tento názor však nikdo další nesdílel. Během rozhovorů přišla řeč také na časté překlepy, které respondenti na tomto portálu zaznamenali, nicméně to není podle jejich slov nic, co by je od využívání tohoto programu odradilo.

Někteří účastníci šetření uváděli, že se necítí být kompetentními v posuzování těchto projektů, protože je buď nevyužívají vůbec, nebo pouze okrajově.

6. Otázka: Jaké požadavky by měl podle Vás splňovat ideální portál o finanční gramotnosti, aby plnil správně svou funkci a byl pro pedagogy smysluplný a inspirativní?

Výsledky této otázky jsou, stejně jako v případě otázky předchozí, zaznamenány pouze v rámci diskuze, neboť povaha dotazu neumožňuje vhodné grafické znázornění. Většina respondentů využívajících internetové portály při přípravě vyučovacích hodin finanční gramotnosti odpovídala tak, že je s jejich formou spokojena. Na podobě ideální internetové podpory pro vyučující se shodli téměř všichni respondenti a jejich odpovědi nejlépe vystihuje tato: *Jsem naprosto spokojená s portálem Finanční gramotnost do škol, takže si nemyslím, že by bylo potřeba vymýšlet něco nového, stačí pravidelně aktualizovat podle potřeby stávající web.* Za zmínku stojí také následující myšlenka jednoho z dotázaných pedagogů: *Abych mohl portál považovat za ideální, musel by tematicky vycházet ze Standardů finanční gramotnosti a obsahovat různé druhy materiálů, které by se orientovaly na současné problémy a staly se tak atraktivními pro studenty.*

Respondenti by také ocenili portály obsahující velké množství editovatelných materiálů a přehledné členění podle témat i věkových kategorií.

Jedna respondentka v souvislosti s touto otázkou přišla se zajímavým nápadem, který by jistě uvítalo více kantorů. *Chybí mi nějaký portál, který by fungoval jako databáze různých materiálů k finanční gramotnosti, kam by mohli učitelé přidávat své podklady a také je stahovat. Ocenila bych, kdyby dané materiály byly zároveň učiteli ohodnoceny, ať už kladně či záporně. Usnadnilo by mi to orientaci v materiálech, kterých existuje velmi mnoho, ale jelikož nevím, jaká je jejich kvalita, musím jich prohlédnout spoustu a teprve potom nějaký vybrat. Hledání vhodných materiálů mi totiž zabere hrozně moc času.*

7. Otázka: Účastníte se webinářů či seminářů, které jsou těmito vzdělávacími programy organizovány, nebo se v oblasti financí rozvíjíte jiným způsobem?

Z odpovědí na tuto otázku je patrné, že mezi respondenty nejsou vzdělávací kurzy prohlubující znalosti v oblasti finanční gramotnosti příliš populární. Ani jeden z dotázaných se doposud nezúčastnil žádného semináře či webináře zmíněných vzdělávacích programů, ale ani žádného jiného. Většina dotázaných uvedla, že na

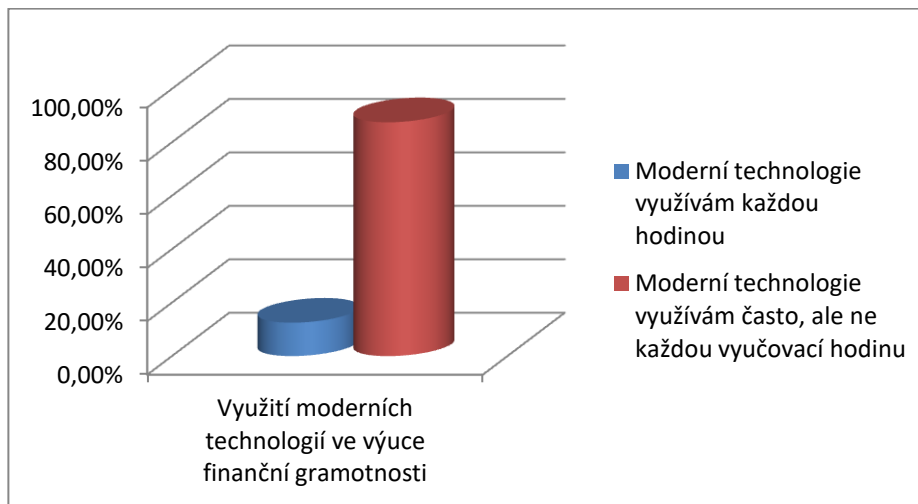
takové kurzy nemá čas. Na otázku, kde respondenti čerpají aktuální informace ze světa financí, odpověděli, že na internetu, v učebnicích nebo od příbuzných či známých, kteří se živí jako finanční poradci. Jedna respondentka uvažuje o tom, že se kurzu zúčastní a v současné době hledá takový, který by jí plně vyhovoval. Rozhoduje se podle jejich slov mezi dvěma semináři, pravděpodobně ale využije nabídku projektu, který se zaměřuje na finanční vzdělávání učitelů a dětí základních škol, *Rozumíme penězům*. Vzhledem k tomu, že využívá učebnice a některé zpracované podklady od autorů tohoto projektu, nejspíš se zúčastní i jejich vzdělávacího semináře.

V rámci prováděného šetření byli respondenti informováni o možnostech účasti na webinářích, které nabízí projekt *Finanční gramotnost do škol* obvykle každý měsíc zcela zdarma. Tento způsob rozšiřování obzorů v oblasti financí respondenti ocenili a zmínili, že ačkoliv čerpají materiály z tohoto portálu, webinářů si nevšimli. Dotazovaní to zdůvodnili tím, že většinou se koncentrují především na to, aby během krátkého časového intervalu našli co možná nejvhodnější podklady k danému tématu využitelné ve výuce. Zbylým informacím uvedeným na portálu nevěnují takovou pozornost.

8. Otázka: Jak se stavíte k zapojení her (Finanční svoboda, Rozpočti si to! či jakýchkoliv jiných) do výuky?

Žádný z respondentů neměl zkušenosti s výše uvedenými hrami. Nicméně smysluplné soutěže, které vedou k upevnění a procvičení probírané látky, jsou ze strany dotazovaných považovány za rozumné zpestření klasické vyučovací hodiny. Někteří respondenti se ale shodli na tom, že s ohledem na velké množství témat, které je nutné v rámci výuky probrat, nezbyvá na hry v hodinách příliš času. Výuka finanční gramotnosti probíhá v rámci samostatného předmětu pouze na některých základních školách. Na většině škol je tomu tak, že problematika financí je zahrnuta primárně do Výchovy k občanství a naráží se na ní i v matematice. Přesně tak tomu bylo i u téměř všech účastníků tohoto šetření. Pouze v jednom případě bylo uvedeno, že od letošního školního roku začala být finanční gramotnost na druhém stupni vyučována v rámci předmětu Člověk a svět práce. V tomto předmětu se žáci seznamují i s vařením, šitím, či ekologií a každé z těchto disciplín je věnováno čtvrt roku. Respondentka si tuto novinku ale příliš nepochvalovala, a to především proto, že výuka probíhá jednou za čtrnáct dní ve dvou na sebe navazujících vyučovacích hodinách. Kromě toho se dotazovaná domnívá, že během tří měsíců se toho žáci moc nenaučí.

9. Otázka: Jaký máte názor na používání moderních technologií (interaktivní tabule, diaprojektor, PC, animace, videa, prezentace) ve výuce finanční gramotnosti?

Otázka zabývající se použitím moderních technologií ve výuce přinesla v rámci šetření pouze dva druhy odpovědí. Respondenti reagovali tak, jak je uvedeno v legendě výše předloženého grafu. Z výzkumu vyplynulo, že většina dotázaných vyučuje finanční gramotnost prostřednictvím moderních technologií, a to podle jejich slov často, avšak ne vždy. Zlomek respondentů uvedlo, že s technikou pracuje dokonce v každé hodině finanční gramotnosti, pokud to okolnosti dovolují. Dotázaní zmiňovali, že nejčastěji ve výuce uplatňují prezentace a videa. Kromě toho jsou mezi respondenty hojně využívány i animace, interaktivní tabule, dia- či dataprojektory. Je jasné, že využívání digitálních technologií ve výuce klade zvýšené nároky především na starší pedagogy, pro které je často těžké naučit se s technikou zacházet. To dokazuje i vyučující, která se účastnila šetření. *Víte, ještě před třemi lety jsem neměla telefon, internetové bankovníctví, ani platební kartu. Zkrátka jsem to nepotřebovala, okolnosti mě k tomu ale donutily. Jak jsem měla učit žáky posílat peníze přes internet, když jsem o tom neměla ani ponětí? Neříkám, že to pro mě bylo jednoduché, ale naučit jsem se to musela.* Respondenti uváděli, že v souvislosti s moderními technologiemi je potřeba uvědomit si jednu zásadní věc. Technika by podle nich měla být samozřejmou součástí výuky a to hlavně proto, že ať už budou za několik let vynálezy v rukou nynějších žáků coby budoucích zaměstnanců a pracovníků firem jakékoliv, dá se již nyní předpovídat, že navážou na současné technologie a moderní způsoby práce. Tradiční přístup

a metody výuky, které mají někteří učitelé stále ve zvyku využívat, a které se snaží dětem vštípit, pozbývají na významu.

Je zřejmé, že respondenti mají vřelý vztah k využívání moderních technologií ve výuce finanční gramotnosti, což určitě ocení i žáci. Diskusi u této otázky uzavírá odpověď jedné z dotázaných a dokládá, že ani moderní technologie neznamenají jasný úspěch u žáků. *Některé jedince nezaujmeme, ani kdybyste se na hlavu stavěla a i ta videa, prezentace nebo interaktivní tabule jsou jim pořád málo. To už je ale holt úděl učitelského povolání.*

10. Otázka: Jakým způsobem orientujete výuku finanční gramotnosti na praktický život žáků?

Všichni dotazovaní se shodli na tom, že se snaží výuku finanční gramotnosti orientovat na praktický život žáků, ovšem ne vždy se jim to daří. U této otázky účastníci šetření nejčastěji uváděli, že seznamují žáky s finančními produkty. Podle jejich slov to nebude trvat dlouho, žáci dospějí a budou se muset sami rozhodovat, jak s financemi správně naložit. Proto je potřeba, aby měli v této oblasti přehled. Dále nejvíce zaznívala odpověď související s osobním a rodinným rozpočtem, kdy je cílem respondentů naučit žáky vycházet s finančními prostředky. Žáci si sami zkouší vést záznamy o svých příjmech a výdajích za určité časové období a následně z toho vyvodit vhodné závěry. Kromě toho si žáci obvykle za použití vymyšlených číselných údajů osvojují sestavení rodinného rozpočtu.

V rámci této otázky jedna z dotazovaných opět vyzdvihla publikace *Rozumíme penězům*, které obsahují řadu cvičení zaměřujících se právě na praktický život žáků. Účastníci šetření zmiňovali i zpracované materiály vzdělávacího programu *Finanční gramotnost do škol*, který v tomto ohledu podle respondentů také nezůstává pozadu a nabízí pracovní listy či kvízy, v nichž je kladen důraz na poznatky uplatnitelné v životě. Dotazovaní tuto otázku často samovolně propojili s mezipředmětovými vztahy, na které se při výuce finanční gramotnosti také snaží myslet. Nejčastěji narážejí při výuce finanční gramotnosti na matematiku, a to při počítání rozpočtů nebo úroků. Neopomíná se ani na český jazyk, který je ve výuce finanční gramotnosti zastoupen např. při čtení obchodních podmínek, kdy je nepřímě trénováno správné porozumění textu. V neposlední řadě zmiňovali respondenti také propojení s dějepisem, který je do výuky začleňován např. v souvislosti s vývojem měny.

8.5 Závěrečné zhodnocení provedeného šetření

Výzkumné šetření s kvalitativními závěry přineslo řadu zajímavých informací z oblasti výuky finanční gramotnosti, které budou v rámci této podkapitoly shrnuty.

Úroveň znalostí žáků je v oblasti financí podle respondentů spíše průměrná a velmi záleží na rodinném prostředí, ze kterého dítě pochází. Podle slov účastníků šetření by byla výuka finanční gramotnosti mnohem snazší, pokud by žáci měli již z domova zažitě představy, jak správně nakládat s finančními prostředky. Téměř všichni dotazovaní se shodli na tom, že je potřeba seznamovat žáky s problematikou financí již během základního vzdělávání. Z šetření dále vyplynulo, že respondenti kombinují při plánování výuky finanční gramotnosti materiály z učebnic a internetových zdrojů. Část dotazovaných zmínila, že se inspiruje pouze v učebnicích, zatímco někteří čerpají jen z internetu. Z výzkumu bylo zjištěno, že internetové portály charakterizované a zhodnocené v předchozí části této práce, jsou respondentům známé, avšak ze tří zmiňovaných dotazovaní využívají pouze jeden, a sice vzdělávací program s názvem *Finanční gramotnost do škol*. Projekt je ze strany respondentů hodnocen kladně, pouze jedna účastnice šetření uvedla, že zpracované prezentace dostupné na tomto portálu jsou obsahově na nízké úrovni. Ostatní respondenti si projekt a jeho materiály chválili a to jak z hlediska přehlednosti, tak i obsahové správnosti. Portál *Finanční gramotnost do škol* se podle slov respondentů přibližuje tomu, jak si představují ideální internetové stránky poskytující podporu pedagogům vyučujícím finanční gramotnost. Ideální portál by měl podle názoru respondentů nabízet různé druhy atraktivně zpracovaných materiálů zaměřených na současné problémy a zároveň tematicky odpovídat Standardům finanční gramotnosti. Dále šetření přineslo informace týkající se zájmu respondentů o vzdělávací semináře či webináře, které jsou zmíněnými programy organizovány. Dotazovaní se především kvůli nedostatku času žádného kurzu, díky kterému by si prohloubili znalosti v oblasti finanční gramotnosti, doposud nezúčastnili. Pouze jedna respondentka o kurzu uvažuje. Dotazovaní uváděli, že se vzdělávají prostřednictvím internetových článků nebo chodí pro rady ke svým známým či příbuzným, kteří se žijí jako finanční poradci. Respondenti velmi ocenili informace o webinářích, které jim byly během rozhovoru poskytnuty, a téměř všichni uvedli, že hned jak budou mít trochu času, rádi si nějaký z kurzů ze záznamu přehrají. Hry vytvořené jednotlivými vzdělávacími programy jako např. „Rozpočti si to!“ nebo

„Finanční svoboda“ do výuky žádný z respondentů doposud nezařadil, nicméně dobře připravené hry jsou ze strany dotazovaných považovány za vhodné zpestření výuky. Velkým překvapením byl přístup respondentů k využití moderních technologií ve výuce finanční gramotnosti. Účastníci šetření přibližují žákům problematiku financí pomocí interaktivních tabulí, dia- a dataprojektorů, využívají prezentace, videa či animace a to podle jejich slov velmi často. Někteří s technikou pracují dokonce během každé vyučovací hodiny věnované finanční gramotnosti. Z výzkumu vyplynula i snaha respondentů orientovat výuku finanční gramotnosti na praktický život žáků. Nejčastěji dotazovaní uváděli, že je jejich cílem seznámit žáky s různými druhy finančních produktů a naučit je sestavit si osobní a rodinný rozpočet.

9. Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na výuku finanční gramotnosti na druhém stupni základních škol a víceletých gymnáziích s důrazem nejen na analýzu a zhodnocení vybraných internetových portálů, ale i na kvalitativní šetření realizované mezi vyučujícími finanční gramotnosti.

V teoretické části práce byla pozornost věnována především úvodu do problematiky finanční gramotnosti a jejímu významu. Hlavním cílem bylo poukázat na důležitost finančního vzdělávání v lidském životě a představit pojetí finanční tematiky z pohledu autorů odborných publikací. V rámci této sekce byly také vysvětleny pojmy jako gramotnost a funkční gramotnost, zároveň byla definována a vymezena gramotnost finanční a stejně tak i její složky. V teoretické části práce byl určitý prostor věnován vývoji finančního vzdělávání v České republice, ukotvení finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích plánů a strategickým dokumentům, které jsou pro výuku finanční gramotnosti klíčové. Mezi ústřední dokumenty patří *Národní strategie finančního vzdělávání*, *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* a v neposlední řadě *Standardy finanční gramotnosti*. Teoretickou část diplomové práce uzavřely výzkumy související s úrovní finanční gramotnosti široké veřejnosti, žáků, ale i pedagogů. Představená šetření byla provedena v nedávné minulosti různými institucemi a jejich ne zcela příznivé výsledky jsou důkazem toho, že výuka finanční gramotnosti by rozhodně měla začínat již v době, kdy lidé ještě nejsou postaveni před složitější ekonomická rozhodnutí.

Praktická část byla tvořena dvěma úseky, které na sebe navazovaly a vzájemně se ovlivňovaly. Nejprve byly vybrány tři vzdělávací online dostupné projekty zaměřené na podporu výuky finanční gramotnosti. Projekty byly analyzovány a zhodnoceny. Rozboru byly podrobeny projekty vytvořené nestátní neziskovou obecně prospěšnou společností ve spolupráci s obchodní bankou, dále jen obecně prospěšnou společností a v neposlední řadě Ministerstvem financí ČR spolu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jednalo se o projekty *Finanční gramotnost do škol*, *Dnešní finanční svět* a *Proč se finančně vzdělávat*. Během analýzy bylo ověřeno, že jednotlivé portály se od sebe odlišují nejen v rámci nabízených zpracovaných materiálů, ale i dalších doplňkových aktivit, jako např. seminářů pro pedagogy, interaktivních her apod. Z výše

uvedeného vyplývá, že v současné době existuje pestrá škála podpůrných webů zaměřujících se na výuku finanční gramotnosti a je pouze na samotném učiteli, který projekt se rozhodne využít. Důležité je, že všechny charakterizované internetové portály obsahově odpovídají *Standardům finanční gramotnosti*, jsou přehledné a vhodně graficky zpracované.

Na tuto část navázalo výzkumné šetření s kvalitativním vyhodnocením dat, které si kladlo za cíl, získat stanovisko pedagogů k výuce finanční gramotnosti a především k využívání zmiňovaných internetových portálů při plánování vyučovacích hodin zaměřených na problematiku financí. Otázkou bylo, zda jsou tyto projekty ze strany respondentů považovány za přínosné či nikoliv. Výzkumného šetření se zúčastnilo osm pedagogů vyučujících finanční gramotnost na druhém stupni pražských základních škol a jednom víceletém gymnáziu. Data sesbíraná pomocí strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami byla následně analyzována a výsledky byly prezentovány po jednotlivých otázkách. Pokud to povaha dotazu umožňovala, byly odpovědi respondentů pro větší přehlednost graficky znázorněny. Veškeré výsledky z provedeného šetření byly shrnuty v závěrečné diskuzi.

Z výzkumu vyplynulo, že respondentům jsou známy všechny tři zmíněné internetové portály, nicméně pracují pouze s jedním z nich, a sice s programem *Finanční gramotnost do škol*. Projekt byl ze strany respondentů ohodnocen převážně kladně. Podle jejich slov nabízí kvalitně zpracované podklady, které je však třeba upravit tak, aby byly využitelné v konkrétních třídách. K ostatním portálům se respondenti nevyjadřovali, neboť je téměř nevyužívají. Výsledky šetření také ukázaly, že nejčastěji dotazovaní ve výuce kombinují materiály z internetu s úkoly a cvičeními z učebnice. Seminářů prohlubujících znalosti v oblasti finanční gramotnosti se převážně z časových důvodů ani jeden z respondentů doposud nezúčastnil. Ani s interaktivními hrami vytvořenými realizačními týmy jednotlivých vzdělávacích programů, jako např. „Rozpočti si to!“ nebo „Finanční svoboda“, neměl žádný z respondentů zkušenosti. Co se týká využívání moderních technologií, bylo na základě průzkumu zjištěno, že výuku finanční gramotnosti s pomocí nejrůznějších prezentací, videí, animací, dia-a-dataprojektorů či schémat a obrázků realizují nejen mladí, ale i starší pedagogové a všichni mají k využití techniky ve výuce pozitivní vztah.

Zároveň výzkumné šetření přineslo data týkající se úrovně finanční gramotnosti žáků z pohledu respondentů. Znalosti svých žáků před první hodinou finanční gramotnosti hodnotí dotazovaní jako průměrné.

Provedený výzkum dále nepotvrdil hypotézu, že by inspiraci na internetových portálech hledali jen mladší učitelé.

Dotazovaní se snaží orientovat výuku finanční gramotnosti na praktický život žáků, což je určitě chvályhodné. Problematika financí je rozhodně uplatnitelnou záležitostí v budoucím životě žáků a je potřeba, aby v této oblasti nabyli takových zkušeností, které jim později bez větších potíží umožní orientovat se ve světě financí.

Výzkumné šetření přineslo velké množství zajímavých informací a výsledků, které ale s ohledem na charakter výzkumu nelze zobecnit a je třeba mít na paměti, že jsou platné pouze pro daný vzorek respondentů.

10. Seznam použitých informačních zdrojů

Odborná literatura

- DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-008-9.
- GAVORA, P. 2002. *Gramotnosť: vývin modelov, reflexia praxe a výskumu*. Pedagogika, roč. 52, č. 2. ISSN 0031-3815.
- HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HESOVÁ, A. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Vyd. 1. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013. ISBN 978-80-7481-002-2.
- KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-767-6.
- LAVICKÝ, M., DEJNOŽKA, P., MÁCHOVÁ, V., VÍT, L. *Metodická příručka Dnešní finanční svět: Pro aktivní účastníky programu Dnešní svět*. TERRA-KLUB, o.p.s., 2014.
- NOVÁKOVÁ, V., SOBOTKA, V. (eds.). *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-904396-1-0.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- PRŮCHA, J. (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.
- RABUŠICOVÁ, M., *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Brno: Georgetown, 2002. ISBN 80-86251-14-4.
- ROD, A., SLINTÁKOVÁ, B., SVOBODA, M. *Dnešní finanční svět: školní atlas*. Praha: Terra-klub, o.p.s., 2012. ISBN 978-80-902282-8-3.
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

- VRBKOVÁ, L. *Už nikdy dlužníkem: pro všechny, kteří si půjčili, půjčují a hodlají si půjčit peníze*. 3. vyd. Praha: COFET, 2009. ISBN 978-80-904396-0-3.

Internetové zdroje

- Benchmark. *ITBIZ: Vaše jednička mezi nulami* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.itbiz.cz/slovník/marketing/benchmark>
- *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2016-09-22]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostdoskol.cz/>
- Česká bankovní asociace: NOVÝ TEST FINANČNÍ GRAMOTNOSTI ČBA: ČEŠI TOHO MNOHO NEVĚDÍ [online]. 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/novy-test-financni-gramotnosti-cba-cesi-toho-mnoho-nevedi>
- DLOUHÁ, P. *Peníze.cz: Učí děti finanční gramotnost: Učitel se nezadluží, ale dlouhodobé finanční plánování nezná* [online]. 2014 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/financni-poradenstvi/290384-uci-deti-financni-gramotnost-ucitel-se-nezadluzi-ale-dlouhodobem-financni-planovani-nezna>
- *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10-05]. Dostupné z: <http://dnesni-financni-svet.cz/>
- *Dnešní svět* [online]. [cit. 2016-10-15]. Dostupné z: <http://www.dnesni-svet.cz/skolni-atlasy/>
- Finanční gramotnost. *IDNES.cz: Finance* [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://finance.idnes.cz/financni-gramotnost-013-/archiv.aspx?klic=448352>
- *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2016-09-10]. Dostupné z: <http://www.fgdoskol.cz/>
- *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2016-09-15]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostdoskol.cz/materialy/zs/pracovni-sety/ziskavani-a-zhodnoceni-penez/>
- *Finanční gramotnost pro školy* [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostproskoly.cz/>

- Finanční gramotnost: Doporučení, inspirace, náměty. *Rvp.cz: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>
- *Finanční gramotnost: poradenství, prevence a vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti občanů* [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnost.eu/stranka/clanky-a-informace/slovník-vyrazu/12/#f>
- *Finanční svoboda* [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.financnisvoboda.cz/financni-svoboda/>
- *Finanční vzdělávání: Společný projekt finančních institucí* [online]. [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: <http://www.financnivzdelavani.cz>
- Geldanlage: Ökonomische Bildung in Deutschland. *Boerse.ARD.de* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://boerse.ard.de/anlagestrategie/geldanlage/oekonomische-bildung-in-deutschland100.html>
- HESOVÁ, A. Testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/16847/TESTOVANI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI-V-RAMCI-SETRENI-PISA.html>
- *Financial Literacy Assessment Framework* [online]. OECD, 2012 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46962580.pdf>. s. 12–13.
- HESOVÁ, A; HULA, L. Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/19521/KOMENTAR-K-VYSLEDKUM-MEZINARODNIHO-SETRENI-PISA-V-OBLASTI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI.html/>
- KLÍNSKÝ, P. Stanovisko k soutěži Rozpočti si to! [online]. *Finanční gramotnost do škol*. [cit. 2016-10-01]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnostdoskol.cz/souteze/posudek-souteze/>
- Kvalitativní vs. kvantitativní výzkum. Jaký je rozdíl? *Ligs university: Leadership Innovation Growth Success* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.financnisvoboda.cz/financni-svoboda/>

- Metodická příručka: Učitelé ZŠ. *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.dnesni-financi-svet.cz/cs/ucitele-zs/>
- Metodický portál RVP: Finanční gramotnost - Doporučení, inspirace, náměty [online]. 2014 [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>
- Národní strategie finančního vzdělávání [online]. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf
- *Proč se finančně vzdělávat* [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/>
- Průvodní informace vydávané Ministerstvem financí k tématu finančního vzdělávání. *Ministerstvo financí České republiky: Finanční vzdělávání* [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani>
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 164 s. [cit. 2016-09-20]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052//>>.
- Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/artefact.php?artefact=60775&view=6055&block=34085>
- Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>
- *Yourchance: S námi máte šanci* [online]. [cit. 2016-09-10]. Dostupné z: <http://www.yourchance.cz/o-nas/>

11. Seznam příloh

- Příloha č. 1.....Standardy finanční gramotnosti pro základní vzdělávání
- Příloha č. 2.....Kvíz pro 2. stupeň ZŠ k tématu získávání a zhodnocení financí
- Příloha č. 3.....Pracovní list k tématu (č.7) Získávání a zhodnocování financí
- Příloha č. 4.....„Já tužka“
- Příloha č. 5.....Pracovní list „Trh“
- Příloha č. 6.....Řešení pracovního listu „Trh“
- Příloha č. 7.....Obrázek „Trhy“
- Příloha č. 8.....Ukázka grafického zpracování *Školního atlasu Dnešní finanční svět*

Příloha č.1 - Standardy finanční gramotnosti pro základní vzdělávání ¹⁰⁸

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz	- nakládání s penězi
- způsoby placení	- tvorba ceny
- banka jako správce peněz	- inflace
Výsledky	Výsledky
- používá peníze v běžných situacích	- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	- rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
- nárok na reklamaci	- základní práva spotřebitelů

¹⁰⁸ Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání. *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/artefact.php?artefact=60775&view=6055&block=34085>

Výsledky	Výsledky
- na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů
	- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- úspory	- služby bank, aktivní a pasivní operace
- půjčky	- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	- pojištění
	- úročení
Výsledky	Výsledky
- vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vrátet dluhy	- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

KVÍZ pro 2. stupeň ZŠ k tématu ZÍSKÁVÁNÍ A ZHODNOCENÍ FINANCÍ

Otázka č. 1 Kde NEMŮŽEME získat peníze, pokud nám ještě není 15?

- A/ od rodičů jako kapesné
- B/ v práci
- C/ jako odměnu za výpomoc
- D/ jako dárek k narozeninám

Otázka č. 2 Co bychom měli každý měsíc dělat se svým příjmem?

- A/ pokud je to možné, celý příjem utratit
- B/ zaplatit všechny nezbytné výdaje a za zbytek nakoupit zbytné věci
- C/ část příjmu ušetřit a tvořit si tak rezervu
- D/ celý příjem investovat

Otázka č. 3 Při jakém spoření máme peníze nejdříve k dispozici?

- A/ na stavebním spoření

Otázka č. 4 Která z těchto spořicích možností zpravidla nabízí nejvyšší zhodnocení?

- A/ běžný účet
- B/ spořicí účet
- C/ termínovaný účet
- D/ stavební spoření

Otázka č. 5 Proč bychom měli investovat?

- A/ v budoucnu nám investice mohou přinášet pasivní příjem
- B/ v budoucnu nám investice mohou přinášet aktivní příjem
- C/ investice jsou vždy méně rizikové než vyjmenované spořicí možnosti
- D/ investice zaručují vysokou výnosnost

¹⁰⁹ *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2016-11-16]. Dostupné z: <http://www.financniagramotnostdoskol.cz/materialy/zs/pracovni-sety/ziskavani-a-zhodnoceni-penez/>

KVÍZ pro 2. stupeň ZŠ
k tématu ZÍSKÁVÁNÍ A
ZHODNOCENÍ FINANCÍ

ŘEŠENÍ KVÍZU:

- Otázka 1: B
Otázka 2: C
Otázka 3: D
Otázka 4: D
Otázka 5: A

pracovní list k tématu (č. 7)

ZÍSKÁVÁNÍ A ZHODNOCOVÁNÍ FINANCÍ

Individuální práce

A) Práce v hodině

Úkol č. 1: Vypište možnosti, jakými můžete ve vašem věku získat peníze. Využíváte nějakou z nich?

Úkol č. 2: Seřadte následující spořicí instrumenty od zpravidla nejvíce výnosného k nejméně výnosnému.

spořicí účet

běžný účet

terminovaný vklad

stavební spoření

Pracovní list k tématu ZÍSKÁVÁNÍ A ZHODNOCOVÁNÍ FINANCÍ

www.fgdoskol.cz

FINANČNÍ GRAMOTNOST
do škol

¹¹⁰ *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2016-09-15]. Dostupné z:
<http://www.financnigramotnostdoskol.cz/materialy/zs/pracovni-sety/ziskavani-a-zhodnoceni-penez/>

B) Práce na doma

Úkol č. 3: Dnes si chcete uložit 100 000 Kč na termínovaný účet na 5 let. Banka vám nabízí roční úrokovou sazbu 5 %. Úročení je složené, tedy každý rok se vám na účet připočítá 5 % z částky, kterou právě máte uloženou. Za 5 let vám banka odečte celkem 500 Kč za různé poplatky. Dokážete spočítat, kolik budete mít na konci celkem naspořeno?

Celkem naspořeno:

Námět k diskuzi

Úkol č. 4: Jak momentálně získáváte peníze? Stačí vám takový obnos? Plánujete mít v budoucnu nějakou brigádu?

Skupinová práce

Úkol č. 5: Máte k dispozici 2 mil. Kč a chcete se nějakým způsobem zajistit do budoucna – ať už spořením či investováním (v ideálním případě najdete způsob, jak si zajistit pasivní příjem). Na kolik odhadujete, že dokážete zhodnotit původní částku za 10 let? za 20 let? Svůj nápad prezentujte před třídou a nechte ostatní posoudit, zda je vaše možnost reálná a výhodná.

Námět na projektovou výuku

Úkol č. 6: Rozdělte se do několika skupin. Představte si, že je vám 16 let a potřebujete si vydělat nějaké peníze. Máte volné 3 odpoledne v týdnu a jeden den víkendu. Zamyslete se, jakým způsobem byste si mohli ve svém okolí vydělat. Sestavte si pracovní plán. Kolik myslíte, že si za měsíc dokážete vydělat? Která skupina přijde s nejzajímavějším nápadem?

ŘEŠENÍ

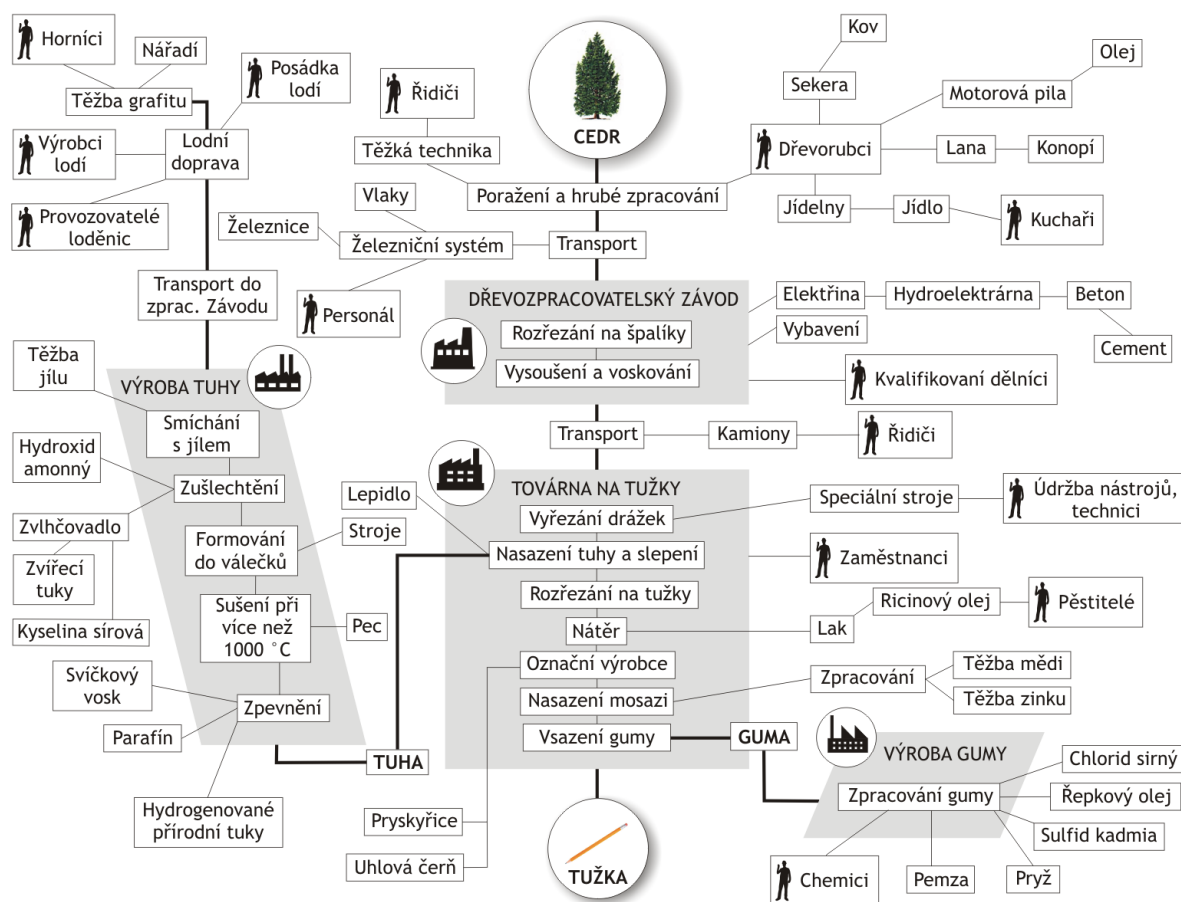
Úkol č. 1: legální výdělek – umělecká tvorba; od rodičů, od příbuzných, dárky ...

Úkol č. 2: stavební spoření, termínovaný účet, spořicí účet, běžný účet

Úkol č. 3: celkem budete mít naspořeno 127 128 Kč

<http://www.finmat.cz/slozene-uroceni/budouci-hodnota?ko=100000&i=0.05&n=5&fid=ib8m>

Příloha č. 4 – „Já tužka“¹¹¹

Jsem tužka, obyčejná dřevěná tužka. Vezměte mě do ruky a prohlédněte si mě. Co vidíte? Nic moc, říkáte asi trochu dřeva, lak, natištěný popisek, tuha, kousek plechu a v něm guma. Co je na mně tedy tak zajímavého? Žádný jednotlivec by mě sám bez cizí pomoci nedokázal vyrobit!

Můj rodokmen je totiž velmi složitý. Začíná kmenem cedru, který roste v severní Kalifornii a v Oregonu. Představte si všechny ty pily, lana a další vybavení, které je potřeba k porážení cedru, jeho opracování a naložení na připravené vagóny. Představte si všechny ty lidi, které bylo potřeba k výrobě takového vybavení. Bylo například nutno vytěžit rudu, z ní vyrobit ocel a tu zpracovat ke zhotovení pily či sekery. Bylo nutné nechat vyrůst konopí, ze kterého se zpracovávají silné provazy. Nezapomeňte na samotné dřevorubce, na ubytovny, ve kterých bydlí, na postele, ve kterých spí, na jídelny, ve kterých se stravují, na kuchaře, kteří jim připravují jídlo ze surovin, které musel někdo vypěstovat... Vraťme se k opracovaným kladám, které jsou převáženy do dřevozpracujícího závodu v San Leandru. Představte si všechny lidi, kteří se na tomto transportu podílejí. V závodech jsou kлады rozřezány na špalíky o rozměru 18x7x0,5 centimetru, které se zde suší a odbarvují. Kolik dovednosti bylo vynaloženo na výrobu pece, na dodávky tepla, světla, elektřiny. Další lidé se podíleli na převozu špalíků do samotných továren na tužky. Zde speciální stroje vytvoří do každého druhého špalíku drážku, do kterých další stroje zasadí tuhu, nanesou lepidlo a přilepí k prázdnému špalíku. Tento „dřevěný sendvič“ pak další stroj rozřeže na jednotlivé tužky. Samotná výroba tuhy je také složitou věcí. Grafit se těží na Cejlonu v Indickém oceánu, poté je převážen lodí, na mém vzniku se tedy podílejí také strážci majáku či přístavní dělníci. Přivezený grafit se míchá s mississippijským jilem, v dalším půběhu je zušlechťován a zpevňován, například za použití svíčkového vosku z Mexika. Mé cedrové tělo je natřeno šesti vrstvami laku, do jehož výroby se řadí také pěstitelé ricinového oleje. Na označení výrobce je zase potřeba pryskyřice a uhlové černi. Má plechová korunka je vyrobena z mosazí. Představte si lidi, kteří těží zinek a měď a lidi, kteří vyrábějí tyto mosazné plíšky. A co teprve guma? Ta je vyrobena z řady složek, například řepkového oleje z Indonésie, z pemzy z Itálie atd.

Chce ještě někdo odporovat mému tvrzení, že žádný jednotlivec na této planetě by mě bez cizí pomoci nedokázal vyrobit? Jakto, že jsem tedy vznikla? Na mé výrobě se podílejí miliony lidí a všichni znají jen své pracovní postupy, své know-how. K mému vyrobení je potřebný dřevorubec, stejně jako chemik, řidič či dělník u ropných vrtů. Nikdo z nich mě však nevyrábí proto, že by mě snad sám potřeboval. Co je tedy motivuje? Každý z nich ví, že může vyměnit svůj vklad k mé výrobě za statky, které sám potřebuje. A kdo vlastně celou moji výrobu řídí? Samozřejmě, že neexistuje žádný geniální organizátor, který by celou mou výrobu řídil. Mou výrobu organizuje „neviditelná ruka trhu“.

Podle Leonarda E. Reada: Já, tužka

© TERRA-KLUB, o.p.s.

¹¹¹ Metodická příručka: Učitelé ZŠ. *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.dnesni-financi-svet.cz/cs/ucitele-zs/>

Příloha č. 5 – Pracovní list „Trh“¹¹²

RACIONÁLNÍ CHOVÁNÍ

Do tabulky rozdělte 20 hodin volného víkendového času mezi vybrané aktivity:

aktivita	já	spolužáci	spolužáci	spolužáci	spolužáci

20 hodin 20 hodin 20 hodin 20 hodin 20 hodin

SHRNUTÍ: Zařaďte do věty slova na správná místa:

Člověk se chová racionálně, když rozdělí svůj

..... mezi nabízející se

takovým způsobem, že maximalizuje svůj

zdroj užitek příležitost

TRŽNÍ SYSTÉM

Jak se vyrábí tužka? Do tabulky vypište různé profese a činnosti lidí, kteří se podílejí na výrobě tužky:

lidé a činnosti	

V textu vyhledejte a podtrhněte odpovědi na otázky:

„Proč se všichni tyto lidé podílejí na tvorbě tužky?“

„Kdo tuto složitou výrobu tužky vlastně řídí?“

Nikdo ze zúčastněných se na výrobě tužky nepodílí proto, aby měl čím psát. Vždyt' většina z nich ani neví, že se podílejí na výrobě tužky. Nepodílejí se na výrobě z nějakého společného zájmu, aby potěšili někoho jiného. Všichni zúčastnění pracují v rámci svých dovedností jen na určité části a jen pro svůj vlastní zájem. Proto, aby dostali plat. Každý z nich ví, že může vyměnit svůj vklad k výrobě tužky za zboží a služby, které sám potřebuje. Výrobu tužky neřídí žádný geniální organizátor, který by nařizoval provedení oněch bezpočetných prací. Takzvaná neviditelná ruka trhu je tím, co vede všechny tyto činnosti k tomu, aby vznikla tužka. Neviditelná ruka trhu směřuje naše sobecké chování tak, že v konečném důsledku se chováme ve společném zájmu nás všech. Tržní systém tedy není řízen shora nějakým centrálním počítačem, je to systém, v němž my všichni sledujeme své vlastní zájmy, které jsou v souladu se společným zájmem. Termín „Neviditelná ruka trhu“ uvedl již v roce 1776 Adam Smith, skotský ekonom, který je považován za zakladatele moderní ekonomie. Smith uvedl příklad: „Není to laskavost řezníka či pekaře, že máme svůj oběd, nýbrž jejich zřetel na vlastní zájem. Nespoléháme na jejich dobrotu, ale na jejich sebelásku, nezdůrazňujeme jim naše potřeby, ale výhody, které plynou jim.“

SHRNUTÍ: Zakončete věty přiřazením jednoho správného termínu:

Složitou výrobu tužky od zpracování cedru až po nasazení mosazného plíšku s gumou řídí

..... Motivací práce dřevorubců, horníků i jiných profesí na tvorbě tužky je jejich

vlastní Trh je místo, kde mezi prodávajícím a kupujícím probíhá

počítač tužka

směna radost mzda

neviditelná ruka trhu

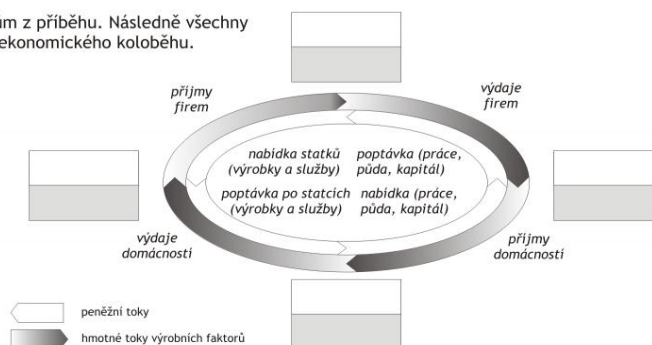
EKONOMICKÝ KOLOBĚH

Správně přiřaďte složky ekonomického koloběhu k pojmům z příběhu. Následně všechny čtyři dvojice doplňte do čtyř prázdných políček obrázku ekonomického koloběhu.

Mezi spoustu profesí, které se podílejí na výrobě tužky, patří také dělník v dřevozpracovatelském závodě. Tento dělník se svou rodinou tvoří domácnost. Firma, která jej zaměstnává, nezpracovává pouze polena na špalíky, ze kterých se posléze vyrábí tužky. Vyrábí například také dřevěný nábytek. Tento nábytek je pak prodáván v obchodě zákazníkům a může se tak dostat i do obývacího pokoje našeho dělníka.

Pojmy z příběhu	Složky ekonom. koloběhu
dřevozprac. závod	domácnost
dělníková rodina	firma
dřevěná knihovna	výrobní faktory
práce dělníka	statky

SHRNUTÍ: Zařaďte do věty slova na správná místa:

..... pronajímají výrobní faktory firmám. Peníze, které domácnosti od

dostanou, jsou příjmy domácností. Za ně pak domácnosti nakupují

Peníze, které dostanou firmy od domácností za nákup statků, jsou příjmy firem. Za ně si pak firmy opět pronajímají

A tak stále dokola. domácnost firma výrobní faktory statky

¹¹² Metodická příručka: Učitelé ZŠ. *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.dnesni-financi-svet.cz/cs/ucitele-zs/>

Příloha č. 6 – Řešení pracovního listu „Trh“¹¹³

RACIONÁLNÍ CHOVÁNÍ ŘEŠENÍ

Do tabulky rozdělte 20 hodin volného víkendového času mezi vybrané aktivity:

aktivita	já	spolužáci	spolužáci	spolužáci	spolužáci
sportování	10	0	2	2	5
hra na počítači	2	15	4	2	3
učení	4	0	10	2	9
návštěva	4	5	4	14	3
	20 hodin	20 hodin	20 hodin	20 hodin	20 hodin

SHRNUTÍ: Zařaďte do věty slova na správná místa:

Člověk se chová racionálně, když rozdělí svůj

..... zdroj mezi nabízející se příležitost

takovým způsobem, že maximalizuje svůj užitek

TRŽNÍ SYSTÉM

Jak se vyrábí tužka? Do tabulky vypište různé profese a činnosti lidí, kteří se podílejí na výrobě tužky:

lidé a činnosti
dřevorubec – kácení dřeva lesní dělník – zpracování klád a jejich rovnání
strojvedoucí – převoz klád vlakový personál – provoz vlaku
vedoucí továrny – řízení provozu, objednávky, administrativa dělníci – vysoušení, primární zpracování, voskování
řidič kamionu – řízení, nakládání, vykládání nákladu automechanik – technická údržba vozidel
horník – těžba grafitu chemik – zušlechťení tuhy, smíchání s jilem, formování do válečků
horník – těžba mědi, těžba zinku slévač – výroba a zpracování mosazi, tvarování
chemický inženýr – zpracování gumy, měkčení obchodní zástupce gumárny – distribuce výrobků

V textu vyhledejte a podtrhněte odpovědi na otázky:

„Proč se všichni tito lidé podílejí na tvorbě tužky?“

„Kdo tuto složitou výrobu tužky vlastně řídí?“

Nikdo ze zúčastněných se na výrobě tužky nepodílí proto, aby měl čím psát. Vždyť většina z nich ani neví, že se podílejí na výrobě tužky. Nepodílejí se na výrobě z nějakého společného zájmu, aby potěšili někoho jiného. Všichni zúčastnění pracují v rámci svých dovedností jen na určité části a jen pro svůj vlastní zájem. Proto, aby dostali plat. Každý z nich ví, že může vyměnit svůj vklad k výrobě tužky za zboží a služby, které sám potřebuje. Výrobu tužky neřídí žádný geniální organizátor, který by nařizoval provedení oněch bezpečných prací. Takzvaná neviditelná ruka trhu je tím, co vede všechny tyto činnosti k tomu, aby vznikla tužka. Neviditelná ruka trhu směřuje naše sobecké chování tak, že v konečném důsledku se chováme ve společném zájmu nás všech. Tržní systém tedy není řízen shora nějakým centrálním počítačem, je to systém, v němž my všichni sledujeme své vlastní zájmy, které jsou v souladu se společným zájmem. Termín „Neviditelná ruka trhu“ uvedl již v roce 1776 Adam Smith, skotský ekonom, který je považován za zakladatele moderní ekonomie. Smith uvedl příklad: „Není to laskavost řezníka či pekaře, že máme svůj oběd, nýbrž jejich zřetel na vlastní zájem. Nespoléháme na jejich dobrotu, ale na jejich sebelásku, nezdůrazňujeme jim naše potřeby, ale výhody, které plynou jim.“

SHRNUTÍ: Zakončete věty přiřazením jednoho správného termínu:

Složitou výrobu tužky od zpracování cedru až po nasazení mosazného plíšku s gumou řídí

... neviditelná ruka trhu ... Motivaci práce dřevorubců, horníků i jiných profesí na tvorbě tužky je jejich

vlastní mzda Trh je místo, kde mezi prodávajícím a kupujícím probíhá směna

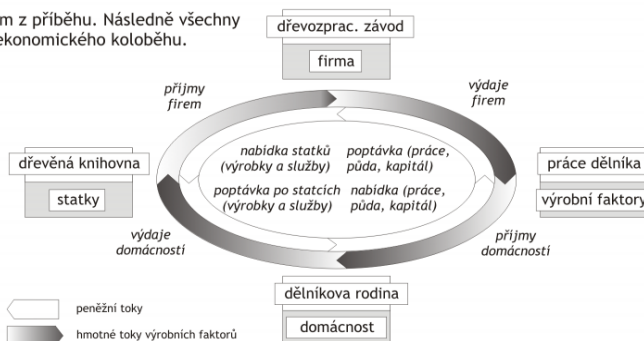
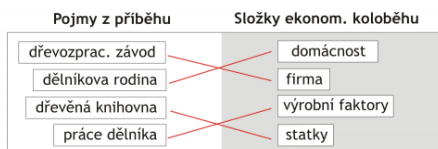
počítač tužka
radost

EKONOMICKÝ KOLOBĚH

Správně přiřaďte složky ekonomického koloběhu k pojmům z příběhu. Následně všechny čtyři dvojice doplňte do čtyř prázdných políček obrázku ekonomického koloběhu.

Mezi spoustu profesí, které se podílejí na výrobě tužky, patří také dělník v dřevozpracovatelském závodě. Tento dělník se svou rodinou tvoří domácnost. Firma, která jej zaměstnává, nezpracovává pouze polena na špalíky, ze kterých se posléze vyrábí tužky. Vyrábí například také dřevěný nábytek. Tento nábytek je pak prodáván v obchodě zákazníkům a může se tak dostat i do obývacího pokoje našeho dělníka.

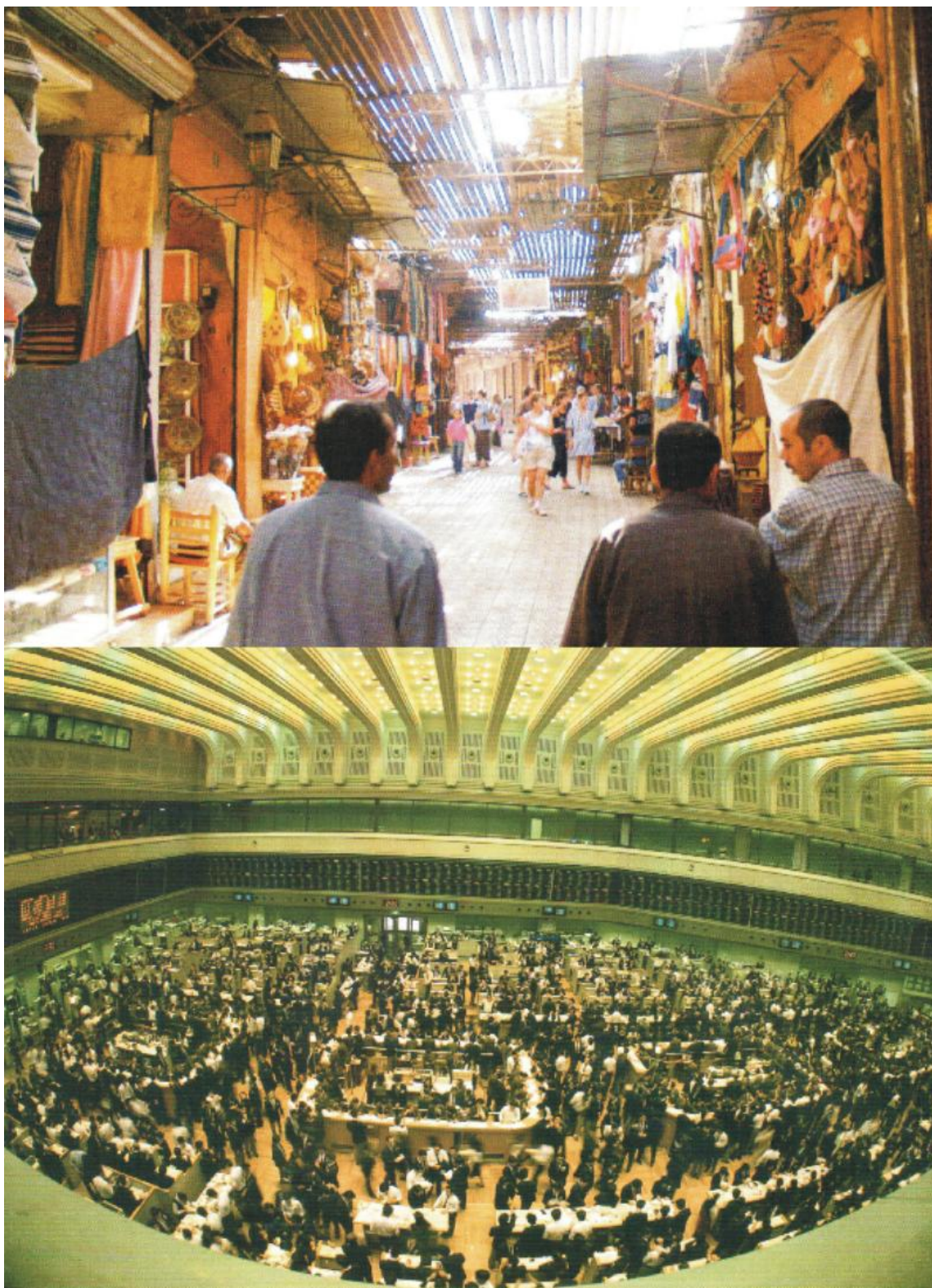

SHRNUTÍ: Zařaďte do věty slova na správná místa:

..... Domácnosti pronajímají výrobní faktory firmám. Peníze, které domácnosti od firm dostanou, jsou příjmy domácností. Za ně pak domácnosti nakupují statky Peníze, které dostanou firmy od domácností za nákup statků, jsou příjmy firem. Za ně si pak firmy opět pronajímají výrobní faktory A tak stále dokola.

¹¹³ Metodická příručka: Učitelé ZŠ. *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.dnesni-financi-svet.cz/cs/ucitele-zs/>

Příloha č. 7 – Obrázek „Trhy“¹¹⁴

¹¹⁴ Metodická příručka: Učitelé ZŠ. *Dnešní finanční svět* [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.dnesni-financi-svet.cz/cs/ucitele-zs/>

L-9
L-6
L-7

TRH, CENA, PENÍZE

TRŽNÍ SYSTÉM

VÝVOJ POČTU OBYVATELSTVA

VÝROBA TUŽKY

Jsem tužka, obyčejná dřevěná tužka. Vezměte mě do ruky a prohlédněte si mě. Co vidíte? NIC, moč, říkáte asi – třeba dřivo, lak, natříděný popisek, tuba, kousek plechu a v něm guma. Přesto je má výroba velmi složitá. Podívejte se na můj rodnokmen:

Na mě výrobě se podílí miliony lidí a všichni znají jen své pracovní postupy, své know-how. K mému výrobě je potřebný dřevěný cedr, chemik či dělník u savých vrst. Před se všichni na mě výrobu podílejí. Všechno z nich má své místo. Je to by mě spíš potřeboval. Ačkoliv se to, že mohou směřat svůj výkon a mě výrobě za starost, které sami pomáhají. Každá výroba má své vlastní organizační struktury. Mě výroba organizace – organizační struktura, která má své místo. Je to by mě spíš potřeboval. Ačkoliv se to, že mohou směřat svůj výkon a mě výrobě za starost, které sami pomáhají. Každá výroba má své vlastní organizační struktury. Mě výroba organizace – organizační struktura, která má své místo.

VÝVOJ TRŽNÍ SPOLEČNOSTI

Jednoduchá směna
Když měl jeden pravěký člověk pasourek navíc, ale chyběla mu sůl, a když jiný pravěký člověk měl více soli, než potřeboval, ale chyběl mu pasourek, vznikl prostor pro směnu. Tím, že si sůl a pasourek vyměnili, byli na tom nejednou oba lépe.

Děba práce
Kdo věděl, jak snadno získat sůl, přestal se starat o výrobu pasouků a v ušetřeném čase se věnoval dobývání soli. Na dobývání soli se specializoval a uměl ji získat tolik, že si vše ostatní opatřil směnou, a to v mnohem větším množství, než kdyby si vše musel opatřovat vlastními rukama. Nikdy se nesažl dělat vše, ale soustředil se jen na činnost, v níž je relativně nejlepší, a směňuje ji za vše ostatní.

Konkurence
Kdyby jen jeden člověk věděl, jak získat sůl, jistě by na tom mohl hodně vydělat. Ostatním by poskytoval ceněné zboží, nicméně nic by ho nenutilo, aby se ve své činnosti ztěžoval a aby se snažil uspokojovat zákazníky co nejlépe. Když ale existuje více výrobců soli, musí jí své zákazníky soutěžit. Konkurence každého motivuje k tomu, aby nabízel kvalitnější a levnější zboží a služby, tak jako v případě vývoje osobních počítačů.

VÝVOJ OSOBNÍCH POČÍTAČŮ

První osobní počítač se zkratkou „PC“ přivedla na trh firma IBM v roce 1981. Úplně první osobní počítač to však nebyl, v té době již totiž například firma Apple nabízel možná i lepší technické řešení. Proc tedy zvítězila „pistička“?

Firma Apple se spoléhá na drahé, patentově chráněný výrobek. Firma IBM naproti tomu nebránila, aby ostatní zkoušeli vyrábět něco podobného. Počítač byl postaven z levných a dostupných částí. A když mělo první PC u spotřebitelů úspěch, netrvalo dlouho a další firmy začaly vyrábět podobné přístroje. Soutěžily mezi sebou o přilákání zákazníků a aby uspěly, musely nabízet vyšší výkon i nižší cenu. Brzy počítače od firmy Apple začaly prohrávat. K jak dramatickému rozvoji díky konkurenci došlo, ukazuje srovnání ceny i schopnosti dnešních počítačů z tehdejšími.

EKONOMICKÝ KOLOBĚH

SHRNUTÍ

- Tržní společnost je založena na soukromých vlastnických právech.
- V tržním systému dosahuje člověk svých cílů směnou.
- Klíčová slova:** směna, trh, vlastnická práva

OTÁZKY A ÚKOLY

- Napadají vás jiná pravidla hry, která je v životě třeba dodržovat, aby společnost lépe fungovala (viz říditel na dálnici)?
- Vyjmenujte, co vaši rodiče vytvářejí sami ve svém zaměstnání. A co všechno si opatřují směnou?

¹¹⁵ ROD, A., SLINTÁKOVÁ, B., SVOBODA, M.. *Dnešní finanční svět: školní atlas*. Praha: Terra-klub, 2012, s. 6-8.